

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (TEFSİR)
ANABİLİM DALI**

**KUR'AN-I KERİM VE KİTÂB-I MUKADDES'TE 'SLM'
KÖKÜNÜN SEMANTİK İNCELEMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Bohra REFAS

Ankara-2014

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (TEFSİR)
ANABİLİM DALI**

**KUR'AN-I KERİM VE KİTÂB-I MUKADDES'TE 'SLM'
KÖKÜNÜN SEMANTİK İNCELEMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Bohra REFAS

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Salih AKDEMİR**

Ankara-2014

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (TEFSİR)
ANABİLİM DALI

KUR'AN-I KERİM VE KİTÂB-I MUKADDES'TE 'SLM'
KÖKÜNÜN SEMANTİK İNCELEMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: PROF. DR. SALİH AKDEMİR

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

PROF. DR. SALİH AKDEMİR

PROF. DR. AHMET NEDİM SERİNSU

DOÇ. DR. MUSTAFA HİZMETLİ

İmzası

.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi: 23/07/2014

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (13/07/2014)

Bochra REFAS

ÖN SÖZ

Bu çalışma, son ilâhî din olan İslâm'a da ismini veren *slm* kökünün anlam alanını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla kökün anlamını belirlemek üzere diakronik (art-süremlî) semantik yöntemine başvurulmuş, öncelikli olarak Kitâb-ı Mukaddes'te yer alan kullanımlar incelenmiş, daha sonra Kur'ân'da kökün kullanımı ve anlamlandırılması üzerinde durulmuştur. Arapça'nın Sâmi dil ailesinin bir parçası olduğu dikkate alınarak, Arap dilinin yanı sıra İbrânice ve Süryânice kullanımlar ve sözlükler de analiz edilmiştir. Böylelikle kutsal kitapların kendi geleneği içerisinde *slm* kökünün geçirdiği anlamsal değişimler ve farklı kullanımlar belirlenerek, bu kökün kapladığı anlam alanı belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu vesileyle, böyle bir çalışmayı yapmam için beni teşvik eden, alandaki engin birikimiyle bilim dünyasına önemli bir katkı sağlamış olan ve her daim kapısını açık bulduğum danışmanım Prof. Dr. Salih Akdemir'e, Arapça konusunda önerileriyle yolumu açan Prof. Dr. Musa Yıldız'a ve ayrıca çalışmamın her aşamasında desteklerini esirgemeyen tüm aileme şükranlarımı arz etmeyi bir borç biliyorum.

Bohra REFAS

Ankara 2014

ÖN SÖZ		i
İÇİNDEKİLER		ii
KISALTMALAR		iv
TABLOLAR LİSTESİ		v
ŞEKİLLER LİSTESİ		vi
GİRİŞ		1
0.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ		4
0.2. ARAŞTIRMANIN AMACI		10
0.3. ARAŞTIRMANIN MATERYEL VE YÖNTEMİ		11
0.4. ARAŞTIRMANIN PLANI		13

I. BÖLÜM

KURAMSAL ARKA PLAN15

1.1. SEMANTİK BİLİMİ		15
1.2. SEMANTİK YÖNTEMLER		24
1.2.1. Eşsüremlî (Senkronik) Semantik Yöntem		25
1.2.2. Artsüremlî (Diakronik) Semantik Yöntem		26
1.3. SEMANTİKTE ANLAM HAREKETLERİ		27
1.3.1. Anlam Daralması		29
1.3.2. Anlam Genişlemesi		29
1.3.4. Anlam Kayması		30
1.3.4. Anlam İyileşmesi ve Anlam Kötüleşmesi		31
1.4. SEMANTİKTE ANLAM ALANI		33
1.5. SEMANTİK YÖNTEMİN KUR'AN SÖZCÜKLERİNİN İNCELEMESİNDE KULLANILMASI		35
1.6. SEMANTİK KUR'AN İNCELEMELERİNDE SAMÎ DİLLERİNİN VE KİTÂB-I MUKADDES'İN KULLANILMASI		43
1.6.1. Samî Dillerinin Ortak Özellikleri		44
1.6.2. Arapçanın Samî Dilleri İçerisindeki Yeri		48
1.6.3. Semantik Kur'an Araştırmalarında Kaynak Olarak Kitab-ı Mukaddes'ten Yararlanılmasının Önemi		57

II. BÖLÜM

KİTÂB-I MUKADDES'TE '*SLM*' KÖKÜ62

2.1.	ESKİ AHİT'TE ' <i>SLM</i> ' KÖKÜ	62
2.1.1.	İbranice Sözlüklerde ' <i>slm</i> ' Kökü	62
2.1.2.	Eski Ahit'te ' <i>slm</i> ' Kökünün Türevleri	63
2.1.3.	Eski Ahit'te ' <i>slm</i> ' Kökünün Anlamları	63
2.2.	YENİ AHİT'TE ' <i>SLM</i> ' KÖKÜ	71
2.2.1.	Aramice (Süryanice) Sözlüklerde ' <i>slm</i> ' Kökü	71
2.2.2.	Yeni Ahit'te ' <i>slm</i> ' Kökünün Türevleri	72
2.2.3.	Yeni Ahit'te ' <i>slm</i> ' Kökünün Anlamları	72
2.3.	YUNANCA VE LATİNCEDE ' <i>SLM</i> ' KÖKÜNÜ KARŞILAYAN SÖZCÜKLER	79
2.3.1.	Yunancada ' <i>slm</i> ' Kökünü Karşılaman Sözcükler	79
2.3.2.	Latince ' <i>slm</i> ' Kökünü Karşılaman Sözcükler	83

III. BÖLÜM

KUR'AN-I KERİM'DE '*SLM*' KÖKÜ87

3.1.	' <i>SLM</i> ' KÖKÜNÜN SÖZLÜK ANLAMLARI	87
3.1.1.	Arapça Sözlüklerde ' <i>slm</i> ' Kökü	87
3.1.2.	Osmanlıca ve Türkçe Sözlüklerde ' <i>slm</i> ' Kökü	91
3.2.	KUR'AN'DA ' <i>SLM</i> ' KÖKÜNÜN TÜREVLERİ	93
3.3.	TEFSİRLERDE ' <i>SLM</i> ' KÖK VE TÜREVLERİNİN ANLAMLARI	105

IV. BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME125

SONUÇ	132
KAYNAKÇA	136
ÖZGEÇMİŞ	147
ÖZET	148
ABSTRACT	149

KISALTMALAR

ae.	: aynı eser
age.	: adı geçen eser
agm.	: adı geçen makale
agt.	: adı geçen tez
am.	: aynı makale
a.mlf.	: adı geçen müellif
Ar.	: Arapça
at.	: aynı tez
bkz.	: bakınız
bs.	: baskı
byy.	: basım yeri yok
c.	: cilt
hz.	: hazreti
sav	: sallallahu aleyhi ve sellem
h.	: hicrî
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
nşr.	: neşreden
ö.	: ölümü
şrh.	: şerheden
TDK	: Türk Dil Kurumu
tsz	: tarihsiz
üniv.	: üniversite
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
yay.	: yayınları

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Samî Dilleri	45
Tablo 2. Samî Dillerinde Harfler / Sesler	54
Tablo 3. Samî Dillerinde Ses Kayıpları	55
Tablo 4. Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'ân-ı Kerîm'de <i>slm</i> kökünün sayısal dağılımı .	125
Tablo 5. <i>slm</i> Kökünün Kutsal Kitaplardaki Ortak ve Farklı Kullanımları	130

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kur'ân'da <i>slm</i> Kökünün Anlam Katmanları	129
Şekil 2. İslâm'da Yaratıcı- Kul İlişkisi	133

GİRİŞ

“Canım kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki; imân etmeden cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmeden de imân etmiş olmazsınız. Size, yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir işi göstereyim mi? **Selâmı** aranızda yaygınlaştırınız.”¹

İslâm peygamberi Hz. Muhammed (sav), selâmın önemini yukarıdaki cümlelerle ortaya koymuştur. O, Medineye teşrif ettiğinde iman edenlere ilk emri aralarında selâmı yaygınlaştırmaları olmuştur. Yukarıdaki sözlerinde de görüldüğü üzere cennete girmenin formülünü son tahlilde selâmlaşmaya dayandırmıştır. Zirâ selâmın insanların arasındaki sevgiyi geliştireceğini, sevginin de kişiye imânı kazandıracağını vurgulamıştır. Zaten Yüce Yaratıcı da son ilahî dini, selâm ile aynı kökten türemiş olan “İslâm” kelimesi ile adlandırmıştır:

الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَمَّمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا
فَمَنْ أَضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرِ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ²

Bugün sizin dininizi tamama erdirdim, size olan nimetimi tamamladım ve size din olarak **İslâm**’ı seçtim. Kim şiddetli açlık çekecek kadar zorda kalırsa, günaha meyletmeksizin yerse, şüphesiz ki Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.²

¹ Müslim, *İmân*, 17

² Mâide: 3

Dolayısıyla bu sihirli sözcük, insanların birbirini sevmesinin, toplumun esenlik ve hoşgörü içerisinde yaşamasının, barış, huzur ve anlayışın, ölüm sonrasında da esenlik yurduna ulaşmasının yegâne kaynağı olan İslâm dinini tanımlamak için kullanılmıştır.

Bu sözcüğün en önemli kullanımlarından bir tanesi de, “**es-Selâm**” (السلام) formundaki kullanımıdır. Bu form ile Allah (cc) kendisini “kullarını esenliğe erdiren mutlak güç” olarak tanımlamaktadır. Görüldüğü gibi, *slm* kökü hem Hâk Teâlâyı hem de onun kulları için seçtiği son dini tanımlamak için kullanılmış bir anahtar sözcüktür.

Ayrıca günlük yaşamın en önemli ve en sık başvurulan eylemi de selâmlaşmadır. Yukarıdaki hadiste de ifade edildiği gibi selâmlaşma, insanların arasındaki sevgi tohumlarını filizlendirir. Kişinin muhatabını selâmlaması, salt bir iyi niyet dileği olmakla kalmaz, aksine karşısındakini düşündüğünü, onun halini anlamaya çalıştığını ve onun için iyilik temenni ettiğini, onun için dua ettiğini gösterir. Böylelikle selâmlaşma, iletişimin ve toplumsal ilişkilerin sağlıklı temeller üzerinde inşa edilmesinin ilk adımı olmaktadır.

فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَرَكَةً طَيِّبَةً
كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

*Evlere girdiğiniz zaman Allah katından mübarek ve temiz bir esenlik dileği olarak birbirinize selâm verin. İşte böylece Allah, aklınızı kullanasınız diye size âyetlerini açıklıyor.*³

³ Nûr: 61

Yukarıdaki âyette de görüldüğü gibi, selâm vermek, bereketin, temizliğin ve huzurlu yaşamın anahtarı olarak Yüce Allah tarafından farz kılınmış bir eylemdir. Selâm vermenin karşılığında beklenen de selâma asgari olarak aynısıyla, ama tercihen daha güzel bir ifadeyle mukabele etmektir. Bu düstur da Kur'ân'da bir emir olarak yer almış, ancak burada *slm* kökü değil *tḥy* kökü kullanılmıştır:

وَإِذَا حُيِّتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا

*Size selâm (tahiyye) verildiği zaman ona daha güzeliyle veya aynıyla karşılık verin; şüphesiz Allah her şeyi en iyi hesap edendir.*⁴

Ülkemizde de selâmın günlük yaşamdaki öneminin ve İslâm dinindeki anahtar rolünün altını çizmek, selâmı toplum içerisinde yaygınlaştırmak ve devamlı hale getirmek için Diyanet İşleri Başkanlığı 2012 yılının Ramazan ayında bir kampanya başlatmış, toplumu bu konuda daha bilinçli bir hale getirmek için yaygın bir tanıtım faaliyeti yürütmüştür.⁵

Bu araştırmada da gündelik hayatımızda bu denli ön planda duran, kutsal kitaplarda sıklıkla yer verilen ve çok çeşitli kullanımları bulunan *slm* kökünün anlam haritası belirlenerek, bu kökten türeyen kelimelerin kavramsal çağrışımları ve anlam alanına dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

⁴ Nisâ: 86

⁵ Bkz. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından bu amaçla www.selamlasma.org sitesi kurulmuştur.

0.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

‘*slm*’ kökünden türeyen *İslâm*, *selâm*, *müslüman*, *es-Selâm*, *teslim*, vb. kelimeler, Kur’ân-ı Kerîm’in anlam haritasında merkezi bir konumda yer alan ve bu nedenle kök anlamının belirlenmesinin hem Kur’ân-ı Kerîm’i anlamak hem de *İslâm*’ın kelime ve istilâh anlamının doğru anlaşılması noktasında büyük bir öneme sahiptir. Bu araştırmada ‘*slm*’ kökünün Eski Ahit ve Yeni Ahit’teki kullanımları, bu kullanımların anlamsal karşılıkları ve Kur’ân-ı Kerîm’deki kullanımlar ile, bunların benzerlikleri ve farklılıkları araştırılmıştır. Böylelikle vahiy süreci içerisinde kökün geçirmiş olduğu anlamsal değişikliklere dikkat çekilmeye çalışılmıştır. İlave olarak bu kökten türeyen kelimelerin Türkçeye aktarılması esnasında tercih edilen kelimeler üzerinde durularak, anlam çerçevesinin tercümelerde bulunduğu karşılıklar üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın başında belirtilmelidir ki, daha önce bazı araştırmalarda *selâm* kelimesi semantik inceleme konusu edilmiştir. Bunlardan ilki, Tolan (2006) tarafından yapılan “*Kur’ân’da Selâm Kavramının Semantik Analizi*” başlıklı yüksek lisans tezidir⁶. Tolan, araştırmasında *selâm* kavramının lügat ve istilâh anlamları üzerinde durduktan sonra, bu kavramın İslâm öncesi câhiliye Araplarındaki kullanım biçimleri, fıkıh ve hadislerdeki kullanımları, Kur’ân’daki farklı anlamları ve vahiy sonrasında kazandığı yeni anlamlar üzerinde durmuştur. Böylelikle art-süremlî bir yöntemle *selâm* kavramının anlam kapsamı aydınlatılmaya çalışılmışsa da, Kur’ân öncesi vahiy birikiminden yararlanılmadığı ve diğer dillerde bulunduğu karşılıklar üzerinde durulmadığı için bu yöntemin uygulanması sınırlı kalmıştır.

⁶ Muhammet Bilal Tolan, *Kur’ân’da Selâm Kavramının Semantik Analizi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2006.

Bir başka yüksek lisans çalışmasında ise İçöz (2008), *Hidâyet-Dalalet, Selat* ve *Selâm* kelimelerini grup olarak ele almış ve semantik yöntemle bunları tahlil etmiştir⁷. İçöz'ün araştırmasında yöntem olarak bu kelimelerin Kur'ân öncesi ve Kur'ân içerisindeki anlamları tahlil edilerek çözümleme yapılması benimsenmiştir. Araştırmada oldukça sınırlı kaynağa başvurulmuş, kelimelerin anlam haritasını ortaya çıkarabilecek bir çözümleme yapılmamış ve dahası ele alınan kelimelerin keşiştiği ortak bir anlam alanı olduğuna dair bir önermede bulunulmamıştır. Böylelikle bu kelimelerin aynı başlık altında araştırma konusu yapılmış olmasının gerekçesi izaha muhtaç kalmıştır.

Konuyla ilgili bir diğer araştırma ise kısa bir süre önce Özdemir (2013) tarafından yapılan “*Kur'ân'ı Kerim'de SLM ve SLH Köklerinin Semantik İncelemesi*” başlıklı doktora tezidir⁸. Özdemir de *slm* ve *slh* köklerinin detaylı bir etimolojik tahlilini yaptıktan sonra, Kur'ân-ı Kerîm ve tefsirlerdeki anlam karşılıkları üzerinde durmuştur. Özdemir, çalışmasında ilk dönem Arapça sözlükler ile modern sözlükleri karşılaştırmak suretiyle art-süremlî bir inceleme yapmayı benimsemiştir. Ayrıca tefsirlere ve Arapça-Türkçe sözlüklere başvurarak, her iki kökün anlam haritasını aydınlatmaya çalışmıştır. Ancak, bu araştırmada da kullanılan iki kökün ortak anlam alanı üzerinde durulmamış, ayrıca Kur'ân Kerîm öncesi vahiy birikimine başvuruda bulunulmamıştır.

Kanımızca *slm* kökünün semantik incelemesi ile ilgili olarak yapılan bu araştırmalar, Kur'ân-ı Kerîm öncesi vahiy birikimini dikkate almamaları yönüyle

⁷ Ayşe İçöz, “Arap Dilinde Hidayet-Dalalet, Salat ve Selâm Kelimelerine Semantik Yaklaşım”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 2008.

⁸ Ahmet Özdemir, “Kur'ân-ı Kerim'de SLM ve SLH Köklerinin Semantik İncelemesi”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi*, Ankara, 2013.

tamamlanmaya muhtaç kalmıştır. Özellikle art-süremlî semantik yöntemi esas alan bu araştırmaların, Kur'ân öncesi vahiy birikimini ve diğer Sâmi dillerindeki kullanımları göz ardı etmiş olmaları, art-süremlî semantik yöntemin benimsenmiş olması hususunda soru işaretleri doğurmaktadır. Zirâ art-süremlî semantik analizde, sadece Kur'ân öncesi, Kur'ân dönemi ve Kur'ân sonrası gibi tek boyutlu bir sınıflandırma ile yetinmemek, bunun yanı sıra Arapçanın içerisinde yer aldığı Sâmi dillerini, kutsal metinlerin ifadesini bulduğu diğer dilleri de ve Kur'ân öncesindeki vahiy birikimini de dikkate almak gereklidir. Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde yöntemsel açıdan çok boyutlu yaklaşımın gerekliliği ve önemi üzerinde durulacaktır.

Dolayısıyla bu araştırma, *slm* kökü ile ilgili inceleme alanını genişleterek, önceki araştırmaların bulguları ile karşılaştırma olanağı sunması açısından ve işaret edilen tamamlamayı yapması bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu araştırmanın bulguları ve diğer araştırmalarla yapılacak karşılaştırmalar, art-süremlî semantik yöntemin kullanılmasında Sâmi dilleri geleneğini ve vahiy sürecini bir bütün kabul etmenin önemini de ortaya çıkarmaktadır.

Ülkemizde son yirmi yıl içerisinde, art-süremlî semantik yöntemin kullanılması suretiyle yapılan birçok araştırmada, hem vahiy sürecinin Kur'ân öncesi metinlerine hem de Arapça dışında İbrânice ve Süryânice gibi dillere başvurularak çok sayıda araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaların birçoğu art-süremlî semantik çalışmaların uygulanması çerçevesinde, Kur'ân ve Arapça dışı kaynaklara başvurmanın yararlarını ortaya koymuştur.

20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kur'ân ve Arapça üzerine yaptığı araştırmalarla dikkatleri üzerine çeken dilbilimci Toshihiko İzutsu, semantik

çalışmalar için ilham kaynağı olmuştur. İzutsu'nun *Kur'ân'da Allah ve İnsan* başlıklı eseri ülkemizde araştırmacılar nezdinde büyük bir ilgi ile karşılanmıştır⁹. İzutsu'nun önerdiği semantik yöntem, Kur'ân'n anlaşılmasında anahtar terim rolü gören kavramların anlaşılması açısından etkili bir araç olarak kullanılmıştır. Bu çerçevede Şakir Kocabaş, kavramlarının doğru anlamlarına ulaşılması suretiyle Kur'ân'ın daha iyi anlaşılabilceği kabulüyle, yedi kavramı araştırma konusu yapmış ve bu kavramların anlam içeriklerinin doğru bir biçimde tespit edilmesi halinde, Kur'ân'ın tasvir ettiği dünyanın gereğince anlaşılabilceğini öne sürmüştür.¹⁰ Kocabaş, her ne kadar da kavramlara odaklı bir çalışma yapmışsa da, Kur'ân'daki kelimededen küçük birimlerin (harfler, sesler) bile bağlam dışı somut anlamları olduğunu öne sürerek, İzutsu'nun semantik yönteminden farklı bir yaklaşımı benimsemiştir.¹¹

Diğer yandan İzutsu'nun önerdiği semantik yaklaşıma paralellik arzeden çok sayıda araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaların birçoğu yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarıdır. Bunların ilki, H. Mehmet Soysaldı'nın yapmış olduğu *Kur'ân Semantiği Açısından İnançla İlgili Temel Kavramlar* (1994) isimli çalışma olup, yöntem ve kapsam açısından İzutsu'nun araştırmasıyla benzeşmektedir. Bu tez daha sonra *Kur'ân Semantiği Açısından İnançla İlgili Temel Kavramlar* başlığıyla yayımlanmıştır.¹² Aynı yöntemle yapılan ilk araştırmalardan bir tanesi de Ali Galip Gezin'in (1999) hazırlamış olduğu, *Kur'ân'da Semantik Yöntem ve Kur'ân'da*

⁹ Toshihiko İzutsu, *Kur'ân'da Allah ve İnsan*, Pınar Yayınları, İstanbul.

¹⁰ Kocabaş'ın bu önermesi, Mevdudî'nin *Kur'ân'da Dört Terim* adlı eserinde ortaya koyduğu yöntemle örtüşmektedir.

¹¹ Şakir Kocabaş, *İslam'da Bilginin Temelleri*, İz Yay., İstanbul, 1997.

¹² H. Mehmet Soysaldı, *Kur'ân Semantiği Açısından İnançla İlgili Temel Kavramlar*, Çağlayan Yay., İzmir 1997.

Kavm Kelimesinin Semantik Analizi (1999) başlıklı tez çalışmasıdır.¹³ Gezgin, Soysaldı'dan bir adım daha ileri giderek, klasik tefsir kaynaklarında Kur'ân'ın anlaşılması için önerilen dilbilimsel yöntemlerin modern dilbilimsel yöntemlerle desteklenmesi suretiyle doğru anlamlara ulaşılabileceğini önermiştir.¹⁴

Diğer yandan Salih Akdemir tarafından önerilen ve Sâmi dil geleneği ile vahiy sürecini bir bütün olarak kabul ederek yapılan semantik incelemeler, iki binli yıllardan itibaren Kur'ân araştırmalarında yeni bir çığır açmıştır. Akdemir, şöyle demektedir:¹⁵

Allah elçileri birbirlerini onaylamak, tasdik etmek için gönderilmişlerdir. Şu hâlde gerek Eski ve Yeni Ahit'in, gerek Kur'ân'ın doğru olarak anlaşılmasını istiyorsak, vahiy sürecini bir bütün olarak algılamamız gerekir. Parçacı yaklaşımlar, sağlıklı ve doğru anlamının önünde en önemli engellerdendir. Nasıl ki, Kur'ân'ı doğru anlamak için Eski ve Yeni Ahit'i çok iyi bilmek gerekiyorsa aynı şekilde Eski ve Yeni Ahit'i doğru anlamak için de Kur'ân'ı çok iyi bilmek gerekir. Bununla birlikte gerçek şudur ki, çeşitli dinlerin mensupları vahiy sürecini bir bütün olarak değerlendirmedikleri için indirgeyici tavır sergilemişlerdir. Bu indirgeyici tutumun doğal bir sonucu olarak, Yahudiler kendilerinden bir elçi olan Hz. İsa'yı ve müjdesini tanımazlıktan gelirken, Hıristiyanlar da kendilerinden sonra gelen Hz. Muhammed'i ve insanlığa bildirdiği ilahî mesajı, Kur'ân'ı, tanımamışlardır...

Müslümanlar, Kur'ânın açık âyetlerine rağmen geçmişte olduğu gibi bu gün de indirgeyici tavırlarını sürdürmektedirler. Bu indirgeyici tavrın doğal bir sonucu olarak Müslümanlar, Yahudîliği ve Hıristiyanlığı neshedilmiş, yürürlükten kaldırılmış, tahrif edilmiş bir din olarak görmekten kendilerini kurtaramamışlardır. Bu yüzden de Kur'ân'ı anlamak için geçmişteki vahiy sürecinin gerekli olduğunu hiçbir şekilde düşünmemişler ve dolayısıyla bu alandaki çalışmalara önem vermemişlerdir.

¹³ Ali Galip Gezgin, Kur'ân'da Semantik ve Metod ve Kur'ân'da Kavm Kelimesinin Semantik Analizi, *Süleyman Demirel Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi*, Isparta 1999.

¹⁴ Ali Galip Gezgin, *age.*, 130.

¹⁵ Salih Akdemir, *Kur'ân Çevirilerinde Yöntem Sorunu*, Yayınlanmamış Kitap.

Aynı çerçevede, Mehmet Paçacı da Kur'ân araştırmalarında Sâmi din geleneğinden faydalanılmasının önemini belirtmekte ve özellikle Kur'ân'da yer alan kıssalardaki boşlukların doldurulması hususunda müfessirlerin Kitâb-ı Mukaddes'ten faydalanmaktan imtina etmediklerini dile getirmektedir. Paçacı, Müslüman geleneğinde, muharref kabul edilen Tivrât ve İncil'in Kur'ân ile karşılaştırılmasının kabul görmemesi sebebiyle bu faydalı arkaplanın genellikle göz ardı edildiğinin de altını çizmektedir.¹⁶ Halbuki Paçacı, Arapların aynı bölgede birlikte yaşadıkları Sâmi dillerini konuşan Ehl-i Kitap ile dikkate değer bir dil ve kültür ortaklığına sahip olduklarını vurgulamaktadır. Dolayısıyla, israiliyyât önyargısına binaen Sâmi din geleneğinin sağladığı bu zengin arkaplan ve kullanışlı materyalin göz önünde bulundurulmaması, özellikle dilbilimsel – semantik araştırmalar için ciddi bir eksiklik oluşturmaktadır. Zirâ, söz konusu olan Kur'ân öncesi vahyin içeriksel doğruluğu değil, dilsel ve tarihsel bir bilgi kaynağı olarak kullanılmasıdır.

Kur'ân sözcüklerinin ilk anlamlarına ulaşmakta ve anlamsal haritasını belirlemekte kronolojik değışimleri dikkate almayan sözlüklerin başarı gösteremeyeceğini vurgulayan Dücane Cündioğlu da, lugatların, ihtiva ettikleri sözcüklerin anlamlarını sıralarken sözcüklerin anlamlarını etkileyen, değıştiren, hatta belirleyen tarihsel koşulları dikkate almaları ve sözcüklerin farklı dönemlerde farklı anlamlar taşıdıkları hakikatine binaen de bu farklılıklara özenle işaret etmeleri gerektiğinin altını önemle çizmiştir.¹⁷

¹⁶ Mehmet Paçacı, *Kur'ân ve Ben Ne kadar Tarihseliz*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2002, 155-156.

¹⁷ Dücane Cündioğlu, *Kur'ân Çevirilerinin Dünyası*, Kaknüs Yay., İstanbul 1999, 58.

0.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, *slm* kökünün ilk anlamlarını elde etmenin yanı sıra, tarihsel süreçte geçirdiği anlam değişikliklerini ve büründüğü farklı formlarla kapsadığı geniş anlam alanını ortaya çıkarmaktır. *slm* kökünün türevleri olan *İslâm*, *selâm*, *müslüman*, *es-selâm*, *teslim*, vb. kelimeler, Kur’ân-ı Kerîm’in anlam haritasında odak kavram olarak yer tutan kelimelerdir. Bu çalışmada *slm* kökünün Eski Ahit ve Yeni Ahit’teki kullanımlarından faydalanılarak, bu kullanımların Kur’ân-ı Kerîm’deki kullanımlar ile benzerlikleri ve farklılıkları araştırılmıştır. Böylelikle vahiy süreci içerisinde kökün sahip olduğu anlamsal alan belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca konu Sâmi dilleri ile sınırlı tutulmayıp, Latince ve Yunanca gibi kutsal metinlerin yaygın biçimde neşredildiği Batı dillerine ve Türkçeye de yer verilerek, bu kökün anlam çerçevesinin tercümelerde bulduğu karşılıklar üzerinde durulmuştur.

Her ne kadar daha önce bu kökü araştırma konusu yapan tez çalışmaları olmuşsa da, bu çalışmaların yöntemsel açıdan tek boyutta kaldığı düşünülmektedir. Zirâ bahsedilen araştırmalar, ülkemizde son on yıl içerisinde yoğunlaşan ve “art-süremler semantik” yöntemi esas alarak hazırlanan çok sayıdaki başarılı tez çalışmasını¹⁸ ve bunların ortaya koyduğu yöntemi dikkate almamıştır. Yukarıda

¹⁸ Örneğin Bkz. Aliye Abdurrahman, “Vahiy Geleneğinde *Emr* Kökünün Semantik Açısından İncelenmesi”, *Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara 2002; Nermin Akça, “Vahiy Geleneğinde *Abd* Kökünün Semantik Açısından İncelenmesi”, *Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara, 2004; Esra Gözeler, “Sâmi Dini Geleneğinde ‘Salat’, ‘Savm’ ve ‘Zekat’ Kavramlarının Semantik İncelemesi”, *Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara 2005; Mutlu Türkmen, “Kur’ân-ı Kerim ve Kitâb-ı Mukaddes’te *brk*, *sbh* ve *qds* Köklerinin Semantik İncelemesi”, *Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara 2007; Mustafa Kumru, “Vahiy Sürecinde *Hak* Kökünün Semantik Açısından İncelenmesi”, *Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara 2007; Elif Arslan, “Vahiy Sürecinde HNF Kökünün

aktarılan *slm* kökü ile ilgili araştırmaların Kur'ân metni ve Arap dili ile sınırlı kaldığı düşünöldüğünden, bizim araştırmamız daha çok önem kazanmaktadır. Bu çerçevede bu araştırmanın daha önce yapılan değerli araştırmaları bir adım ileri taşıyacağı ve *slm* köküne dair önceki vahiy kültüründen faydalanmak suretiyle daha etraflı bir bilgi ortaya koyacağı düşünölmektedir.

0.3. ARAŞTIRMANIN MATARYEL VE YÖNTEMİ

Bu araştırma yazın taraması yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla basılı ve dijital ortamlarda geniş bir tarama yapılmış, daha önce konuya dair yapılan araştırmaların kaynakçalarına başvurulmuştur. Özellikle ölkemizde yapılan semantik Kur'ân araştırmalarına ve kavram çalışmalarına yoğunlaşılması, bu çalışmaların başvurduğu kaynaklar incelenmiştir. Ayrıca alana yenilik katması açısından önceki araştırmalarda yer alan yeni kaynaklara ulaşılmasına önem verilmiştir.

Araştırmada ana kaynaklar, Kur'ân ve Kur'ân'ın anlaşılması için telif edilmiş tefsir ve sözlüklerdir. Bunun yanı sıra Sâmi dil geleneğine dair kaynaklar ve Kitâb-ı Mukaddes (Eski Ahit ve Yeni Ahit) metinleri araştırma kapsamında yardımcı materyal olarak kullanılmıştır. Hem ana materyal olan Kur'ân'da hem de yardımcı materyal olan Kitâb-ı Mukaddes'te '*slm*' kökünün türevlerinin kullanımlarının tümüne erişilmesine özen gösterilmiş, bu amaçla Kitâb-ı Mukaddes'in Arapça çevirileri gözden geçirilmiştir. Bu çevirilerden hareketle, Eski

Ahit'in İbrânice, Yeni Ahit'in ise Süryânice analizi yapılmış, ayrıca yine her iki kaynağın da Latince ve Yunanca çevirilerine de müracaat edilmiştir.

Araştırmada Kur'ân âyetlerinin Türkçe çevirisi tarafımızca yapılmış, ancak çeviri yapılırken ülkemizde yaygın kullanılan Türkçe meâllerin de çevirileri göz önünde tutulmuştur. Tefsirlerde yapılan analizlerde kullanılan âyetlerin tercümesi yapılmadan yorumlar nakledilmiştir. Eski Ahit ve Yeni Ahit'in Türkçe çevirisi için, Kitâb-ı Mukaddes şirketinin Türkçe çevirisinden yararlanılmıştır.

Slm kökünün ve türevlerinin sözlük incelemesi için Klasik Arapça sözlüklerle beraber, temalı sözlüklere ve modern sözlüklere de başvurulmuştur. Bu çerçevede *Lisânu'l-Arab*¹⁹, *el-Mu'cem'ul-Vasît*²⁰ ve *Muhtâru's-Sihâh*²¹ esas alınmış, farklı türev ve anlamlar için de *el-Mu'cem'ul-Mustalahat el-Fıkhiyye*²², *er-Râid-Mu'cemu'l-Luğaviyyûn e'l-Asriyyun*²³, *el-Kâmûsu'l-Muhît*²⁴, *Mu'cemul-Makayısı'l-Luga*²⁵ ve *Tehzibu'l-Luga*²⁶ adlı eserlere müracaat edilmiştir. İbrânice, Süryânice, Latince ve Yunanca analizlerde ise en az ikişer sözlüğe başvurulmuştur.

Sözcüklerin Osmanlıca ve Türkçedeki karşılıklarını tesbit etmek için Ferit Devellioğlu ve Şemsettin Sâmî'nin Osmanlıca sözlükleri ile Türk Dil Kurumu'nun *Büyük Türkçe Sözlüğü* kullanılmıştır. Köklerin tefsirlerdeki karşılığı ile ilgili olarak hem klâsik tefsir hem de günümüz modern tefsir literatürüne başvurulmuştur.

¹⁹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-lisân: Tehzibu Lisânu'l-Arab*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1993.

²⁰ Muhammed Ali en-Neccar, *el-Mu'cem'ul-Vasît*, Mısır Arap Dili Akademisi, Kahire – İstanbul, tsz.

²¹ Ebû Bekr Muhammed b. Zekeriyâ er-Râzî, *Muhtâru's-Sihâh : Mu'cemü'r-Razî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1980.

²² M. Abdurrahman Abdülmün'im, *Mu'cemü'l-mustalahat ve'l-elfazi'l-fıkhiyye*, Kahire: Dar'ül fazile.

²³ Mesûd Cubrân, *er-Râid- Mu'cemu'l-Luğaviyyûn e'l-Asriyyun*, Daru'l-İlmi'l-Melayin, Beyrut 1967.

²⁴ Mecdu'd-Dîn Muhammed b. Yâkub el-Fîruzâbâdi, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, Dâru İhyâi't-Turasi'l-Arabiyye, Beyrut, 1997, II, 1478.

²⁵ İbn Faris, *Mu'cemul-Makayısı'l-Luga*, III, 90.

²⁶ Ezheri, *Tehzibu'l-Luga*, XII,446.

Araştırmada yöntem olarak art-süremlî semantik analiz yöntemi benimsenmiş, bu yöntemde Sâmi dilleri, Kur'ân öncesi vahiy materyali ve Kur'ân değişik zaman kesitleri olarak kabul edilmiştir. Vahiy geleneği bir üst evren olarak kabul edilmiş ve ayrıca Kur'ân kendi içerisinde ayrı bir evren kabul edilmiştir. Böylelikle farklı zaman kesitleri olarak, farklı diller/metinler ele alınmıştır. Kullanılan art-süremlî analiz yöntemiyle, diller arası geçişte yaşanan anlam değişimleri de belirlenmeye çalışılmıştır. Semantik yöntemin başarılı olarak uygulanabilmesi için zorunlu olarak etimolojik ve leksikolojik analizlere başvurulmuştur.

0.4. ARAŞTIRMANIN PLANI

Araştırmanın girişinde amaç, kullanılan yöntem, bu yöntemin önemi ve kullanılan materyal hakkında özet bilgi aktarılmıştır. Bunun ardından ilk bölümde kuramsal arka plan ele alınarak, semantik bilimi, semantik biliminin Kur'ân araştırmalarında kullanılmasının önemi ve Semantik Kur'ân araştırmalarında Sâmi dillerine ve Kur'ân öncesi vahiy birikimine başvurulmasının önemi üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın ikinci bölümünde ise *slm* kökünün Kitâb-ı Mukaddes'te (Arâmice ve Süryânice) kullanımları ve bununla birlikte bunların Latince ve Yunanca karşılıklarına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde bu kökün Kur'ân'da geçen türevlerine ve anlamlarına, klâsik ve modern Arapça, Türkçe, Osmanlıca sözlüklerdeki ve tefsir geleneğinde kullanılan anlamlarına değinilmektedir.

Araştırmanın dördüncü ve son bölümünde ise, önceki iki bölümde elde edilen bilgiler ışığında *slm* kökü ile ilgili olarak genel değerlendirmeler yapılmıştır. Böylelikle son nebinin getirmiş olduğu kutlu din ve ebedî kurtuluş kaynağı olan İslâm'ın anlam alanı / ekseni belirlenmeye çalışılmıştır.

I. BÖLÜM

KURAMSAL ARKA PLAN

1.1. SEMANTİK BİLİMİ

Semantik (semantics) kelimesi Yunanca *semaphore*'de bulunan *sema* kelimesinden türemiştir. *Sema*, gösterge, işaret anlamlarına gelmektedir. Bu kelimenin kökü ise Yunanca *σεμαιο* (*semaino*) kelimesi olmakla birlikte, işaret etmek, belirtmek, anlamına gelmek, göstermek, gibi anlamlarda kullanılmaktadır.²⁷

Dilbilimciler, semantikle ilgili farklı tanımlar yapmaktadır;

“Semantik, dilde anlam çalışmasıdır. Anlam çalışmasının yanı sıra gramer ve telaffuz çalışmasını da içermektedir.”²⁸

“Semantik, dilbilimin bir dalıdır. Dilbilimsel anlamı araştırmaya kendini adanmıştır. Bir dil sistemi içerisinde ibarelerin yorumlanmasıdır.”²⁹

Her tanım biçiminde de ortak olan anlam kavramı, semantik çalışmaları temellendirmektedir. Böylelikle semantik, “anlamı ortaya koyma çabası” olarak tanımlanmaktadır. Doğal dillerdeki anlam evrenini inceleyen semantiğin alanına bir dildeki anlamla ilgili her şey girmektedir. Böylece Anlambilim, dil göstergesinin gösterilen bölümünü incelemektedir.³⁰

²⁷ Thayer and Smith. "Greek Lexicon entry for Semaino". "The NAS New Testament Greek Lexicon", 1999, 12 Mayıs 2014, <http://www.biblestudytools.com/lexicons/greek/nas/semaino.html>

²⁸ R. Hurford James, Breandan Heasley, *Semantics: a course book*, Cambridge University Press, 1983, 1.

²⁹ Gennaro Chierchia, *Meaning and Grammar: An Introduction to Semantics*, MIT Press Cambridge, Mass 1990, 1.

³⁰ Zeynel Kıran, *Dilbilime Giriş*, yay.haz. Ayşe Kıran, Seçkin Yayınları, Ankara 2002, 239-40.

Dilbilimciler dilin üç ana unsurdan meydana geldiğini vurgulamıştır: ses, şekil ve anlam.³¹ S. Hayri Bolay, anlam (mânâ) ile ilgili olarak şunları kaydetmiştir:³²

Almancada *bedeutungsinn*, Fransızcada *sens*, *signification*, İngilizcede ise *meaning*, *sense* kelimeleri ile karşılanan anlamla ilgili olarak sözlükte şu karşılıklara yer verilmiştir:

- 1) Bir kelimenin belirttiği, ifade ettiği, düşündürdüğü şey
- 2) Bir önermenin, bir hükmün veya düşüncenin anlatmak istediği şey
- 3) Dilsel bir ifadenin, bir iletişim ortamında taşıdığı muhteva

Diğer yandan Doğan Aksan ise dil ile anlam ilişkisine dikkat çekerken, burada milli değerlerin önemini altını çizmektedir:

Bu dizge anlam taşıyan belli ses birleşimlerinden sözcük ve morfemlerden (daha başka öğeler) oluşur. Ekmek, su gibi ses birleşimleri ancak Türkler, Türkçe konuşanlar için belli anlamlara sahiptir. Sözcük adı verilen işaret, bir kavram, bir de ses yönü olan her dilin kaynaşmış bir düşünce - ses bileşimidir; dildeki başka öğelerle ilişkili bir anlama ve anlatma birimidir. İnsanların çeşitli bakımlardan nitelikleri nasıl birbirinden farklı ise toplumların dünyayı görüşleri, değerlendirmeleri de öylece birbirinden ayrıldığı için kavramlar dilden dile ve o ölçüde olmamak üzere kişiden kişiye değişir.³³

Postmodern felsefenin kurucu isimleri arasında yer alan Derrida, dil-anlam ilişkisine dair devrim niteliğinde yorumlar üretmiş, Saussure kuramlarını

³¹ Agop Dilaçar, *Dil, Diller ve Dilcilik*, TDK Yay., Ankara 1968, s. 51.

³² S. Hayri Bolay, *Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü*, Akçağ, Ankara 1997, s. 21.

³³ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil – Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yay., Ankara 1995, s. 13.

reddederek, dinleyen ile konuşan arasındaki söz alış verişinde (anlaşmada) gözardı edilen bir ikinci öge olarak dinleyene (anlamaya) dikkat çekmiştir. Aysever, dilde devrim niteliği taşıyan Derrida'nın görüşlerini aşağıdaki şekilde özetlemiştir:³⁴

Searle, söz edimlerinin başarı koşullarını sorgularken, onların dinleyen değil, konuşan kişinin yerine getirdiği edimler olduğunu önemle vurgular. Derrida'ya gelince, onunkisi, karşı tarafın, yani dinleyen/okuyan kişinin bakışıdır. Derrida'nın, bir şey söyleyip söylediğimizden daha fazlasını anlatmaya çalıştığımız durumları kendisine çıkış noktası yaparken geleneğin, özellikle de söz edimleri kuramının bir şey söyleyip söylediğimizi anlatmaya çalıştığımız durumları kendisine çıkış noktası yapmasının gerisinde yatan aslında bu bakış farklılığıdır. Konuşan/yazan da dinleyen/okuyan da ortadaki sözün sahibinin kendisi olduğunu düşünmektedir. Böyle olunca, olup bitenlere konuşan/yazan kişinin gözüyle bakanın, bir şey söylenip söylenen şeyin anlatılabildiği durumların koşullarını; dinleyen/okuyan kişinin gözüyle bakmanın ise bir şey söylenip söylenenden daha başka şeylerin anlaşıldığı durumların koşullarını araştırmasından daha doğal birşey olamaz. Bu açıdan bakıldığında, Austin ile Searle'ün “anlatma”dan çok “anlaşma”nın, Derrida'nın ise “anlama”dan çok “anlaşmama”nın kuramını yaratmaya çalıştığını söylemek hiç yanlış olmayacaktır.

Postmodern felsefe bir bütün olarak dile bakışta köklü değişiklikler ve devrimci önermeler getirmiştir. Dil-anlam ilişkisi geleneksel anlayışın ötesinde ele alınmış ve dil-anlam ilişkisine yeni boyutlar kazandırılmıştır. Artık, farklı bir “gerçek” olgusu yaratılmıştır ve bu olguya Baudrillard “simulacra” adını vermiştir. Bu anlayışta, temsil artık “gerçekten” daha “gerçek” hale gelmiştir. Baudrillard bu konuda şunları söylemektedir: “Biz, toplum olarak gerçek ile olan bağlantımızı

³⁴ R.Levent Aysever, “Söz'ün Yurtsuzluğu”, *Adam Sanat*, Sayı 211, Ağustos 2003, 43.

koparmış bulunuyoruz”. Baudrillard dilin ve yaratılan gerçekliğin bizi var olmayan bir dünyaya taşıdığını söylemektedir. Ona göre, dilin kıvraklığı sayesinde, belki bilincimizin dahi ulaşamadığı bir gerçekliğe doğru ilerlemekteyiz. Baudrillard’ın burada ortaya koyduğu “yeni dünya” olgusu bilinçdışının bir yansıması olabilir. Farklı ifadelerle, resimlerle, çizgiler ve sembollerle birey ve belki de toplumun kendisi, bilinçdışı var olan olguların yansımasını yaşatmaktadır ve onu bir simulacra olarak yaşamaktadır. Simulacralar, “gerçeğin” bir kopyasıdır, hatta kopyanın kopyasıdır. Burada, Lacan’ın dil ile anlamın ilişkisi göz ardı edilmemelidir. Lacan’a göre, bilinçdışına ulaşamamanın nedeni dilin tek anlamlı olmadığı düşünülürse ve simulacraların kopyanın bir kopyası olduğu, o zaman Baudrillard ve Lacan arasındaki bağlantı kurulabilir. Eğer “gerçeğe” ulaşmanın yolu dil yardımı ile olacak ise ve bu iki düşünürün kuramları doğru ise, o zaman “gerçeğe” ulaşmak, bilinçdışına ulaşmak kadar bir illüzyon olacaktır.³⁵

Semantik araştırmalarda “anlama çabasının sadece kelimelerle sınırlı tutulmasının sıklıkla karşılaşılan bir hata olduğuna” dikkat çeken Lee Roy Martin şunları söylemektedir:³⁶ “Semantik temel olarak anlama çalışmasıdır. Ancak geleneksel olarak düşülen hata, anlama çalışmasının sadece kelimeler düzeyine indirgenmiş olmasıdır. Modern dilbilim ortaya koymuştur ki, anlama kelimelerin cümle hatta metin ile olan ilişkisine dayanmaktadır. Cümleden veya metinden soyutlanan kelime doğru anlama ulaştırmaz. Bir diğer geleneksel hata ise metaforik, şiirsel, meselli ve edebî ifade tarzının göz ardı edilmesidir.”

³⁵ Fiona Faraci, *Dilbilim – Bilinçdışı İlişkisi*, 21 Mayıs 2014, <<http://www.aymavisi.org/psikoloji/dilbilim%20ve%20bilincalti%20iliskisi.html>>

³⁶ Lee Roy Martin, “A Comparative Analysis of Two Approaches to Greek: The Traditional Approach and the Linguistic Approach”, May 1990.

Dilbilimin bir alt bilimsel disiplini olarak kabul gören semantik, 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Semantik, dilin ses ve anlam ilişkisi, zihinle, ruhla, toplumla ilgili yönü üzerinde durur; sözcükleri anlam açısından karşılaştırarak söz konusu anlamlarının zaman içindeki değişim ve gelişimlerini inceler. Bu bilim dalı ilk kez 1826-1927'de Alman dilcisi K. Reisiğ tarafından *semasiologie* adıyla kurulmuştur. Semantik disiplininin ilk sistemleştirme çalışması ise Fransa'da M. Breal tarafından yapılmıştır.³⁷

Anlambilim alanında yapılan araştırmalar, günümüzdeki dil çalışmaları arasında önemli bir yer tutar. Önceleri dilbilimin bir dalı olarak alınan anlambilim, özellikle XX. yüzyılda yapısalcılığın (structuralisme) da etkisiyle yeni bir bilim alanı olarak karşımıza çıkar. Dilin salt ses ve biçim yönü üzerinde yoğunlaşan çalışmalar felsefe, toplumbilim, psikoloji ve mantıktan da yararlanarak anlam alanına kaymaya başlamıştır.

20. yüzyılın önemli psikolog ve dilbilimcisi olan Jean Piaget'e göre insan önce düşünceyi oluşturur ve daha sonra dil yoluyla onu açıklar. Kişi, çevresindeki nesnelere, nesnelere arasındaki ilişkilerden ve bu ilişkilerden doğan düzenliliklerden bir düşünce altyapısı kurar. Dil, bu altyapının bir sonucu veya uzantısı biçimindedir.³⁸ Öyleyse, anlam doğadaki olaylardan türer. Başka bir deyişle, anlam kuramının merkezinde fiziki bağlam, ortam, doğa ve gerçeklik olmak durumundadır. Bu sebeple, bağlam işin içine katılmadan oluşturulacak bir anlam kuramı, sağlam zemine oturamaz. Doğadaki düzenliliklerin soyut bir izdüşüm olarak

³⁷ Atilla Özkırımlı, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, İnkılap Yay., İstanbul 1990, c. 2, 14.

³⁸ R. E. Owens, *Language Development: An Introduction*, Columbus Merrill Publishing Company, 1988.

kabaca beyne yansımaları/yansıtılmasını sözdiziminin (syntax); nesnelere ve eylemlerin dil simgelerine dönüşümünü/dönüştürülmesini de semantics'in konusu yapmak, ve bunları yaparken o izdüğüme kaynaklık eden somut bağlamı göz ardı ederek sadece izdüğümlerden anlam kuramı çıkarmaya çalışmak pek sorunlu bir bakış açısı olarak kabul edilebilir. Nasıl ki bir haritaya bakıp gerçek coğrafyadan farklı yeryüzeysel anlamlar çıkarmanın kişiyi yanlış noktalara götürebilme tehlikesi var ise, doğanın düzenini cümle ve öbek yapı kuralları ile nesne ve eylem adlandırmaları olarak soyutlayarak gerçeklikten bağımsız bir anlam dizgesi oluşturmak da sakıncalı olabilir. Bu çalışma bağlamında bir gruba “Rusya Türkiye'nin neresinde?” diye bir soru yöneltildiğinde şu karşılıklar verilmiştir: “Yukarısında”, “Üstünde”, “Kuzeyinde. O kişiler haritaya göre düşünüp doğal gerçekliğe aykırı bir yorum yapmış olabilir. Harita fizikî coğrafyanın kaba bir yansımasıdır; cümle ve öbek yapı kalıpları da doğadaki düzenliliklerin kaba bir temsildir.³⁹

Anlam ancak ve ancak bir bağlamda var olabilir. Anlamın ortaya çıktığı ya da çıkarıldığı bağlama kökbağlam denilebilir. Kökanlamsal bağlam o kadar eski ve kanıksanmış olabilir ki, bağlamsız (semantik) açıdan bakanların onu yokmuş gibi kabul etmeleri muhtemeldir. Bir insanın yürümesini, nefes almasını, görmesini vs. fark edememesi gibi. Bu bağlama ilkbağlam, kökbağlam, özbağlam, anabağlam, temel bağlam, semantik bağlam vs. adları verilebilir. Bir ifadenin (kelimenin, öbeğin, cümlecüğün, cümlenin ya da bunların dışında kalan kelime topluluklarının) ilk olarak kullanıldığı bağlama denir. Bu bağlamdaki anlam, kökanlamdır

³⁹ Cemal Çakır, “Anlamın Bağlam Açısından İncelenmesi: Kökanlambilim ve Artanlambilim”, Gazi Üniv. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 24, Sayı 3, Ankara 2004, 245-255.

(özanlamdır). Nesnelere ve nesnelere arasındaki ilişkiler anlamlara kaynaklık ederler. Temel bağlamlarda algılayan ve yorumlayan kişilerce nesnelere dönüştürülmüş şeyler, o nesnelere zihinlerdeki kavram hâlleri, ve o kavramların sese veya imgeye dönüştürülmesi süreci yaşanır. Temel bağlamlar şeylerin nesnelere dönüştürüldüğü ilişkiler ve işlemler toplamıdır. Toplumsal iletişimi mümkün kılan boyutlar aslında dilsel olmayıp, ortak dilsel biçimlere kaynaklık eden bağlamsal ortaklıklardır. Varlıklar arasındaki ilişkilerin anlamlı bağlamlarda sürdüğü ve bağlamlarası geçişlerin olduğu fark edilebilir. İnsanların dil yoluyla yansıttığı gerçeklikler, bu bağlamların ve bağlam şebekelerinin ifadesidir. Yani, hâlihazırda doğada bulunan bağlamlar, ana hatlarıyla dilin sözdizimine, anlam içeriklerine, ve söz eylemlerinin izdüşürülür.⁴⁰

Kökbağlamdan türe(til)miş, sap(tırıl)miş, evrilmiş, dönüş(türül)müş, geliş(tiril)miş, başkalaş(tırıl)miş, uza(tıl)miş, kısal(tıl)miş ve tersel(til)miş bağlam ise artbağlamdır (pragmatik bağlam). Tabii ki bu bağlamdaki anlam ise artanlamdır. Artanlamın oluşabilmesi için mutlaka kökanlama dayanması lazımdır. Kökanlam kendi başına her zaman mevcut olabileceken, artanlam daima kökanlamla göreceli bir ilişki içindedir. Kullanımdaki anlam olarak yorumlanan pragmatics, kullanımdaki artanlam biçiminde yeniden tarif edilebilir, çünkü kökanlam da kullanımda hayat bulur. Kullanımı olmayan hiçbir ifadenin anlamından da söz edilemez zaten.⁴¹

İletişimin olabilmesinin temel şartı, bağlamdır. En basit bağlam en az kişiyi kapsar. Her iki taraf bu bağlamın temel değişkenlerinin bilgisine belirli oranda

⁴⁰ Cemal Çakır, “Bağlam”, *Felsefe Ansiklopedisi 2*, Etik Yayınları, İstanbul 2004.

⁴¹ I. Keckes, Editorial: *Lexical Merging, Conceptual Blending, and Cultural Crossing, Intercultural Pragmatics*, Volume 1-1, 2004, 1-26.

sahiptirler. Bazı bakımlardan kişiye özel durumlar olabilir. En az iki kişi arasında geçen ve kökanlama dayalı iletişime kökanlamsal (özanlamsal) iletişim denilebilir. Artanlamlar yoluyla geliştirilene ise artanlamsal iletişim adı verilebilir. Doğal iletişimde, tarafların durumlarına bağlı olarak her iki iletişim türü değişik sıra ve miktarda gerçekleşebilir. İkisinin kesin bir dağılımı ve önceden kestirilebilecek bir sırası yoktur. İletişimin sanatsallığı da burada yatmaktadır. Aslında, bir kişinin dil ve iletişim becerilerine sahip olması demek, onun, kökbağlam ve artbağlam bilgilerine, bunlara uygun dilsel ve iletişimsel simgelere, simge dizgelerine ve değişkenlerine hâkim olması demektir. Dil bilmek, bağlam bilmektir şeklinde bir önerme üretilebilir.⁴²

Semantik bilimindeki karmaşıklığa dikkat çeken çağdaş dönem dilbilimcilerinden Palmer, bunun temel nedeninin aslında insan dilinin karmaşıklığı olduğunu belirtmekte, semantiğin aslında iyi entegre olmuş bir tek disiplin olmadığını vurgulamaktadır: “Aslında semantik bir bakıma insan bilgisinin tamamıyla ilişkilidir. Ancak, çalışma alanının sınırlarını çizmek ve görünürdeki karmaşıklık ve karışıklığa bir nizam ve intizam getirmek dilbilimcinin işi ve görevi olmalıdır.”⁴³

Şemsettin Sâmî'nin “*Lisan*” adlı kitapçığının bir bölümünde dilbilimin bazı konularından bahsetmesi, Türkiye’de dilbilim üzerine yapılan ilk çalışma olarak anılır.⁴⁴ Şemsettin Sâmî’den sonra, S. Ali Dilemre, Necip Üçok, Ragıp Özdem, Özcan Başkan, Agop Dilaçar, Berke Vardar, Doğan Aksan, Ö. Asım Aksoy,

⁴² *am.*, 249.

⁴³ Frank R. Palmer, çev. Ramazan Ertürk, *Semantik Yeni Bir Anlambilim Projesi*, Kitâbiyât, Ankara 2001, 184.

⁴⁴ Doğan Aksan, *age.*, 14.

Hüseyin Sesli gibi belli başlı bazı dilciler de dilbilim üzerine eserler vermişlerdir. Ancak anlam konularına ilk kez değinen Türk dilbilimcilerin Kaşgarlı Mahmud, Mütercim Asım, Ali Şir Nevâyi olduğu dikkate alınırsa, ülkemizde anlambilim çalışmalarının Avrupa ve Amerika'dakilerden çok daha eskilere dayandığını söyleyebiliriz.⁴⁵

Ülkemizde anlambilimi bir dilbilim disiplini olarak ilk kez ele alan Doğan Aksan olup, onun 1971 yılında yayımladığı *Anlambilim ve Türk Anlambilimi* adlı eseri bu alanda ortaya konulmuş ilk derli toplu eserdir. Aksan'dan sonra; M.Ali Ağakay, Hasan Eren, Ö.Asım Aksoy, Agop Dilaçar, Nesrin Arıklı, T. Tunçdoğan, Berke Vardar, Özcan Başkan, T. Nejat Gencan, Vecihe Hatipoğlu, A. Fehmi Karamanlıoğlu, Nevin Selen, Hüseyin Sesli, Beğlan Toğrol, vb. birçok dilci konuyla ilgili eserler telif etmiştir. Bu eserlerden birçoğu Türkçenin anlam özelliklerine ve Türk anlambilimine yer vermemiş, dünyadaki gelişmeleri ve yazılan eserleri Türkçe'ye aktarmakla yetinmiştir.⁴⁶

Kur'ân'ın anlaşılması bağlamında semantik ile ilgilenen birçok ilâhiyat bilim adamı, semantik bilimine üzerinde araştırmalar yapmıştır. Bu noktada Türkiye'de semantik üzerinde 30 yılı aşkın süredir çalışmakta olan İsmail Yakıt, Fransızca olarak kaleme aldığı, "Analyse Semantique et Sens Scientifique du mot Alaka dans Le Coran" isimli çalışması ile dikat çekmiş ve bu eser Prof. Dr. Zeynep Mahmud el-Hudayri tarafından, "el-Alaka ve Hakikatuhe'l-İlmiyye" başlığı altında Arapça'ya

⁴⁵ Engin Selçuk, "Batı Türkçesinde Anlam Değişmeleri", *Sakarya Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya 2000, 3.

⁴⁶ *at.*, 3-4.

çevrilmiş ve Kahire’de, “e1- Urvetu’1- Vuska” dergisinde 1982 yılında yayımlanmıştır.⁴⁷

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, semantik, bir dilin temelini oluşturan kelimelerin ayrıntılı bir biçimde tahlil edilmesi suretiyle, bu kelimelerin statik ve dinamik anlamlarının belirlenmesidir. Bunun başarılabilmesi için ön koşul ise kelimelerin kök anlamının doğru bir biçimde ortaya konulması ve art anlamların buna göre değerlendirilmesidir.

1.2. SEMANTİK YÖNTEMLER

Dilin temel özelliklerinden birisi, eşdeğerlilik, karşıtlık ya da çağrışım bağıntıları göz önünde tutularak tanımlanabilen bir dizgeden oluşmasıdır. Dolayısıyla bu dizgede yer alan birimler (göstergeler), değerlerini bağlandıkları karşıtlıklar ağı içinden alır. Bu alandaki ilk düzenli girişimi, *Genel Dilbilim Dersleri’nde* (1916) modern dilbilim çalışmalarının çoğuna temel oluşturmuş kavramsal karşıtlıklar dizgesini öneren F. de Saussure yapmıştır. Bu karşıtlıkların en önemlisi, kendisini daha da zenginleştiren bir dizi ikili karşıtlıklara eklenen dil/söz karşıtlığıdır. Böylece dil, birimleri birbirlerine göre tanımlanan kapalı bir dizge olarak tasarlanır; öyleyse dil bir kod, konuşan bireylerce gerçekleştirilmesi (bir dil konuşan bireylerin çeşitli somut gerçekleştirmeleri) söze bağlanan bir gücül düzenlemedir. Bu kavram, ayrıca dile ilişkin iki yaklaşım biçimini temelden ayırmayı sağlar: Dilin birimlerini evrenin belli bir anında betimlemeye ve sınıflandırmaya dayanan eşsüremlî bir inceleme ve dili evrim içinde, böylelikle de

⁴⁷ Ali Galip Gezgin, *agt.*, 81-82.

ardışık eşsüremler biçiminde betimlemeye dayanan artsüremlî bir inceleme.⁴⁸

Anlam değişmeleri ele alındığında eşsüremlî (synchronique) ya da artsüremlî (diachronique) yöntemler araştırmacıya daha faydalı olacaktır. Bu tanımlamaları anlambilime uygularsak, sözdiziminin ve edebî sanatların sağladığı olanakları kullanarak yarattığımız anlam değişmelerini eşsüremlî yöntemle; zaman içinde iç ve dış nedenlerle dilde meydana gelen anlam ve ses değişmelerini artsüremlî bakış açısıyla inceleyebiliriz.⁴⁹

1.2.1. Eşsüremlî (Senkronik) Semantik Yöntem

Kur'ân'da odak terimlerin anlaşılması maksadıyla semantik çalışma yapan ve çalışmasında artsüremlî semantik yöntemi benimseyen İzutsu, eşsüremlî semantik yöntemi şöyle tanımlamaktadır: Kelimelerin tarihi çizgilerinden yatay kesit elde edilmesi ve böylece kelimelerin statik sisteminin elde edilmesini sağlayan yöneme eşsüremlî (senkronik) semantik denilmektedir.⁵⁰ Eşsüremlî araştırma ile kavramın aynı zaman içerisinde eş anlamlıları, çağrışımları, benzetmeleri ve duygu değerleri ortaya çıkarılır. Örneğin, kerim kelimesi Kur'ân öncesi Arapça'da takva, hidâyet, mü'min vb. kelimeler ile eşleştirilir.⁵¹

⁴⁸ Aktaran: Tuna Sakallı, *agt.*, 14; Ayrıca bkz. Ferdinand de Saussure, *Cours de Linguistique Générale*, Payot, Paris 1965.

⁴⁹ Bahattin Sav, "Anlam Değişmeleri Üzerine Artzamanlı Bir İnceleme", *Gazi Üniv. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 23, Sayı 1, Ankara 2003, 147-166.

⁵⁰ Toshihiko Izutsu, *age.*, 49.

⁵¹ Berke Vardar, *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*, Multilingual Yay., İstanbul 1998, 123.

İzutsu, eşsüremi tanımlamak için kullandığı statik kesitin aslında yapma bir şey olduğunu açıklamakta ve bunu da açığa kavuşturmak için Türk dilinden örnek vermektedir:⁵²

Şurasına da dikkat çekelim ki kelimelerin statik yüzeyi anlamında vokabulari, yapma bir şeydir. Belli bir düzeyde bir dildeki bütün kelimelerin tarihi akışını bir hamle ile durdurmakla, yapma bir statik durum elde etmiş oluyoruz. Bu profil bize statik, kuru ve hareketsiz gözükürse de gerçekte böyle değildir, sadece makroskopik açıdan böyle görünür. Mikroskobik açıdan bakıldığında durum farklıdır; yüzeyde hayat ve hareketliliğin varlığı fark edilir. Bu durum ihtilal devrelerinde bariz olarak görülür. Örneğin modern Türk dilinde olduğu gibi. Eskiler atılır, yeni elemanlar ortaya çıkar...

1.2.2. Artsüremli (Diakronik) Semantik Yöntem

İzutsu, art-süremli semantikte ise *zaman* unsurunu ön plana çıkarmaktadır. Böylelikle kelimelerin statik sistemi aşılaraq, bu kelimelerin belirli bir süreç çerçevesinde dinamik sistemi elde edilebilecektir. Örneğin, hikmet kelimesi tarihi süreç içerisinde hayvana takılan gem, sünnet, felsefe, bilgi gibi farklı anlamlar kazanmıştır.⁵³

Sözcüklerin anlam açısından tarihi süreç içerisinde gösterdikleri değişim ve gelişmeleri çeşitli dillerin anlam bilgisi çerçevesinde inceleyen çalışmalar, “tarihsel semantik”⁵⁴ veya “art-süremli semantik” adını almaktadır. Yani art-süremli

⁵² Toshihiko Izutsu, *age*, 49.

⁵³ Toshihuku Izutsu, *age.*, 48.

⁵⁴ Doğan Aksan, *age.*, 213.

semantik, yalnız gösterenle ilgili evrim olgularını incelemekle kalmaz, ayrıca zaman içerisinde gösterilende görülen çeşitli değişimleri de belirleyip açıklamaya çalışır.⁵⁵

İzutsu, tarihi semantiğin öneminin sadece tarihi kesit içerisinde kelimelerin uğradığı anlam değişimleriyle sınırlı olmadığını belirtmiştir: “Bu anlayış 19. asrın dilcilerinin anlayışı olup, bugün bizim anladığımız gerçek tarihi semantik, ait oldukları statik sistem içerisinde kelimelerin tarihini incelemeye başladığımız zaman başlar. Başka deyişle, biz ne zaman ki aynı dilin bir veya daha fazla kesitini mukayese edersek işte o zaman tarihi semantik başlar.”⁵⁶ Bu noktada İzutsu, Theodor Nöldeke'nin Hz. Peygamberin hicretinin Kur'ân dili üzerinde bıraktığı derin izlere dair tespitini aktarmakta ve onun tespitlerinin önemli bulgular olarak çığır açtığını ifade etmektedir.⁵⁷ Bu noktadan hareketle, tarihi kesitleri Arap diline uyarlamayı deneyen İzutsu, üç temel kesit önerisinde bulunmuştur:

1. Kur'ân öncesi, yahut Câhiliyye Arapçası,
2. Kur'ân çağı Arapçası,
3. Kur'ân sonrası, özellikle de Abbâsî dönemi Arapçası.⁵⁸

1.3. SEMANTİKTE ANLAM HAREKETLERİ

Semantik biliminin en önemli ilgi alanı, anlam değişimleri ve anlam hareketleridir. Anlam değişmesini Doğan Aksan şöyle tanımlamıştır: “Anlam

⁵⁵ Berke Vardar, *age.*, 123.

⁵⁶ Toshihuku Izutsu, *age.*, 50.

⁵⁷ *ae.*, 50 -51.

⁵⁸ *ae.*, 51.

değişmesi bir kelimenin anlattığı kavramdan az ya da çok uzaklaşması, onunla uzak-yakın ilgisi bulunan, ya da hiç ilgisi bulunmayan yeni bir kavramı yansıtır duruma gelmesi demektir.”⁵⁹

Anlam değişimleri genellikle uzun bir zaman dilimi içinde gerçekleşir. Bunun için bazen yüzyıllar gerekebilir. *Linguistik Metodu* adlı eserinde Özcan Başkan, bir araştırmada, 1000 yıl içinde dildeki temel sözcüklerin % 19 oranında yitime, anlam ve ses değişimine uğradığını belirlediğini söylemektedir.⁶⁰ Eşzamanlı olarak bir kavrama ad verme, ona başka anlamlar yükleme olayının bilinçli bir eylem olup ve hatta dili ustalıkla kullananların, bilimsel sözcüklerin dışındaki dil birimlerine bağlamsal anlamlar verebilirler. Dil içinde artzamanlı olarak gerçekleşen anlam kaymaları ise bambaşka olgulardır. Anlam değişmesini dil dışı nedenler ve dil içi etkenler olmak üzere iki ekseninde açıklayabiliriz. Gönderge dil dışı bir olgudur. Yaşamın, dış dünyanın gerçeklerini, somut nesnelere, soyut kavramları adlandırır, anlamlandırırız. Göndergeyi gösteren ve gösterilen şeklinde bir ses ögesi ve bir anlam ögesiyle dilsel bir araç haline getirir, gösterge biçiminde ifade etmeye çalışırız. Kısaca bir cisim, bir isim ve bu ismin zihnimizde uyandırdığı bir resimle karşı karşıyayız. Dil dışı dünyanın ürünü olan gönderge bilimsel ve teknik alandaki gelişmeler, toplumsal anlayışlardaki farklılaşmalar yüzünden evrimleşebilir.⁶¹

Anlam hareketleri farklı nitelikte olabilir; daralma, genişleme, kayma, kaybolma, iyileşme, kötüleşme gibi.

⁵⁹ Doğan Aksan, *age.*, s. 213.

⁶⁰ Özcan Başkan, *Linguistik Metodu*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1967.

⁶¹ Bahattin Sav, *agm.*, 150-151.

1.3.1. Anlam Daralması

Anlam daralması farklı niteliklerde ortaya çıkabilir. Bir sözcük eskiden anlattığı nesnenin bir bölümü, bir türünü anlatır duruma gelirse buna anlam daralması adı verilir. Örneğin “oğul” Göktürk yazıtlarında hem erkek hem de kız çocuk için kullanılırken, bu gün sadece erkek çocuk anlamında kullanılmaktadır.⁶² Diğer yandan çok anlamlı sözcüklerin anlamlarından bir kısmını yitirmesi de anlam daralmasıdır.⁶³ Çokanlamlı bir sözcüğün anlamlarından bir ya da birkaçını yitirerek, bir tek anlamıyla yaşaması Türkçede en çok görülen olaylardandır. Örnek verecek olursak; “erik” sözcüğü daha önce şeftali, kayısı, zerdali gibi meyvelerin ortak adı olarak kullanılırken, günümüzde sadece belirli bir meyvenin adı olarak kullanılmaktadır.⁶⁴

Bunlarla birlikte anlam daralması, “Geniş kavramları olan bir sözcüğün, bu kavramlar içinden tek bir anlama bağlanabilmesi” olarak ta tanımlanmıştır. “Mal”, geniş anlamda bütün mallar, dar anlamda (hayvan, davar), “yemiş” (geniş anlamda bütün yemişler, dar anlamda incir), “salatalık” (geniş anlamda salata yapılabilen her türlü sebze, dar anlamda hıyar) örneklerinde olduğu gibi.⁶⁵

1.3.2. Anlam Genişlemesi

Bir sözcüğün taşıdığı dar anlamın üzerine çıkararak daha genel bir anlama sahip olması, semantikte anlam genişlemesi olarak anladırılmaktadır.⁶⁶ Aksan, biraz daha detaylı olarak anlam genişlemesini şöyle tanımlamaktadır: “Bir gösterge, temel

⁶² Doğan Aksan, 1995, *age.*, 213.

⁶³ Nurettin Koç, *Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, İnkılap Yay., İstanbul 1999, 71.

⁶⁴ Doğan Aksan, *Anlambilim: Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Engin Yay., Ankara 1999.

⁶⁵ Vecihe Hatiboğlu, *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 1972.

⁶⁶ Nurettin Koç, *age.*, s. 31.

anlam olarak bir nesnenin, bir işin bir bölümünü ya da bir türünü gösterirken zamanla o nesnenin bütünü, bütün fertlerini anlatır duruma gelirse buna anlam genişlemesi denmektedir” diye tanımlanmıştır. Örneğin “ödül” sözcüğü önceleri yalnızca güreşlerde verilen “mükâfat” anlamında iken bugün bununla birlikte “yarışma (müsabaka)” anlamını da karşılamaktadır. Sait Faik dil ödülü gibi.⁶⁷ Anlam genişlemelerinde yabancı dil etkilerinin de önemli bir payı vardır. Bazen kelimenin kendisinde olmasa bile yabancı dildeki karşılığının sahip olduğu yan anlamları kazanabilir. Örneğin, *çevre* kelimesinin “muhit”, “ortam” anlamlarına gelirken İngilizcenin etkisiyle, içinde bulunulan doğal yapı (*environment*) anlamını da kazanmıştır.⁶⁸

“Cep delik, cepken delik”, “beni cepte indirir misiniz?”, “cebim yanımda değil” cümlelerinde kullandığımız “cep” sözcüğündeki anlam genişlemesi bu dil olayının Türkçedeki en özgün örneklerindedir. Cebin temel anlamı, ad aktarması yoluyla (*métonymie*) “trafiği kolaylaştırmak için yaya kaldırımlarında veya yollarda yapılan taşıt yanaşma yeri”, eksiltme yoluyla (*ellipse*) “cep telefonu” anlamlarını kazanmış ve genel dilde yerini almıştır. Yan anlamların dile yerleşmesi için toplumsal kabul görmesi gerekmektedir.⁶⁹

1.3.3. Anlam Kayması

Anlam kayması, sözcüğün eski anlamını kaybetmesi ve tamamıyla yeni bir anlam kazanmasıdır.⁷⁰ Çarpıcı bir örnek “yosma” kelimesidir. Türk Dil Kurumu’na “güzel ve şen kadın” olarak açıklanan kelime günümüzde halk arasında bu anlamını

⁶⁷ Doğan Aksan, 1995, *age.*, s. 213.

⁶⁸ Doğan Aksan, 1995, *age.*, 135.

⁶⁹ Bahattin Sav, *agm.*, 160.

⁷⁰ Nürettin Koç, *age.*, 31.

tamımıyla yitirmiştir. Artık daha ziyade argo anlamı olan “hafif, oynak, düşkün kadın” anlamında kullanılmaktadır. Kelimenin anlam kötüleşmesine uğradığı söylenebilir.⁷¹ Örneğin “üzmek” eylemi Köktürk yazıtlarında “kırmak, kesmek” anlamında yıllar boyu kullanılmıştır. Bugün yalnızca insan için “bir kimseye dert, üzüntü vermeyi” anlatmaktadır. Bugünkü “ucuz” kelimesi eskiden “kolay, değersiz, hakîr” anlamlarını karşılıyordu.⁷² Kur’ân’î bir kavram olan “fâsık”, başlangıçta sadece kâfirler ve münafıklar için kullanılırken, zaman içerisinde özellikle de kelâmî tartışmaların da etkisiyle günah işleyen Müslümanlar için de kullanılan bir sıfat olmuştur.⁷³

1.3.4. Anlam İyileşmesi ve Anlam Kötüleşmesi

Yukarıdaki üç türün haricinde “anlam iyileşmesi” ve “anlam kötüleşmesi” türleri de ayrı bir sınıflandırma olarak ele alınabilir.

Bir sözcüğün eskisine göre daha iyi bir anlam taşıyıcı duruma gelmesine anlam iyileşmesi denir. Örneğin Türkçedeki “mareşal” sözcüğü ordudaki en yüksek rütbeyi gösterir. Bu sözcük Latince “mariscalcus”, “at bakıcısı, nalbant” demek oluyordu. Anlam kötüleşmesinde ise Köktürk yazıtlarında “fena, kötü, perişan” anlamına gelen “yabız” sözcüğü, zamanla “yağız” biçimini almış ve “yaman, yiğit”

⁷¹ Mehmet Doğan, “Büyük Türkçe Sözlük”, Esam, İstanbul, 2001.

⁷² Doğan Aksan, 1995, *age.*, 539.

⁷³ Metin Özdemir, “Anlam Kaymasına Uğrayan Kur’ân’î Bir Kavram; Fâsık”, *Cumhuriyet Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, Sivas 1998.

anlamlarının yanı sıra Anadolu ağızlarında “iyi, güzel, iyi huylu, eli açık, yakışıklı” anlamlarında kullanılır olmuştur.⁷⁴

Anlam kötüleşmesi ise, kimi sözcüklerin zaman içerisinde anlam değişimine uğrayarak kötü, bayağı anlam kazanması durumudur.⁷⁵ Önceleri yabancı, misafir demek olan Latince “hostis” kelimesi zamanla “düşman” anlamı kazanmıştır. Farsçadan geçen “canavar” kelimesi önceleri “canlı hayvan” anlamında kullanılırken, sonradan yırtıcı, vahşi hayvana dönüşmüştür.⁷⁶

“Keleş” kelimesi eskiden “yiğit, cesur, bahadır” anlamlarına gelirken, bugün “kel, çirkin” gibi karşılıklara sahip olup⁷⁷, argo kullanımı esas hale gelmiştir. Ayrıca bu kelimenin bugün halk arasında kısaca “kaleşnikof silahını” da karşıladığı belirtilmelidir.⁷⁸

Anlam değişimine neden olan etkenler şüphesiz ki çok çeşitlidir. Ancak toplumsal şartlar ve zamana bağlı olarak, “gösteren”in bağlı bulunduğu kavramın ortadan kalkınca, sözcüklerin de kaybolması en sık görülen durumdur. Tarım toplumlarında kentlileşmeye bağlı olarak değişen yaşam biçiminde nesiller arasında, eski sözcüklerin bazıları elenmekte, yeni kavramlar ve nesnelere gösterenleri eklenmektedir. Örneğin kentli yeni nesilde, hayvan isimleri -özellikle aynı hayvanın dişi, erkek, yavru isimleri tarım toplumlarında zengin ve çeşitliken, bu ayrım, kentlileşmeyle birlikte ortadan kalkma eğilimindedir.⁷⁹

⁷⁴ *ae.*, 539-540.

⁷⁵ Nûrettin Koç, *age.*, 28.

⁷⁶ Doğan Aksan, 1995, *age.*, 540.

⁷⁷ Nûrettin Koç, *age.*, 29.

⁷⁸ Ömer Acar, *agt.*, 135.

⁷⁹ Şengül A. Özerkan, *Medya, Dil ve İletişim*, Martı Yay., İstanbul 2001, 46.

1.4. SEMANTİKTE ANLAM ALANI

Semantik biliminin önemli konularından bir tanesi de anlam alanı konusudur. Anlam alanı (Champ Semantique/Semantic Field); zihinde aynı veya birbirine yakın kavramlar oluşturan kelimelerin meydana getirdikleri ortak alanı ifade etmektedir. Örneğin; ülkü, hedef, gaye, maksat, ideal; kırılmak, incinmek, gücenmek, darılmak, küsmek; kesmek, koparmak gibi kelimeler aynı anlam alanına giren kelimelerdir.⁸⁰

Anlam alanı konusu özellikle tercüme biliminde önemli bir yere sahip olmaktadır. Zirâ, bir kelimenin her dilde aynı anlam alanına sahip olması söz konusu değildir. Bu nedenle tercümelerde kelimenin anlam alanı ile ilgili kayıplar olması kaçınılmazdır. Benzeri nedenlerle kelimeler bir dilden diğer dillere aktarılırken anlam aktarımlarında eşdeğerlilik söz konusu olmamaktadır. Kelimenin belki bir anlamı aktarılabilse de, o kelimenin kavramsal alanına giren tüm anlamları aktarmak mümkün değildir. Diğer yandan hedef dilde kullanılan kelimenin de farklı anlam alanlarının olabileceği unutulmamalıdır. Yine de semantik çevri, genel anlamıyla iletişimsel çevriye kıyasla kaynak dildeki anlama daha bağlı kalır.⁸¹

Bu çelişkiyi ifade etmek üzere, bir dilde anlam sayılarının sözcük sayılarından çok daha fazla olduğunu belirten Dücane Cündioğlu, çokanlamlılığın bir sorun olarak karşımıza çıktığını dile getirmektedir.⁸²

⁸⁰ Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK yay., Ankara 1992.

⁸¹ Abdolmehdi Riazi, "The Invisible in Translation: The Role of Text Structure", *The First International Conference on Language, Literature, and Translation in the Third Millennium*, Bahrain University, March 16-18, 2002

⁸² Dücane Cündioğlu, "Boşa konuşabilirsin fakat boşu konuşamazsın", *Yeni Şafak Gazetesi*, 12 Şubat 2005

Dili öğrenirken sözcükleri ilk ve en yaygın anlamlarıyla öğreniriz; hatta bir bakıma bu sözcükleri ‘son’ anlamlarıyla öğreniriz. Sözcüğün son anlamı, biraz da yaygın olan, kullanımda olan anlamıdır. ‘Son’ olan, ‘yaygın’ olan anlam, ne yazık ki çoğu kez sözcüğün en ‘dar’ anlamıdır da. Demek ki bir dili öğrenmek, öncelikle o dilin sözcüklerini dar anlamlarıyla öğrenmek demektir. Nitekim sözcüklerden anlama gitmeye çalışanların işini zorlaştıran en önemli taraf da burasıdır. Böyleleri dili sokakta kullanıldığı gibi kullanmayı marifet bilirler ve ister istemez sokaktaki anlamıyla, gündelik dildeki anlamıyla, yani en dar anlamıyla kullanırlar. İkincil, üçüncül anlamlara gelince, ellerinde/dillerinde bir yığın sözcük vardır ve fakat bu sefer, bu sözcüklerin derin anlamları ve/veya üst-kavramları yoktur.

Semantik alanı, “Bir dilin bazı kelimeleri arasındaki kalıplaşmış anlam ilişkileri” olarak tanımlayan İzutsu, şu misali verir: “İngilizcedeki “wind” (rüzgar) ve “to blow” (esmek) kelimeleri arasında özel bir bağ vardır.” Semantik analizde, işte bu özel bağ önemlidir. Kelimenin girmiş olduğu “Semantik alan”da bulunan diğer kelimeler arasında semantik bağın olması kelimenin anlamını doğru tesbit etmede en önemli yardımcıdır.⁸³ Bu sebeple klasik Arapça sözlüklerde kelimelerin kullanışı cümle/cümleler ve şiirle verilmiştir.

“Her kelimenin sanki kendi seçtiği arkadaşları vardır. Öylesine ki, bir lisanın tüm söz dağarcığı son derece girift bir semantik gruplaşmalar ağı oluşturur”.⁸⁴ İşte bu girift ağ, semantik analizle çözümlenebilir. Meselâ Kur’ân’da “iftira” (icad etmek, uydurmak) fiili genellikle “kizb” (yalan) kelimesiyle bir grup oluşturur. Bu gruba “zâlim” kelimesi de dahildir. Kur’ân’da bir çok yerde “iftira, kizb ve zâlim” kelimelerinin özel bir grup oluşturduğu görülür: “Allah’a karşı yalan uyduran, yahut

⁸³ İzutsu Toshihiko, çev. Selahattin Ayaz, *Kur’ân’da Dini ve Ahlaki Kavramlar*, Pınar Yay., İstanbul 1991, 68.

⁸⁴ *ae.*, 68.

O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim olan kimdir? Zâlimler asla kurtulaşa eremezler."⁸⁵

1.5. SEMANTİK YÖNTEMİN KUR'ÂN SÖZCÜKLERİNİN İNCELEMESİNDE KULLANILMASI

İslâm Dünyasında erken dönemden itibaren önemli dilbilim analizleri telif edilmiştir. Örneğin İbn Cinnî (ö.1002) *el-Hasâis*⁸⁶ başlıklı eserinde Arap dili usûlünü ve bu dilin felsefesini tartışma konusu yapmış, ayrıca bu eserde bir nahiv usulü geliştirmeye çalışmıştır. Hemen hemen aynı dönemde kaleme alınan bir diğer önemli eser ise İbn Fâris'in (ö.1004) *es-Sahibi*⁸⁷ başlıklı çalışmasıdır. Bu çalışmada yazar, edebiyat, iştikak ve nahiv üzerinde durmuştur. Yazara göre, özellikle Kur'ân ve hadisle uğraşanların esasa taalluk eden şeylere vâkıf olmaması bu kaynakların doğru anlaşılmasını engeller. İbn Fâris'in bu açıklamasından ve kitapta zikrettiği âyet, hadis ve şiir kanıtlarından onun eserini Kur'ân ve hadis dilinin anlaşılmasına yardımcı olmak amacıyla yazdığı anlaşılmaktadır.⁸⁸

Bir diğer önemli erken dönem dilbilim araştırması ise Ebu Mansur es-Seâlibî'nin (ö. 1038) kaleme aldığı *Fıkhu'l-Luga ve Sırru'l-Arabiyye* başlıklı eseridir. Bu eserde es-Seâlibî, eşanlımlı kelimeler ve Araplar arasında yaygın olan ifadeleri ve yapıları inceleme konusu yapmıştır.⁸⁹

⁸⁵ Mâide: 44

⁸⁶ bkz. İbn Cinni, *el-Hasâis*, tah. Muhammed Ali en-Neccâr, Daru'l-Kütübi'l-Mısrıyye, Kahire 1952

⁸⁷ bkz. M. G. Carter, "Language and Law in the Sahibi of Ibn Fâris" *Zeitschrift für Arabische Linguistik*, c. 25, 1993, 139-143.

⁸⁸ Diyanet İslam Ansiklopedisi 35. Cilt 521. Sayfa es-SÂHİBÎ Maddesi

⁸⁹ Mahmut Kafes, "İbn Faris'in es-Sâhibi fi Fıkhılluga ve Seâlibî'nin Fıkhılluga ve Sırru'l-Arabiyye Adlı Eserlerinin İçerik ve Metod Yönünden Karşılaştırılması", *İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Şarkiyat Dergisi*, 2009., 77.

İslâm geleneğinde ve özellikle tefsir ilminde, etimolojik incelemeden, kavramsal düzeye kadar kelime incelemeleri, bağlam düzeyinden bütüncül metin düzeyine kadar anlam incelemeleri yaygın bir biçimde yapılagelmiştir. Bu anlamda Batıdan önce Arap dünyasında derinlemesine dilbilimsel analizler yapıldığı söylenebilir. Her dilde olduğu gibi Arap dilinde de her lafzın geniş bir çağrışım alanı vardır ve kavramlar içinde buldukları bağlama (siyâk-sibâk) göre farklı anlamlara gelmektedir.⁹⁰

Kur'ân üzerinde yapılacak semantik analizler, Kur'ân'ın kelime hazinesinin verdiği malzemeye semantik bir yöntemle ya da kavramsal tahliller ile yaklaşmak anlamına gelmektedir.⁹¹

Semantik, mânâ ile ilgilenen bir bilim olmasından dolayı mânâsı olan her şey semantiğin konusudur.⁹² “Bir dilin anahtar terimleri üzerinde yapılan tahlili çalışma” olarak adlandırılan semantik, bir toplumun tarihinin ve dünya görüşünün yapısı ve muhtevası hakkında bize bilgi verebilmektedir.⁹³

Izutsu'ya göre Kur'ân'ın kavram dünyası üç farklı zaman diliminde şekillenmiştir:⁹⁴

1. Kur'ân'dan önce bedevî Arapların kullandıkları kavramlar.
2. Mekke'deki ticarî ve ekonomik hayatın sonucu olarak tüccarların kullandıkları kavramlar.

⁹⁰ Muhammed es-Seyyid Ali Belâsi, “Arap Dili Semantiği” çev. Celalettin Divlekçi, *SDÜİFD*, 1997, sayı:4, 273.

⁹¹ İzutsu, *ae.*, s.16

⁹² *ae.*, s.16

⁹³ *ae.*, s.17

⁹⁴ *ae.*, s. 55

3. Arabistan yarımadasında yaşayan Yahudilerin ve Hıristiyanların kullandıkları kavramlar.

Doğal olarak Kur'ân, indirildiği toplumun kullandığı dil ve kavramsal çerçeveyi esas almıştır. Ancak başlangıç noktasında kullanılan dil malzemesinin Kur'ân'ın nüzul süreciyle birlikte Kur'ân öğretisinin sağladığı anlam örgüsü içerisinde Kur'ân kavramlarına kendi anlam alanı içerisinde farklı anlamlar kazandırmıştır. Bunun en temel nedeni, Kur'ân Arapların yanında Yahudilerin ve Hıristiyanların bulunduğu bir çevrede nâzil olmasıdır. Dolayısıyla Kur'ân bu din mensuplarının kullandığı kavramları da kullanmıştır. Arapça ile diğer Sâmi diller arasındaki yakınlık, Kur'ân ıstılahına da yansımıştır.⁹⁵

Kur'ân'ın anahtar kavramları İslâm'dan önceki dönemlerde de kullanılmaktaydı. Bir başka deyişle bu kavramlar, MÖ 7. yüzyılda Hicaz'da kullanılan kavramlardı. Ancak Kur'ân bunları başka bir kavram sistemine yerleştirdi.⁹⁶ Dolayısıyla bu yeni kavram sisteminde yeni anlamlara sahip oldular. Kur'ân onlara kendi terminolojisi içerisinde farklı anlamlar kazandırdı. Ancak kelimelerin asıl anlamları değişmemiştir. Semantik bir değişimle içinde buldukları bu sistem içerisinde farklı anlamlar kazandılar. Bu da bize bir kelimenin anlamını yalnız başına değil, bir sistem içerisinde kazandığını göstermektedir⁹⁷. Yani bu kelimeler, somut anlamlarını, birbirleriyle olan bu “ilişki

⁹⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Avram Galanti, “Türkiye ve Sâmi Dilleri” (sad.:Nürettin Ceviz-Musa Yıldız), Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi, Yıl: IV, sayı 15, Güz 2004, 97-106; a.mlf., “Arapçanın İbranicenin Gelişmesine Katkısı”, (sad.:Nürettin Ceviz-Musa Yıldız), Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi, Yıl: V, sayı 16, Kış 2005, 93-102; Kenneth J. Thomas, “The Place of the Bible in the Muslim-Christian Relation”, *The Bulletin*, Kasım-Aralık 1991, 47'den nakleden Necmettin Gökkır, “Kur'ân-ı Kerim'de Farklı Kültürlere Ait Kavramlar”, 275, *İÜİFD*, 1, 1999, 269-95.

⁹⁶ İzutsu, *Kur'ân'da Allah ve İnsan*, 19

⁹⁷ *ae.*, 25-26

sisteminden” alırlar⁹⁸. Kurmuş oldukları bu kavramsal bağ⁹⁹ onların daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Bir kelimenin sahip olduğu iki manası vardır. *Esas anlam*, kelimenin taşıdığı asıl anlam, *izafi anlam* ise içinde bulunduğu özel sistemden ve bu sistem içerisindeki diğer kelimelerle olan anlam ilişkisinden kazandığı anlamdır. Salât, savm ve zekât kavramlarında da aynı durum söz konusudur. İçinde buldukları Kur’ân anlam sistemi onlara yeni anlamlar kazandırmış ve esas anlamlarını unutturmuştur. Bu kavramlar artık Kur’ân’ın teolojik terimlerinin bir parçasıdır ve bu bütünden bağımsız olarak düşünülemezler. Bir kelime gurubu birlikte bir semantik alan meydana getirirler. Merkezde bulunan kelime, alanı içerisindeki diğer kavramları da etkilemektedir. Yani anlam sahası içerisindeki her kavram merkezdeki kavramın bir yönünü kendinde taşımaktadır.¹⁰⁰

Günümüz Kur’ân araştırmalarında semantik yöntemin genel kabul görmesini sağlayan İzutsu, Kur’ân semantiğinin, Kur’ân dilinin anahtar kavramları üzerinde anlam açısından yapılan tahlili bir yöntem çalışması olduğunu, Kur’ân’ın kelime ve ifadelerinin, anahtar kavramlarının anlamları açısından semantik analiz yöntemiyle incelemek ve dünya görüşünün ne olduğunu açıklamak olduğunu kaydetmektedir:¹⁰¹

Kur’ân’ın semantiği, bu kâinatın nasıl meydana geldiği, dünyanın en büyük elemanlarının neler olduğu ve bunların birbirleriyle ilişkilerinin ne biçimde kurulduğu sorunlarıyla ilgilenmektedir. Bu anlamda semantik, bir çeşit ontoloji olmaktadır. Fakat bu, metafizik soyut düşünce alanındaki filozofun telif ettiği kuru, sistematik bir ontoloji değil; somut, yaşayan dinamik bir ontolojidir. Kur’ân âyetlerinden yansıdığı üzere semantik, varlık ve oluşun somut bir ontolojisini teşkil etmektedir...

⁹⁸ *ae.*, 18

⁹⁹ *ae.*, 19

¹⁰⁰ *ae.*, 40

¹⁰¹ Toshihiko Izutsu, *age.*, 16-18.

İzutsu, semantik yöntemde önemli bir yeri olan anlam örgüsünü ve semantik alan teorisini şöyle açıklamaktadır:

Kur'ân'da kelime ve ifadeler birbirinden ayrı semantik alanda bulunmazlar, her birinin öteki kelimelerle ve kavramsal yapıyla çok sıkı ve yakın bir ilişkisi vardır. Kelime ve ifadeler birbirlerine semantik açıdan farklı şekillerde bağlanırlar ve somut anlamlarını kazanarak sonunda gâyet düzenli bir bütün, iç içe kavramsal bir münasebet ağı kurar, anlam sistemi oluştururlar. Söz konusu bu kavramsal anlam dokusu ve anlam sistemi, kelime ve ifadelerin kendi morfolojik yapılarından değil, Kur'ân bütünlüğünden kaynaklanır. Kur'ân'daki anahtar kavramlar semantik açıdan tahlil yapılırken kelime ve ifadelere özel anlamlar kazandıran Kur'ân bütünlüğünde yer alan çeşitli kelime ve kavram ilişkileri; kavramsal doku ve anlam sistemi gözden uzak tutulmamalıdır. Bir dildeki kelimelerin birbiriyle girift bir kavramsal ağ ve anlam dokusu oluşturduğunu ifade etmek mümkündür. Bir dildeki odak ve anahtar kavramlar bu dilin ve kültürün dünya görüşünün teşekkülünde önceliğe sahiptir. Kur'ân üzerinde çalışmak isteyen bir semantikçi için en önemli iş söz konusu bu odak ve anahtar kavramları tespit etmektir. Çünkü bu onun çalışmalarının yönünü tayin edeceği gibi, kuracağı binanın da temelini teşkil eder. Böylece bütün sistemi birbirine bağlayan semantik ilişkiler ağı ve kavramsal münasebet ortaya çıkar. Kur'ân'daki kelimeler rasgele ya da birbirinden bağımsız olarak toplanmamıştır. İşte kelime ve ifadelerin kavramsal münasebet ağından, mânâ sisteminden semantik alanlar doğar. Eğer kelimelerin etimolojik kökeniyle bu kökten türeyen kelimelerin mânâları örtüşüyorsa aralarında semantik bir bağ vardır, anlamına gelir. Şâyet böyle bir semantik bağ kurulamıyorsa o zaman bu semantik analizler sonucu ulaşılan sonuçlarda bir hata vardır ve o semantik tanım ve sonuç kelimeye etimolojik kök anlam ya da anlamlarına sonradan tarih boyunca kazandırılan bir tanım ve anlamdır, demek mümkündür. Yani kelimelerin semantik analizlerinde, hep bu kök anlamla ilişki, bağ ve

yakınlık göz önünde bulundurulmalı ve kök anlam her zaman esas alınmalıdır.¹⁰²

Kur'ân'ı doğru anlamak için önemli bir gereklilik de anahtar kelime niteliğindeki sözcüklerin Kur'ân'ın indiği dönemdeki anlamını (kök anlam) tesbit etmektir. O nedenle bir müfessir, “bu kelimelerin ilk olarak ortaya çıktıkları sırada ve onların ilk okuyucusu olan Rasullullah tarafından okunduğunda, O'nun etrafında bulunan kimselerin onlardan ne anladıklarını tesbit etmeye bilhassa dikkat etmesi gerekir” demektedir.¹⁰³ Muhammed Abduh da kök anlama ulaşılmamasının önemine dikkat çekmektedir:¹⁰⁴

Kur'ân'ı doğru olarak anlamak isteyen kimsenin, İslâm aleminde sonradan meydana gelen ıstılahları araştırması gerekir. Ta ki, bu ıstılahların anlamlarıyla, Kur'ân'da varid olduğu anlamları birbirinden ayrılmsın. Çoğu zaman müfessirler, Kur'ân'ın kelimelerini hicri ilk üç asırdan sonra meydana gelen terimlerle tefsir etmektedirler. Halbuki araştırmacının üzerine vacib olan, Kur'ân kelimelerini nâzil olduğu zamandaki mânâlarına göre tefsir etmektir.

Kur'ân'da odak ve anahtar kavramların doğru ve gerçek anlamlarını elde etme çabasında önemli bir girişim olan er-Râgıb el-İsfahâni'nin (ö.1108/502), “*el-Mufredat fi Garibi'l-Kur'ân*” adlı ünlü eserinin mukaddime kısmında şu açıklamalar yer almaktadır¹⁰⁵:

¹⁰² *ae*, 18, 19, 33,35.

¹⁰³ Emin el-Hülî, çev. Mevlüt Güngör, “Tefsir ve Tefsirde Edebi Tefsir Metodu”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, c. 2, sayı 7, Ankara 1998, 111.

¹⁰⁴ Muhammed Abduh, çev. Abdulkadir Şener ve Mustafa Fayda, “Fatihatu'l-Kitâb (Fatihâ Tefsiri)”, *Ankara Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1970, c. 16, 5.

¹⁰⁵ er-Ragıb el-İsfahâni, *Mufredatu Elfazi'l-Kur'ân*, neşr. Safvan Adnan Davudi, Daru'l-Kalem, Dimeşk 1992, 54–55; Muhammed Abduh ve Reşid Rıza, *Tefsiru'l Menar-Tefsiru'l Kur'âni'l-Hâkim-*, Daru'l-Menar, Mısır 1954, c. 1, 7,16,17,31.

Kur'ân ilimlerinden en başta ve öncelikli olarak meşgul olunması ve incelenmesi gereken ilimler, lâfzî ilimler; lafızların anlam ve içeriklerini araştıran kelime ve kavram bilgileridir. Kur'ân ifadelerinin mânâlarını anlamak isteyen kimse için en başta gelen araçlar olması hasebiyle Kur'ân lafızlarının kök mânâlarını anlamak, bilmek bina inşa etmek isteyen kimse için en başta gelen araçlar olan kerpiç mesabesinde. Bu lafızla ilgili ilimlerin ve kök mânâları bilmenin faydası sadece Kur'ân ilimlerine has değil, bütün İslâmi ilimlere şâmindir.

Soysaldı ise, başarı bir semantik çalışmanın öncelikli olarak etimolojik analizle başlaması ve erken dönem kaynaklara ulaşılmasıyla mümkün olacağını belirtmektedir:

Dolayısıyla hem erken dönemde hem de günümüzde Kur'ân araştırmacıları, Kur'ân kavramlarının başarılı bir semantik analizini yapabilmek için, öncelikle o kelimenin etimolojisini, etimolojik yapısını ve kök anlamını veya ilk gerçek anlamını çok iyi belirlemenin yöntemsel bir gereklilik olduğunun altını çizmektedir. Doğru ve temel kök anlamı ya da anlamları tespit edilecek ve ortaya çıkarılacak ilgili kelime ve ifadenin mümkün olduğu kadar erken dönem lügat ve kültür kaynaklarına inilerek taranması, belirlenmesi ve incelenmesi gerekir. Kur'ân kelime ve ifadelerinin anlamlarının belirlenmesinde nüzul dönemindeki delalet ettiği ve kapsadığı anlam ya da anlamların ortaya çıkarılmasına çok büyük önem ve öncelik verilmelidir. Kur'ân kelime ve ifadelerinin delâlet alanlarının, kapsamlarının ve anlamlarının anlaşılmasında ve tespit edilmesinde birinci esas bu ilk anlam ya da anlamlar olmalıdır. Dolayısıyla da erken dönem kültürel kaynaklardan istifade edilmelidir. İlgili kelime ve ifadelerin etimolojik ve semantik analizlerine kolaylık sağlayabilecek ve yardımcı olabilecek temel kaynaklar, Arap Dili ve Edebiyatının bugünkü mevcut etimoloji

sözlükleridir. Kur'ân kelime ve ifadelerinin kavramlarının anlamlarını veren Kur'ân müfredatıdır.¹⁰⁶

Böylelikle Kur'ân araştırmacısı, tefsirini ve yorumunu yapmak istediği ilgili kelime ve ifadenin, odak ya da anahtar kavramın lügâvi manalarının araştırmasını bitirdikten sonra onun, Kur'ân'daki kullanıldığı manasının, anlam alanı ve içeriğinin belirlenmesine geçer. Onun, Kur'ân'da geçtiği âyetlerdeki çeşitli mânâlarını araştırır. Böylece o, ilgili kelime ve ifadenin Kur'ân'da kullanıldığı mânâlar hakkında o kelime ve ifadelerin aynı mânâda mı kullanıldı; yok eğer böyle değilse, Kur'ân'ın çeşitli âyetlerinde kullanıldığı mânâların neler olduğunu inceler. İşte müfessir bu suretle, bir kelime ve ifadenin, kavramın etimolojik mânâsından veya mânâlarından, Kur'ân'ın bütünlüğü içinde kullanıldığı mânâ veya mânâlara ulaşır.¹⁰⁷

Semantik yöntem kullanılarak Kur'ân'ın kelimelerinin incelenmesi esnasında göz önünde tutulması gereken temel prensipleri İsmail Yakıt şu şekilde özetlemiştir:¹⁰⁸

- 1) Semantik yöntem, kelimelerin anlamlarını analiz eder, etimolojik kökten itibaren tarih boyunca kazandığı müştakların ve anlamların bir analizini verir.
- 2) Semantik yöntem, kelimeleri bağlam içinde ele alır ve siyak-sibak çerçevesinde kelimelere mânâ verir.

¹⁰⁶ Mehmet Soysaldı, "Kur'ân'ı Doğru Anlamada Semantik Metodun Önemi", *Kur'ân Dil - Dilbilim ve Hermenötik Sempozyumu*, 17-18 Mayıs 2001, Van 2001, 51- 52, 54; Mesut Okumuş, "Kur'ân'da 'Birr' Kavramı Üzerine; Semantik Bir Analiz", *Dini Araştırmalar*, 2002/5, 98, 101.

¹⁰⁷ Emin el-Hûlî, *age.*, 85, 87.

¹⁰⁸ İsmail Yakıt, "Doğru Bir Kur'ân Tercümesinde Semantik Metodun Önemi", 17, 19; İsmail Yakıt, "Kur'ân'da İnsanın Yaratılışı ve Evrimi", *Ufuk Çizgisi*, Yıl 1, Sayı 6, İstanbul 1990, 8-9.

- 3) Semantik yöntem, Kur'ân'a peşin fikirle yaklaşmayı önler. Her türlü ön yargıyı bertaraf ederek Kur'ân dilinin gerçek felsefesini ortaya koyar.
- 4) Bu yöntemde bağlam kadar konunun bütünlüğü de önemli olduğu için Kur'ân âyetleri, Kur'ân'ın bizi götürmek istediği düşünce sisteminin atmosferi altında incelenir.
- 5) Semantik yöntem sayesinde, Kur'ân âyetleri arasında bir anlam zinciri kurmak kolaylaşır. Bu sayede bir âyet tercüme edildiğinde, yapılan bu tercüme ile, diğer başka âyetin tercümesi birbiriyle çelişmez.
- 6) Semantik yöntem, Kur'ân'ın anahtar kelimelerini dikkatli ve objektif bir şekilde tahlil etmesi sebebiyle hem kavram kargaşasını önler, hem de yanlış anlamaya sebebiyet verecek unsurları ortadan kaldırır.
- 7) Semantik yöntem, kelimelerin, Kur'ân'ın indiği dönem Arapçasındaki anlamlarını da analiz eder.
- 8) Semantik yöntem, yapılacak tercümelerde Kur'ân'ın vermek istediği mesajı doğru olarak yansıtacak kıstasları ortaya koyar. Şu halde, “günümüzde yapılacak olan meâl ve tefsirlerin, mutlaka Kur'ân'ın kendi yöntemi olan semantik yöntemle yapılması gerekir.”¹⁰⁹

Geçmişte Tefsir Usulü çalışmaları arasında yer alan “Garibû'l-Kur'ân” ve “el-Vücûh ve'n-Nezâir”, semantik yöntemden ayrı bir çalışma alanı oldukları için, onlarla, semantik yöntemi karıştırmamalıdır.¹¹⁰

1.6. SEMANTİK KUR'ÂN İNCELEMELERİNDE SÂMÎ DİLLERİNİN VE KİTÂB-I MUKADDES'İN KULLANILMASI

Yukarıda da belirtildiği üzere Kur'ân'ı anlamada semantik yöntem etkili bir araç olarak yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Gerek ilk dönem müfessirleri,

¹⁰⁹ İsmail Yakıt, age., 1995, 24.

¹¹⁰ Ali Galip Gezgin, *agt.*, s. 130.

gerekse günümüz araştırmacıları semantik yöntemin sağladığı imkânlardan faydalanarak Kur'ân'ı derinlemesine anlama ve yorumlama çalışmaları yapma olanağı bulmuştur. Özellikle art-süremlî semantik yöntemin benimsendiği araştırmalarda, kelimelerin anlam dünyasının belirlenebilmesi için farklı zaman kesitlerini göz önünde tutmak gerekmektedir. Bazı araştırmacılar Kur'ân öncesi vahiy birikimini yansıtan materyalden faydalanarak, kutsal kitapların sunduğu malzemeleri birer kesit olarak ele almıştır. Şüphesiz Kur'ân öncesi vahiy geleneğinin dikkate alınması, beraberinde bu birikimin kendi otantik dilinin de dikkate alınması zorunluluğunu getirmiştir. Hele ki bu dillerin bütününün aynı dil ailesinden neşet ettiği düşünülürse, bu zorunluluk daha da anlaşılır olacaktır.

1.6.1. Sâmi Dillerinin Ortak Özellikleri

Sâmi milletlerinin birbirleriyle ve dil yönünden olan yakınlıkları miladî 10. asırda ortaya çıkmaya başlamıştır. O zaman Yahudî âlimlerinden Yehûda b. Kureyş, Arapça ve İbrânicenin benzerliğini ispat etmiştir. İbrânice ile Arapçanın benzerliği gâyet açıktır. Zirâ eski Yahudî edebiyatının önemli bir kısmı Âramca ile yazılmıştır. 17. asırda Habeşistan Kilisesinin diliyle uğraşıldığı zamanlar, bu dilin Arapça ile olan yakınlığı gözlenmiştir. 19. asırda çivi yazısı okunup çözümlendikten sonra, Akadcanın (Âsûr ve Bâbil dili) Sâmi bir dil olduğu ortaya çıkmıştır.¹¹¹

Daha sonra Arabistan yarımadası ve 'Bereketli Hilal' diye tabir edilen bölgelerde miladi 18. ve 19. asırlarda yapılan arkeolojik çalışmalarda o bölgede yaşayan insanların ve bunların dillerinin bir soydan geldiği gözlemlenmiştir. Bu

¹¹¹ A.Galanti, *agm.*, 98.

Eski Ahid’de geçen ve bu kitabın âlimlerinin Sâmi adını verdikleri insanlar oldukları düşünülmektedir. Tekvin bölümünün 10. bâbında bu ırkın şeceresi şu şekilde anlatılmaktadır: *“Nuh’un oğulları Sam ve Ham ve Yafetin zürriyetleri bunlardır, ve tufandan sonra onlara oğullar doğdu.”* Bu girişten sonra oldukça teferruatlı olarak Hz. Nuh’un oğullarından olan çocukların bir bölümü sayılmaktadır. Bu teferruatlı bahisten sonra bâb şu şekilde sona ermektedir: *“Milletlerinde zürriyetlerine göre Nuh oğullarının kabileleri bunlardır; ve Tufandan sonra yeryüzünde milletler bunlardan ayrıldılar.”* Hem Eski Ahit’te geçen bu pasaj hem de yapılan araştırmalar bu bölgede yaşayan insanlar ve bu insanların dilleri arasında sanıldığından çok daha sıkı bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. Bölgede Akadca, Süryânice, Fenike dili, İncil İbrânesi, Kenani Lehçeleri, Arapça, Himyeri dili, Etiyopya dili gibi diller kullanıldığı saptanmıştır.

Tablo 1. Sâmi Dilleri¹¹²

Doğu Sâmi Dilleri	Güney Sâmi Dilleri	Orta Sâmi Dilleri
AKKADÇA (Eski Akkadça, Babil, Asurca, Çevresel, Eblaite)	ETİYOPYACA (HABEŞÇE) Güney: Ge’ez, Tigre, Tigrinya Kuzey: Amharik, Gafat, Guraj, Harari Güney Arap dilleri: Eski Yazıt lehçeleri (Sabean, Katabani, Hadramitik, Minean) Modern Güney Arapçası: (Mehri, Sokotri, Harsusi, Cibbâli)	ARAPÇA Klasik Öncesi Kuzey: (Dedanit, Lihyanit, Safaitik, Tamudik, Hasaitik) Klasik Arapça Modern Arapça: (Cezayir, Mısır, Irak, Habur, Fas, Nijer, Suriye, Tunus, Yemen ve Zanzibar Arapçası) KUZEY-BATI SAMİ Kenanca: İbrânice (Klasik, Mişna, Ortaçağ, Modern) Fenikece (Standart, Babil, Punik) Arâmice: (Eski, Emperyal, Orta, Geç Batı -Yahudi ve Hristiyan Filistin-, Geç Doğu –Mandeyan, Yahudi Babil-, Yeni Arâmice –Batı, Orta, Doğu-) Ugaritçe

¹¹² Robert Hetzron tarafından yapılan bu sınıflandırma John Huehnergard tarafından tekrar düzenlenmiştir. Aktaran: Edwina Maria Wright, “Studies in Semitic historical semantics: Words for ‘man’ and ‘woman’”, *Harvard University Unpublished PhD Thesis*, 1986. 1-2.

Kavramsal olarak Sâmi sıfatının ilk kez ortaya çıkması, A. L. Schlözer (1781) tarafından Aramilerin, İbranilerin, Arapların vd. dillerini tanımlamak üzere kullanılmasıyla başlamıştır.¹¹³ Sâmi dilleri kuzeydoğuda Babil'den güneybatıda Etiyopya'ya kadar uzanan bir coğrafyaya ait dil grubudur. Yahudilerin ve Müslümanların etkisiyle de dünyada bir çok bölgeye dağılmışlardır.¹¹⁴ Sâmi dilleri, Mezopotamya (modern dönemde Irak), Suriye, Filistin ve Arabistan'da yaşayan insanların kullandığı dillerdir. Arap fetihleri sayesinde Sâmi dil olan Arapça, Kuzey Afrika'da ve geçici olarak İspanya'da ve Güney Avrupa'nın diğer kısımlarında konuşma dili olmuştur.¹¹⁵

Sâmi milletlerinin yurdu neresidir? Sâmi dilleri bilimi bu soruya kesin bir cevap veremez. Sâmîlerin yurdu ile yurtlarından göç etmelerine dair iki teori vardır:¹¹⁶

Birinci teori gereğince, Sâmîler târihî bir zamanda Arabistan'dan çıkmışlarsa da asıl yurtları Mısır idi.

İkinci teoriye göre, Sâmîlerin anayurdu Arabistan idi. Fakat adı geçen bölgenin karşı karşıya kaldığı bölgesel değişiklik yüzünden, oradan göç etmeye mecbur olmuşlardır. Yemen'in karşı sahiline geçen Habeşlilerden başka diğer Sâmi milletleri de Kuzeye doğru gitmişlerdir.

¹¹³ S. Moscati, A. Spitaler, E., W Ullendorff von Soden, *An Introduction to the Comparative Grammar of Semitic Languages*, Otto Harrassowitz Wiesbaden, 1980, 1.

¹¹⁴ *ae.*, 1

¹¹⁵ Eduard Yechezkel Kutscher, *A History of the Hebrew Language*, The Magnes Press, The Hebrew University, Jerusalem 1984, s. 3 vd.

¹¹⁶ A. Galanti, *agm.*, s. 98-99.

Arap yarımadasından Bereketli Hilal'e doğru MÖ 3000-1800'lerde Akad ve Amurru'luların göç dalgaları sonucu Akad dili bölgeye egemen olmuştur. MÖ 1400'e kadar yerliler ve Mısırlı efendileri tarafından konuşulan ve yazılan Akadça, resmî dil olduğu kadar sokaktaki insanın da konuştuğu dil olmuştur. Âramice MÖ 1200'lerden itibaren yerini Akadçaya bırakmaya başlamış ve bölgede bu dilin çeşitli lehçeleri ortaya çıkmıştır. Âramice, Kenânilerin dili olan İbrânice'yi yerinden etmiştir. Âramicenin bu bölgedeki etkisi yüzyıllar sürmüştür ve Batı Asya'daki Yahudilerin konuştukları dil olmuştur. Daha sonra ise bölgede Arapça ortaya çıkmış ve İslâm'la birlikte tüm Batı Asya boyunca, Âramiceyi yerinden etmiştir.¹¹⁷

Bütün Sâmi dilleri üç sesli köke, iki temel fiil zamanına sahiptir. Kelimeye sessiz harfin eklenmesiyle kelime anlam değişmesine uğramaktadır. Sâmi dilleri çekimli (inflexional) dillerdir. Yani aldığı önekler (prefixes) veya sonekler (suffixes) kelimenin anlamını değiştirmektedir.¹¹⁸ Sâmi dilleri içinde en zengin kelime hazinesine Arapça sahiptir. Arapça, Sâmi dilinin en eski formlarını en iyi şekilde korumuştur.¹¹⁹

Milattan sonra ilk yüzyıllarda, Sâmi dil ailesinin en önemli iki üyesi yok olmuştur. Bunlardan ilki Mezopotamya'nın eski dili Akkadça, ikincisi ise günlük yaşamda kullanılmayan ve ibadet dili olan İbrânice'dir. Fakat diğer taraftan iki önemli dil hâlâ kültürel olarak bölgeye hâkimdir. Bunlar Kuzeyde Arâmice ve onun

¹¹⁷ Musafa F. Özkan, *agm.* "Geçmiş Dönem Arap Yarımadasında Dil", 14 Eylül 2006.

¹¹⁸ *ae.*,3; Daha geniş bilgi için bkz., Salih Akdemir, *Kur'an-ı Kerim'de Geçen Köklerin Gerçek Anlamlarının Belirlenmesinde Art-Süremler Semantik Araştırmaların Önemi*, yayınlanmamış çalışma, Ankara 2002

¹¹⁹ Heinrich Speyer, "Semitic Languages and Literature", *The Universal Jewish Encyclopedia*, New York, 1948, IX, 474; ayrıca bkz. Bergstrasser, Gotthelf, *Introduction to the Semitic Languages*, Eisenbrauns, Winona Lake 1983; Robert Hetzron, *The Semitic Languages*, Routledge, London 1998, s.1vd

iki önemli lehçesi Suriyeli ve Mezopotamyalı Hıristiyanlar tarafından kullanılan Süryânice ve Petra şehrinde putperestlerin kullandıkları Nabatça'dır. Güneyde ise daha sonraları Arapça olarak adlandırılan Sabiice'dir.¹²⁰

Araplar aynı bölgede birlikte yaşadıkları Sâmi dilleri konuşan Ehl-i Kitap ile dikkate değer bir dil ve kültür ortaklığına sahiptiler.¹²¹ Bu nedenle Arapların dilinin Tevrât ve İncîl diliyle çok önemli ortaklıkları bulunduğu söylenebilir. Müsteşriklerin Peygamber'in Kur'ân'ı Tevrât ve İncîl'in etkisiyle oluşturduğu şekilde bir açıklamaya gitme eğiliminde olmalarının nedeni de budur.¹²²

1.6.2. Arapçanın Sâmi Dilleri İçerisindeki Yeri

Arapça Kur'ân'daki şekliyle Arabistan yarımadasının bütün yerlileri ve İslâm'dan bin yıl önce onunla yan yana olan Bereketli Hilal'de yerleşmiş insanlar tarafından konuşulmuştur. Her ne kadar yazılı kaynaklar elde bulunmasa da sözlü gelenekten Kur'ân'ın indiği dönemde Arapçanın gelişimini tamamlamış ve mükemmel bir dil olduğunu anlamaktayız. Onun Farsça, Mısır dili ve Sanskritçe'den de bazı kelimeler alarak geliştiğine hiç şüphe yoktur. Fakat bu kelimeleri kendi içinde Arapçalaştırmıştır.¹²³

Peki Arapça nereden gelmiştir bölgeye? Bu konuyla ilgili çeşitli rivâyetler vardır. Ancak Kur'ân Arapçasının "Arabu'l mustâ'rebe" veya kendilerini Araplaştırmış olan Kuzey Arabistan Araplarının dili olduğu konusunda

¹²⁰ A. F. L. Beeston, T. M. Johnstone, R. B. Serjeant, G. R. Smith, *Arabic Literature to the End of The Umayyad Period*, Cambridge University Press, Cambridge 1983, 1.

¹²¹ Mehmet Paçacı, *age.*, 2002, 155-156.

¹²² Fazlurrahman, Çev. Alparslan Açıkgenç, *Ana Konularıyla Kur'ân*, Ankara Okulu Yay., Ankara 1996, 31.

¹²³ Mustafa F. Özkan, *agm.*

birleşilmektedir. Rivâyetler bu topluluğun kim olduğu ve Mekke civarına nasıl geldikleri noktasında farklılaşmaktadır. Bu rivayetlerden biri Kuzey Arabistanlıların Mekke'ye yerleşen ve bir tek Allah'a ibadet için mabet olarak Kâbe'yi inşa eden Hz. İbrahim'in ilk oğlu İsmail'in soyundan olduklarını söyler. Bunun yanında ilk Arap krallığının ilk kralı Ye'rub ile ilgili rivâyetler de vardır.¹²⁴

Arapça, çok geniş lehçeleri olan bir dildir. Dildeki en eski yerli yazıtlar ve kitâbeler Hristiyan öncesi çağdan gelmektedir. Arapça İslâm öncesi dönemde şiir dili idi. İslâm sonrasında ise, Kur'ân dili olması nedeniyle bir dünya dili haline geldi. Hz. Muhammed ve ondan sonraki dönemlerde yapılan fetihler ile de Arapça Asya ve Afrika kıtalarına taşındı.¹²⁵

Arap kelimesinin ilk olarak Yunanlılar tarafından verilmiş olduğu kaynaklarda geçmektedir. Güney Arabistan'daki Ma'rib Höyüğü'nün ilk kitâbesinde rastlanan Arap kelimesi burada bedevi anlamında kullanılmıştır. Daha sonra MÖ VIII. yüzyıla ait Asur kitâbelerinde Arapların ülkesi anlamında 'matu arbaai' ibaresi geçmektedir.¹²⁶ Araplar Yakın Doğu'yu feth ettiklerinde ve Helenistik kültür ile karşılaştıkları zaman bu onların aynı zamanda kendi dillerini tanımlamak için Yunanca gramer sistemini asimile etmede başarılı olmuş bir geleneği de bulmuş olmaları anlamına geliyordu. Bu gelenek, Süryânice geleneği idi. Süryâniler Yunan gramer terminolojisini kendi dillerinin kategorilerini belirlemek için kullanmışlardır. Hatta kendi sessiz harf yazılarındaki belirsizliği gidermek için Yunan ses işaretlerini Süryânice'nin yazım sistemine girdirmişlerdir. Ancak Süryânilerin erken dönem

¹²⁴ *a.m.*

¹²⁵ Heinrich Speyer, *agm.*, c. IX, 475.

¹²⁶ D.S. Margoliouth, çev. Suat Ertüzün, *İslamiyet Öncesi Arap-İsrailoğulları İlişkileri*, Kaknüs Yay., İstanbul 2003, 15-16.

(MS 6. ve 7. yüzyıllar) gramer ve okuma çalışmaları hakkında fazla bilgiye sahip değiliz. Versteegh'e göre Arapça grameri, Süryânice'nin ve İbrânice'nin gramer terminolojisinden izler taşımaktadır. Ona göre İslâm'dan önce Hıristiyan Araplar ve Mekkeli tacirler Süryânice yazı sistemini bilmekteydiler. Câhiliye döneminde ise Arap yazısı bilinmemekteydi, Araplar bütün pratik ihtiyaçları için Hıristiyan yazıcıları kullanmak zorundalardı. Bu yüzden başlangıçta Müslüman çocuklar okuma ve yazmayı Hıristiyanlardan öğreniyorlardı.¹²⁷ Versteegh Arapça ile Süryânice arasında gramatik olarak bir çok paralellikleri sıraladıktan sonra bu iki dil geleneğinin morfoloji ve sentaks olarak kendi yollarına gittiklerini ve Süryânice'nin Yunan geleneğini izlediğini, Arapça'nın ise kendi teorisini geliştirdiğini kaydetmektedir.¹²⁸ Bunda Kur'ân'ın ve İslâm'ın rolü büyüktür. Çünkü, özellikle eski zamanlar için, edebiyat veya belirli bir dînî kitap olmayınca yeni bir dil kurmak daha zor oluyordu. Örneğin, Mısır toplumu Arapça yazıyı kabul etmekten oldukça uzak olmasına rağmen şu anda Arapça konuşmaktadır.¹²⁹

Arapça alfabenin kaynağının hangi dil olduğu konusunda iki temel görüş bulunmaktadır: Birincisi, Arapça yazısının birleşik harf sistemi (ligaturing system) Süryânice yazma sistemine benzemektedir. Dolayısıyla Arapçadaki harflerin başta, ortada ve sonda yazılışlarının farklı olması Süryânice yazı sistemi ile benzerdir.¹³⁰ Zaten tedvin asrıyla birlikte, çeşitli sebeplerle Arap nahvinin vâzedilmesi ihtiyacı; İslâm'dan önce Irak'ta oluşturulmuş Süryânice nahvinin etkisiyle Basra ve Kûfe

¹²⁷ C.H.M. Versteegh, *Arabic Grammer and Qur'anic Exegesis in Early Islam*, E.J. Brill, Leiden. New York. Köln 1993, 28-9; Yunanın ve Romannın Süryânice etkisi için ayrıca bkz. R., Smith, *The Religions of Semities*, Meridian Books, New York 1957, 11, 29-31.

¹²⁸ Örnekler için bkz. C.H.M. Versteegh, *age.*, 29-31.

¹²⁹ W. Robertson Smith, *The Religion of Semities*, 14.

¹³⁰ A. F. L. Beeston, *age.*, s.11; Arapça ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Joseph Naveh, *Early History of the Alphabet*, The Magnes Press, Jerusalem 1982, 153-161.

gamer ekollerince başarıldığı da kaydedilmektedir.¹³¹ İkincisi, Arapça alfabe bir diğer Arâmi lehçesi olan Nabatçadan gelmektedir. Dolayısıyla bu benzerlik Nabatça kaynaklı olmuştur. T. Nöldeke, Kûfi yazının kaynağını Nabatça ile ilişkilendirmektedir. Nöldeke'den yarım yüzyıl sonra aynı görüşü paylaşan J. Starcky, başka bir yaklaşım sergileyerek Arapçanın köklerinin Süryânicede olduğunu söylemiştir. O bu teorisini ise Belâzûri'nin rivâyet aktarımına dayandırmaktadır. Bu geleneğe göre Tayy kabilesi mensubu üç kişi Lahmi Devletinin başkenti yakınlarında Baka'da görüşürler ve tamamı Süryânice alfabesinden oluşan Arap yazısını oluştururlar.¹³² Buna göre, Kur'ân'da Süryânice ve Arâmice kaynaklı kelimeler İslâm medeniyetinin başında Süryânilerle olan kültürel etkinin sonucu ortaya çıkmıştır.¹³³

İslâm kaynaklarında da bu konuda benzer bilgilere rastlamaktayız. İbn Sa'd (ö. 230) Araplar arasında yazının çok az bilindiğine de işaret etmektedir.¹³⁴ Belâzûri (ö. 279) ise yazının Ebu Süfyan'ın babası zamanında Mekke'ye girdiğini kaydetmektedir. Ayrıca Kur'ân'ın nâzil oluşunun, Arapların yazıyla yeni tanıştıkları ve önem verilen sözlü metinleri yazma alışkanlığı edindikleri döneme denk düştüğünü belirtmektedir.¹³⁵ İbn Kûteybe ise bu konuda şunları ifade etmektedir: “Abdullah b. Amr (ö. 65) öncekilerin kitaplarını okur, Süryânice ve İbrânice yazabilirdi. Onun dışındaki sahabe ümmi idi. Yazabilenler de yazdıkları zaman iyi

¹³¹ Yusuf Benli, “Cabir b. Hayyan Külliyyatının Kültürel Kaynakları”, *I. Uluslararası Katılımlı Bilim, Din ve Felsefe Tarihinde Harran Okulu Sempozyumu*, Şanlıurfa 2006, 300.

¹³² Beatrice Gruendler, *The Development of the Arabic Scripts*, Scholar Press, Atlanta, Georgia 1993, s. 1-2. Bu kitap Arapça harflerin tek tek gelişimini göstermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. *ae.*, 32-118.

¹³³ *ae.*, 499.

¹³⁴ İbn Sa'd, *Tabakat*, Beyrut 1985, c. III, 622'den nakleden Düccane Cündioğlu, *Anlamın Tarihi*, s. 107.

¹³⁵ Belâzûri, çev. Mustafa Fayda, *Fütühu'l-Buldan*, Ankara 1987, 691-695.

yazamaz, hata yaparlardı.”¹³⁶ Bununla birlikte erken dönem âlimleri yazının ve yazılı metinlerin aleyhinde sözler söylemişlerdir. Bunun sebebi ise bu âlimlerin yazı hakkında “İsrailoğulları tevarus ettikleri kitaplar sebebiyle yoldan çıkmışlardır ve bu yüzden ilmin yazıya geçirilmesi iyi bir şey değildir” kanaatine sahip olmalarıdır.¹³⁷ Buna göre ya yazı Hicaz’a Kur’ân’dan kısa bir süre önce girmiş, dolayısıyla yeni bir durumdur; ya da bu bölgede yazı kullanılmaktaydı. Buna Ukaz panayırlarında okunup, yazılan ve sonra Kâbe duvarlarına asılan şiirler de delil olarak gösterilebilir.¹³⁸ Dolayısıyla bu bir taraftan Kur’ân’ın indiği dönemde, yazının kullanılımasının yerleşmiş bir olgu olmasına, diğer taraftan Kur’ân âyetlerinin ilk dönemde hurma dalı ve deri malzemeler üzerine yazılmasında yazının bu bölgede kullanımının az olduğuna delil olarak gösterilebilir. Fuat Sezgin, İbn Abbâs’a dayanan fragmanların Kur’ân’daki yabancı kelimelere dair açıklamalar içermesinin asılsız olmadığını, buna dayanarak İbn Abbâs öğrencisi Mücâhid’in, kendi tefsirinde bazı kelimelerin Süryânice’den geldiğine dair izahlarda bulunduğunu belirtmektedir.¹³⁹ İbn Hazm’a göre de Süryânice, Arapça ve İbrânice’nin aslıdır. Arapça, Hz. İsmail ve soyunun, İbrânice ise Hz. İshak ve onun soyunun konuştuğu dildir. Süryânice ise Hz. İbrahim’in dilidir.¹⁴⁰

Her ne kadar Sâmi dilleri arasında en geç ortaya çıkan Arapça olduğu görülse de, Arapça hepsinin türediği arketipe (ursemitsch) diğerlerinden daha yakındır. Coğrafik durumları ve tek düze çöl hayatı câhiliyesi onların Sâmi karakterini aynı ailenin diğer insanlarından saf olarak korumuş ve böylece

¹³⁶ İbn Kuteybe, *Te’vilu Muhtelifi’l-Hadis*, Beyrut 1985, 266’dan nakleden Düccane Cündioğlu, *Anlamın Tarihi*, 108

¹³⁷ Düccane Cündioğlu, *Anlamın Tarihi*, 111.

¹³⁸ Ömer Özsoy, *Kur’ân’ın Metinleşme Tarihi*, İlahiyat, Ankara 2002, 37.

¹³⁹ Esra Gözeler, *agt.*, 50.

¹⁴⁰ İbn Hazm, *el-İhkam fi Usûli’l-Ahkam*, Mısır 1345, c. I, 31-32.

bozulmamıştır.¹⁴¹ Ayrıca Sâmi dilleri içinde en zengin kelime hazinesine Arapça sahiptir. Arapça, Sâmi dilinin en eski formlarını en iyi şekilde korumuştur.¹⁴²

Arapça'nın Sâmi dilleri içerisinde prototipe en yakın dil olduğunu ortaya koyan Salih Akdemir, kendisinden önce de Eberhard Schrader, C. Brockelmann, G. Contenau, Winckler, Tiele, Jacques de Morgan, L. Caetani gibi araştırmacıların da Arapçanın prototip Sâmi dili olduğunu tesbit ettiklerini dile getirmektedir.¹⁴³ Akdemir ayrıca, son dönemlerde bir çok bilim adamının bu önemli tesbitinin çürütülmeye çalışıldığını kaydetmekte, ayrıca hazırladığı tablolar vasıtasıyla fonetik açıdan da Arapçanın Sâmi dillerinin prototipi olmaya en layık dil olduğunu ortaya koymuştur.¹⁴⁴

¹⁴¹ Reynold A. Nicholson, *A Literary of the Arabs*, Cambridge University Press, Cambridge 1969, XVI.

¹⁴² Heinrich Speyer, *age.*, c. IX, 474.

¹⁴³ Salih Akdemir, *Kur'ân Çevirilerinde Yöntem Sorunu*, Basılmamış Kitap.

¹⁴⁴ *ae.*; ayrıca bkz. Bahattin Dartma, "Kur'ân Kelimesinin Semantik Ahalizi Üzerine", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt 4 Sayı 3, 2004, 14-15.

Tablo 2. Sâmi Dillerinde Harfler / Sesler ¹⁴⁵

Proto-Semitik	Akkadça	Uğaritçe	İbrânice	Süryânice	Arapça	Güney-Doğu Arapçası	Habeşçe
p	p	p	p	p	f	f	f
b	b	b	b	b	b	b	b
m	m	m	m	m	m	m	m
â	š	â	š	t	â	â	s
õ	z	d (õ?)	z	d	õ	õ	z
ô	ã	ô	ã	ù	ô	ô	ã
ê	ã	ã	ã	è	ê	ê	ê
t	t	t	t	t	t	t	t
d	d	d	d	d	d	d	d
ù	ù	ù	ù	ù	ù	ù	ù
n	n	n	n	n	n	n	n
l	l	l	l	l	l	l	l
r	r	r	r	r	r	r	r
s	s	s	s	s	s	s3	s
z	z	z	z	z	z	z	z
ã	ã	ã	ã	ã	ã	ã	ã
ś	š	š	ś	s	š	s2	š
š	š	š	š	š	s	s1	s
k	k	k	k	k	k	k	k
g	g	g	g	g	ğ	g	g
q	q	q	q	q	q	q	q
ò	ò	ò	ó	ó	ò	ò	ò
à	é	à	è	è	à	à	è
ó	é	ó	ó	ó	ó	ó	ó
è	é	è	è	è	è	è	è
h	h	h	h	h	h	h	h

Aşağıdaki tablo ise diğer Sâmi dillerinin Arapçaya oranla daha fazla harf / ses kaybına uğradığını göstermektedir:

¹⁴⁵ *ae.*

Tablo 3. Sâmi Dillerinde Ses Kayıpları¹⁴⁶

Proto-Semitik ve Transkribi	Akkadça	Arapça	İbrânice	Arâmice- Süryânice
ا é	é	ا	א	ܐ
ب b/v	b	ب	ב	ܒ
ت t	t	ت	ת	ܬ
ث th	-	ث	-	-
ج j	g	ج	ג	ܟ
ح ḥ	h	ح	ח	ܥ
خ kh	-	خ	-	-
د d	d	د	ד	ܕ
ذ dh	-	ذ	-	-
ر r	r	ر	ר	ܪ
ز z	z	ز	ז	ܙ
س s	s	س	ס	ܫ
ś	-	-	-	-
ش sh	š	ش	שׁ	ܫ
ص ṣ/s	ã	ص	צ	ܫ
ض ḍ	-	ض	-	-
ط ṭ	ù	ط	ט	ܦ
ظ ṣ	-	ظ	-	-
ع ‘	é ò	ع	ע	ܥ
غ gh	g	غ	-	-
ف f/p	p	ف	פ	ܦ
ق q	q	ق	ק	ܩ
ك k	k	ك	כ	ܟ
ل l	l	ل	ל	ܟ
م m	m	م	מ	ܡ
ن n	n	ن	נ	ܢ
ه h	h	ه	ה	ܚ

¹⁴⁶ ae.

Tablo 2 ve tablo 3 incelendiğinde açıkça görüleceği üzere Akkadça, İbranîce ve Aramîcede önemli ölçüde harf / ses kaybının meydana geldiği görülecektir. Arapçada ise yalnızca s ile ş sesleri arasındaki bir sesin ortadan kalktığı görülmektedir.

Sesin yanı sıra Arapça fiil sistemi açısından da prototipe en yakın dildir. Buna göre Arapçada 15, Akadçada 11, İbranîcede 5, Aramîcede ise 3 tane fiil kalıbı vardır.¹⁴⁷ Salih Akdemir'e göre İbranîce ve Aramîcede fiil kalıplarının Arapçaya nispetle azalmış olmasının nedeni, diğer kalıplara günlük hayatta sık sık gereksinme duyulmaması ve her fiil kökünün, genel olarak her kalıpta kullanılmamasıdır.¹⁴⁸

Akdemir, Sâmi dillerinin en önemli özelliklerinden birisinin üç harften oluşan köklerden türeyen kelimelerle bu dillerin sözcük varlıklarının oluştuğunu belirterek örnekler vermektedir:¹⁴⁹

Sâmi dillerin en önemli özelliği, genelde üç harften oluşan fiil köklerinden oluşmalarıdır. Bu kökler aynı zamanda oluşturdukları fiillerin anlamlarını da belirlerler. Yine bu kök anlamları, köklere verilen seslerle yada ilave edilen harflerle çok zengin anlam ağları oluştururlar. Örneğin, Arapçada “ق د س”, İbranîce’de “ק ד ש” ve Arâmice’de “ܩ ܕ ܣ” olarak var olan üçlü fiil kökleri “*kutsallık*” anlamı taşır. Bu anlam, bu kökten türemiş olan hemen bütün sözcüklerde bulunur. Örneğin Arapçada “mukaddes, takdîs, kuddûs, makdis vb” sözcükler hep “ق د س” kökünden türemiş olan sözcüklerdir. Burada sözcük girmiş olduğu kalıba göre yeni anlamlar kazanır. Ama şurasını hiçbir zaman unutmamak gerekir ki, bu kökten türemiş olan bütün sözcükler, bir şekilde kökün anlamını bünyelerinde barındırırlar. Bu bakımdan fiillerin kök anlamlarının doğru olarak belirlenmesi hayatî bir önem taşır; çünkü, birçok fiilin asli, gerçek

¹⁴⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: Akdemir, Salih, *age*.

¹⁴⁸ *ae.*

¹⁴⁹ *ae.*

kök anlamı, bugün, zaman içinde meydana gelmiş olan anlam değişimleri yüzünden, -ne yazık ki- kaybolmuştur. Bu anlam değişmelerinin en önemli nedeni, kök anlamdan çıkmış olan türev anlamların, zamanla kök anlamların yerlerini almalarıdır. İşte Karşılaştırmalı Sâmi dilleri araştırmaları, bu bağlamda fiillerin kaybolmuş olan gerçek kök anlamlarını yeniden bulmada bize çok önemli katkılar sağlayabilirler.

Arapçanın Sâmi dilleri arasında prototipe en yakın dil olması ve diğer Sâmi dilleri ile yukarıda belirtilen ortak özelliklere sahip olması, Arapçadaki bazı köklerin ilk şeklinden bu yana hem gösteren hem gösterilen açısından geçirdikleri evreleri, kendisi daha eski bir dil olmasına rağmen kendinden daha önceki dönemlere dayanan diğer Sâmi dillerle yazılmış bazı metinler yardımıyla ortaya konulabileceğini göstermektedir.¹⁵⁰

1.6.3. Semantik Kur'ân Araştırmalarında Kaynak Olarak Kitâb-ı Mukaddes'ten Yararlanılmasının Önemi

Kur'ân öncesi vahiy birikimi, Kur'ân terminolojisinde yer alan kelimelerin ilk anlamlarına ve ıstılah anlamlarına ulaşılmasında önemli bir ikİncİl kaynak görevi üstlenmektedir. İlk dönemden itibaren müfessirler, gerek Kur'ân kelimelerinin anlamlarına ulaşılması amacıyla, gerekse Kur'ân'da yer alan kıssaların bilgi boşluklarının doldurulması anlamında sıklıkla Kitâb-ı Mukaddes'e başvuruda bulunmuştur.

¹⁵⁰ Aliye Abdurrahman, *agt.*, 18.

Özellikle kelimeler üzerinde yapılacak analizler ve anlam değışiklikleri söz konusu olduğunda, Kur’ân kelimelerinin kök anlamının belirlenmesi öncelikli önem taşımaktadır. Bu nedenle kelimelerdeki bu eksikliği Kur’ân dışında vahiy geleneği boyunca günümüze kadar ulaşan diğer dinî metinleri de kullanarak gidermek doğru bir yöntem olacaktır.¹⁵¹ Tabi ki bu dini metinler arasında Eski Ahit ve Yeni Ahit’ten müteşekkil olan Kitâb-ı Mukaddes Sâmi dil ailesinde yazılan kaynaklar olması nedeniyle birinci dereceden yardımcı kaynak olarak kullanılmaktadır. Sâmi dillerinin Arapçadan türemiş diller¹⁵² olduğu da kabul edilirse, o zaman bu ilişkinin önemi bir kat daha artmaktadır. Arapça dilinde Kur’ân öncesi yazılı kaynağın son derece sınırlı olması ve Kur’ân’ın bütüncül anlamda en eski yazılı kaynak olması da dikkate alınırca, MÖ 3000’li yıllara kadar geriye giden tarihlerde yazılı eserlerin bulunduğu diğer Sâmi dillerinden yararlanılmasının önemin daha da belirginleşmektedir. Bu nedenlerden dolayı, Kur’ân kelimeleriyle ilgili herhangi bir araştırmada Arapça dışındaki Sâmi dillerinden faydalanmak zorunludur.¹⁵³

Kur’ân kaynak olarak kendisinden önceki kitaplara atıf yapmakta ve kendisini bu kitapları doğrulayan bir kaynak olarak tavsif etmektedir:

“Şüphesiz ki biz içinde Nûr ve hidâyet olan Tevrât’ı indirdik... ve İsa’ya, sakınanlara öğüt ve yol gösterici olarak içinde hidâyet, Nûr ve kendisinden önce gelen Tevrât’ı doğrulayan İncîl’i verdik... Sana da kendinden önceki Kitabı

¹⁵¹ Aliye Abdurrahman, *agt.*, 14.

¹⁵² Salih Akdemir, *age.*

¹⁵³ *ae.*; Mehmet Akif Koç, “Sebeb-i Nüzule Bağlı Anlamın Aşılmasını Kolaylaştıran Bir Unsur Olarak ‘Kur’ân Metni’”, *İslamiyat*, Cilt 7 Sayı 1, 120-121.

doğrulayıcı ve onu kollayıp koruyucu olarak Kitab'ı (Kur'ân'ı) hak olarak indirdik.”¹⁵⁴

Kur'ân'ın bir dini gelenek içerisinde tanımlanması halinde, O'nu Sâmi din geleneği içerisinde değerlendirmemiz gerektiğini belirten Mehmet Paçacı, bunun en önemli delillerinden birisinin de Kur'ân kıssaları olduğunu ve –her ne kadar da israiliyat eleştirisi ön planda olsa da- bu kıssaların bir çok detaylarının Kitab'ı Mukaddes vasıtasıyla elde edilebildiğini belirtmektedir. Diğer yandan Paçacı'ya göre müslüman gelenekte, muharref kabul edilen Tevrât ve İncîl'in Kur'ân ile karşılaştırılmasının kabul görmemesi sebebiyle bu arkaplan göz ardı edilmiştir.¹⁵⁵ Halbuki, Kur'ân araştırmalarında sıklıkla başvurulan câhiliyye şiirinde de esas olan aktarılan bilginin, düşüncenin doğruluğu değil, kullanılan kelimelere hamledilen manalardır.¹⁵⁶ Aynı şekilde Tevrât ve İncîl, her ne türlü bir içerik / anlam bozumuna uğramış olursa olsun, kelimelerde gerçek ve doğru anlamlar taşınmaya devam etmekteydi. Dolayısıyla metin üzerinde yapılan değişiklikler kelimelerin mânâlarının değiştirildiği anlamına gelmez. Diğer yandan kutsal metinlerin içerikleri arasındaki açık paralellikler de ortadır.¹⁵⁷ Özellikle semantik araştırmalarda yapılan Kitab'ı Mukaddes'e başvurulduğunda, kelimelerin taşıdığı manaların keşfedilmesi olup, bu nedenle semantik araştırmalarda tercih edilmesi gereken bir yöntemdir.

¹⁵⁴ Mâide: 44-48

¹⁵⁵ Mehmet Paçacı, *age.*, 155-156.

¹⁵⁶ Mahmud b. Ömer ez-Zemâhşerî, *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvil fî Vucuhi't-Te'vil*, Daru'l Fikr, tsz, 411.

¹⁵⁷ Mehmet Paçacı, *age.*, s. 174; ayrıca bkz. Mutahhari, Murtaza, “Understanding the Uniqueness of the Qur'an”, *Al-Tawhid*, Vol I No. 1-3 (Muharram - Rajab 1404 AH).

Yine bu çerçevede Kur'ân'ın anlaşılmasında Tevrât'ın rolü üzerinde duran Baki Adam da, Tevrât, İncîl ve Kur'ân'ın orijinallikleri bakımından vahiy ürünü metinler olduklarını ifade etmekte ve bu nedenle de Kur'ân araştırmalarında bu kaynakların da kullanılmasının faydalı olacağını belirtmektedir.¹⁵⁸ Adam, Kur'ân'ın, önceki peygamberlere vahyedilen Kitapların muhtevasını da içerdiğini belirtmekte ve Suyûtî'nin bunu; “Kur'ân'ın muhtevası önceki Kitaplarda da mevcuttur” şeklinde formüle ettiğini kaydetmektedir.¹⁵⁹

Buhârî tarafından nakledilen bir rivâyet, “Yahudilerin Tevrât'ı İbrânice okuduklarını ve onu Müslüman halka Arapça tefsir ettiklerini” açıkça ifade etmektedir.¹⁶⁰ es-Suddî, bazı Yahudilerin Allah tarafından ilham edildiğini iddia ettikleri kitaplar derlediklerini ve onları ucuz fiyatlarla Araplara sattıklarını ifade eder.¹⁶¹

Diğer yandan birçok İslâm âlimi Kur'ân öncesi vahiy birikiminin Müslümanlar açısından güvenilir ve başvurulabilir bir bilgi kaynağı olmadığını dile getirmiştir.¹⁶²

Yahudi ve Hristiyanların kitaplarından istifade edilmesi konusunda, Ehl-i Sünnete uygun çözüm, bir Müslümanın, Tevrât ve İncîle inanmak mecburiyetinde olduğu fakat bu kitaplarda yer alıp emredilen uygulamaları yerine getirmemesi gerektiği şeklinde ortaya konmuştur. Bu konuda Peygamber şöyle der: “Tevrât,

¹⁵⁸ Baki Adam, “Kur'ân'ın Anlaşılmasında Tevrat'ın Rolü”, *İslami Araştırmalar*, c. 9, 167, 1996.

¹⁵⁹ *ae.*, 285.

¹⁶⁰ Buhari, *es-Sahîh*, c. 6, 25.

¹⁶¹ es-Suyûtî, *ed-Durru'l-mensûr*, c. 1, 83.

¹⁶² Bkz. İbn Kesîr, *Tefsîr*, c. 4, 283; İbnu'l-Cevzî, *Kit. el-Kussâs*, el-yazma, Leydin mecmua no. 988, vr. 20a.

Zebûr ve İncîl'e inanın, fakat Kur'ân size yeterlidir".¹⁶³ Bir uzlaşma havası veren bu formül, gerçekte Yahûdî ve Hıristiyan rivâyetlerinin nakline imkan veriyor. "Haddisû 'an benî isrâil" sözü ile izin verilen bu gelenek, tefsir, zühd ve âdâb literatüründe bolca yansıtıldığı gibi, İslâm literatürünün bir parçası haline gelmiştir.¹⁶⁴

Klasik dönemde 'israiliyat' diye tanımlanan bilgi birikimine yapılan referansların, Muhammed Abduh, Reşid Rıza gibi ilk dönem modernistlerince de eleştiriye tabi tutulduğunu belirten Mehmet Paçacı, aslında bu referansların büyük önemine dikkat çekmektedir: "Ancak Kur'ân'ın Sâmi din geleneğinden gelen bir karaktere sahip olduğu gerçeği karşısında onu daha iyi açıklama amacıyla izlenecek yollardan önemli birisi, bu geleneğin Kur'ân öncesi malzemelerine başvurmak olacaktır. Böyle bir yaklaşımın gerek linguistik ve gerekse tarihi bilgi bakımından sağlayabileceği katkılar gözardı edilemeyecek nitelik ve niceliktedir... Bugün tarihsel ve filolojik mototlarla yönlendirilen çalışmalar sonucunda zenginleşen bu 'yeni israiliyat' malzemesini Kur'ân vahyini anlama yolunda kullanabilme fırsatı değerlendirilmelidir."¹⁶⁵

¹⁶³ es-Suyûfî, *ed-Durru'l-mensûr*. yy., tsz., c.2, 225-226.

¹⁶⁴ M. J. Kister, çev. Cemal Ağırman, "İsrailoğullarından Nakilde Bulunma Meselesi", *Cumhuriyet Üniv. İlahîyat Fakültesi Dergisi*, 20 Ekim 2006, <http://www.cumhuriyet.edu.tr/akademik/fak_ilahiyat/der51/07.htm>

¹⁶⁵ *ae.*, 156 - 157.

II. BÖLÜM

KİTÂB-I MUKADDES'TE 'SLM' KÖKÜ

2.1. ESKİ AHİT'TE 'SLM' KÖKÜ

slm kökü Eski Ahit'te 11 değişik çekimle 137 fiil, 373 isim olmak üzere toplam 510 kere kullanılmıştır. Dolayısıyla *slm* kökünün en fazla tekrar ettiği Kutsal Kitap, Eski Ahit'tir.

2.1.1. İbrânice Sözlüklerde *slm* Kökü

“ שָׁלַם ” kökü İbrânice sözlüklerde şu anlamlarda kullanılmıştır:¹⁶⁶

Bütün olmak, tamamlamak, bitirmek, yerine getirmek; sona ermek, durmak, bitmek, vaz geçmek; dinlenmek, huzura ermek; selâmlamak, elvada etmek; barışmak, barış yapmak; teslim etmek, teslim olmak, devretmek, vermek, ödemek, vaz geçmek, emanet etmek; mükafatlandırmak, cezasını vermek, ölç almak; sadakat, bağlılık; refah, mutluluk, sıhhat, afiyet; dostluk, sâmiyiyet; barış, ateşkes, huzur, güvenlik, sessizlik, sükûnet; doğruluk, mükemmellik, sağlamlık.

¹⁶⁶ Marcus Jastrow, “*Dictionary of Targumim, Talmud and Midrashic Literature*”, 1926, 5 Mayıs 2014, <http://www.tyndalearchive.com/TABS/Jastrow/>; Selig Newman, *An English and Hebrew Lexicon*, University of Toronto, 1932; Edward Robinson, *A Hebrew English Lexicon of the Old Testament*, Oxford, Univeristy Press, 1906; Brown, Driver, Briggs and Gesenius, “Hebrew Lexicon entry for shalam”. “The KJV Old Testament Hebrew Lexicon”, 6 May 2014 <<http://www.biblestudytools.com/lexicons/hebrew/kjv/shalam.html> >.

2.1.2. Eski Ahit'te *slm* Kökünün Türevleri

Eski Ahit'te *slm* kökü; שְׁלוֹם (shalom) 24 değişik çekimle 237 kere, שְׁלוֹם (shillum) 3 değişik çekimle 3 kere, שְׁלוֹם (Shallum) 3 değişik çekimle 27 kere, שְׁלוֹם (shalam/shalem) 48 değişik çekimle 116 kere, שְׁלֵם (shelem) 3 değişik çekimle 3 kere, שְׁלָם (shelam) 3 değişik çekimle 4 kere, שְׁלֵם (shelem) 14 değişik çekimle 87 kere, שְׁלֵם (shalem) 5 değişik çekimle 28 kere, שְׁלֵם (Shalem) 2 değişik çekimle 2 kere, שְׁלֵם (shillem) 1 kere, שְׁלֵם (Shillem) 2 değişik çekimle 2 kere olmak üzere toplam 510 kere kullanılmıştır.

2.1.3. Eski Ahit'te *slm* Kökünün Anlamları

Eski Ahit'te 11 farklı formda toplam 510 kere geçen *slm* kökü şu anlamlarda kullanılmıştır:

1- שְׁלוֹם (shalom): Eril isim olan bu formun temel anlamı 'barış' olup, değişik kullanımlarda farklı anlamlar kazanmıştır:

a) Sayısal olarak tamamlık anlamında;

עָרֵי הַנֶּגֶב סֻגְרוּ וְאִין פְּתַח הַגְּלִיל יְהוּדָה כְּלָהּ הַגְּלִיל שְׁלוֹמִים: ס

Negevdeki kentler kapanacak,

Onları açan olmayacak.

Sürgüne gönderilecek Yahuda,

Tamamı sürgüne gönderilecek.¹⁶⁷

¹⁶⁷ Yeremya: 13-19

b) Bedensel sağlık, güvenlik, iyilik anlamlarında;

הִנֵּה לְשָׁלוֹם מֵרֶגֶלִי מָרַר וְאַתָּה הַשְׂקֵתָ נִפְשִׁי
מִשְׁחַת בְּלִי כִּי הַשְׁלַכְתָּ אֶתְרִי גִוַּע כָּל־חַטָּאִי

Çektiğim bunca acı esenlik bulmam içindi.

Beni sevdiğin için yıkım çukuruna düşmekten alıkoydun,

Günahlarımı arkana attın.¹⁶⁸

c) İyilik, sağlık, bolluk, zenginlik, refah anlamlarında;

וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הַשְׁלוֹם אֲבִיךָ
הִזְקֹן אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם הֲעוֹדֵנִי הִי

Yusuf hatırlarını sorduktan sonra, «Bana sözünü ettiğiniz yaşlı babanız iyi mi?» dedi, «Hâlâ yaşıyor mu?»¹⁶⁹

וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשְׁלוֹם לְךָ וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם וְהִנֵּה
רָחֵל בָּתּוֹ בָּאָה עִם־הַצֹּאֵן

Yakup, «İyi midir?» diye sordu. «İyidir. İşte kızı Rahel davarlarla birlikte geliyor.»¹⁷⁰

קוֹל־פְּחָדִים בְּאָזְנוֹ בְּשָׁלוֹם שׁוֹדֵד יְבוֹאֲנֹו

Dehşet sesleri kulağından eksilmez,

Refah içindeyken soyguncunun saldırısına uğrar.¹⁷¹

d) Huzur, sükûnet, güven, hoşnutluk, rahatlık anlamlarında;

יֵשׁה הַצְדָּקָה שָׁלוֹם וְעַבְדַּת הַצְדָּקָה וְהִנֵּה מֵעַ
עַד־עוֹלָם הַשְׂקֵט וְבִטְחָה

Doğruluğun ürünü esenlik,

Sonucu, sürekli huzur ve güven olacaktır.¹⁷²

¹⁶⁸ Yeşaya: 38-17

¹⁶⁹ Yaratılış: 43-27

¹⁷⁰ Yaratılış: 29-6

¹⁷¹ Eyüp: 15-21

¹⁷² Yeşaya: 32-17

וְנִדְמוּ נְאוֹת הַשָּׁלוֹם מִפְּנֵי חֲרוֹן אַף־יְהוָה:

RABbin kızgın öfkesi yüzünden

Güvenlikte oldukları ağullar yok oldu.¹⁷³

e) **Bir kişiye veya Tanrıya güvenmek anlamında;**

כִּי שָׁמַעְתִּי דְבַת רַבִּים מְגֹרֶם מִסְכִּיבֵי הַגִּידוֹ וְנִגְיָדוֹנוֹ

כֹּל אֲנֹשׁ שָׁלוֹמִי שִׁמְרֵי צִלְעֵי אוֹלֵי יַפְתָּה וְנוֹכְלָה

נִקְמַתְנוּ מִמֶּנּוּ: נוֹלוֹ וְנִקְמַתָּה

Birçoğunun, «Her yer dehşet içinde!

Suçlayın! Suçlayâlim onu!» diye fısıldaştığını duydum.

*Bütün **güvendiğim** insanlar düşmemi gözliyor,*

«Belki kanar, onu yeneriz,

Sonra da öcümüzü alırsız» diyorlar.¹⁷⁴

f) **Ateşkes, barış anlamında;**

וּם: עֵת לְאַהֲבָה וְעֵת לְשִׂנְאָה עֵת מְלַחֲמָה וְעֵת שָׁלֵם

Sevmenin zamanı var, nefret etmenin zamanı var.

*Savaşın zamanı var, **barışın** zamanı var.¹⁷⁵*

2- **שָׁלוֹם (shillum):** Eril isim olan bu formun temel anlamı ‘rüşvet’ olup, aynı zamanda, ölç, hesap, mükafat ve ceza anlamlarında da kullanılmıştır:

כִּי יוֹם נָקָם לְיְהוָה שָׁנַת שָׁלוֹמִים לְרִיב צִיּוֹן:

*Çünkü RABbin bir **öç** günü, Siyonun davasını güdeceği bir karşılık yılı olacak.¹⁷⁶*

בָּאוּ | יְמֵי הַפְּקֻדָּה בָּאוּ יְמֵי הַשָּׁלֵם יִדְעוּ

יִשְׂרָאֵל אֲנִיל הַנְּבִיא מִשָּׁעַל אִישׁ הָרוּחַ עַל

¹⁷³ Yeremya: 23-57

¹⁷⁴ Yeremya: 20-10

¹⁷⁵ Vaiz: 3-8

¹⁷⁶ Yeşaya: 34-8

רַב עֲוֹנֹתָ וְרַבָּה מִשְׁטֵמָה:

*Onların ceza günleri geldi,
Hesap günleri çattı.
Bunu bilsin İsrail!
Suçunuzun çokluğundan,
Düşmanlığınızın büyüklüğü yüzünden,
Peygamber aptal, ruhsal insan deli sayıldı.¹⁷⁷*

טעל-הרע כפלים להיטיב השור שאל והשפ
בשלים והגדול דבר הנת נפשו הוא: ויעבדוה

*Kötülük yapmakta elleri ne becerikli!
Önderler armağan istiyor, yargıçlar rüşvet alıyor.
Güçlüler her istediklerini zorla yaptırıyor,
Düzen üstüne düzen kuruyorlar.¹⁷⁸*

3- **שָׁלוּם (Shallum):** Özel-eril isim olarak kullanılmıştır:

וְאַחִיטוּב הוֹלִיד אֶת-צִדּוֹק וְצִדּוֹק הוֹלִיד אֶת-שָׁלוּם:

*Ahitub Zadok'un babası,
Zadok Şallum'un babası.¹⁷⁹*

4- **שָׁלוֹם (shalam/shalem):** Kelimenin kökü olup fiil olarak kullanılmıştır.

Başlıca kullanımları ve anlamları şunlardır:

a) **Tamamlanmak, sona ermek, bitirmek, bitirilmek anlamlarında;**

יָם וְשָׁנִים יוֹם: פַּ וְתִשְׁלֵם הַחֹמָה בְּעֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה לְאַגְוִיל לְחֲמִשָּׁה

Surların onarımı elli iki günde, yirmi beş Eylülde tamamlandı.¹⁸⁰

¹⁷⁷ Hoşea: 9-7

¹⁷⁸ Mika: 7-3

¹⁷⁹ Tarihler: 6-12

¹⁸⁰ Nehemya: 6-15

לֹא-יָבוֹא עוֹד שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ לֹא יֵאָסֵף כִּי יִהְיֶה יְהִי־לָךְ לְאֹר
עוֹלָם וְשָׁלְמוֹ יָמֵי אָבְלָךְ:

*Artık güneşin batmayacak, ayın çekilmeyecek,
Çünkü RAB sonsuz ışığın olacak,
Sona erecek yas günlerin.*¹⁸¹

b) Sağlam, sıhhatli olmak, yarasız olmak anlamında;

חָכְמָה לָכֵב וְאַמִּיץ כָּח מִי־הִקְשָׁה אֵלָיו וַיִּשְׁלֵם:

*Onun bilgisi derin, gücü eşsizdir,
Kim Ona direndi de **sağlam** kaldı?*¹⁸²

c) Tamir etmek, geri kazandırmak anlamında;

וְשָׁלַמְתִּי לָכֶם אֶת־הַשָּׁנִים אֲשֶׁר אָכַל הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהַחֲסִיל וְהַגֹּזֵם חֵילִי
הַגָּדוֹל אֲשֶׁר שָׁלַחְתִּי בְכֶם:

*Üzerinize gönderdiğim büyük çekirge ordusunun,
Olgunlaşmış ve yumurtadan yeni çıkmış çekirgenin,
Yavrunun ve genç çekirgenin
Size kaybettirdiği yılları **geri vereceğim.***¹⁸³

d) Borç ödemek anlamında;

וּתְבֹא וּתְגַדֵּל לְאִישׁ הָאֵלֶּהִים וַיֵּאמֶר לְכִי מִכְרִי אֶת־הַשָּׂמֶן וְשָׁלַמְתִּי אֶת
Kadın gidip durumu Tanrı adamı Elişaya bildirdi.
Eliša, «Git, zeytinyağını sat, **borcunu öde**» dedi.¹⁸⁴

e) Telafi etmek, tazmin etmek anlamında;

וּמִכָּה נִפְש־בְּהֵמָה יִשְׁלַמְנָה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ:

*Başkasının hayvanını öldüren, yerine bir hayvan vererek aldığı canın
karşılığını canla ödeyecektir.*¹⁸⁵

¹⁸¹ Yeşaya: 60-20

¹⁸² Eyüp: 9-4

¹⁸³ Yoel: 2-25

¹⁸⁴ 2 Krallar: 4-7

f) Tanrıya karşı borcunu ödemek, adağını yerine getirmek anlamında;

זָבַח לֵאלֹהִים תּוֹדָה וְשִׁלְמִם לְעֹלִיוֹן נְדַרְיָךְ:

Tanrıya şükran kurbanı sun,

*Yüceler Yücesine adadığın adakları yerine getir.*¹⁸⁶

g) Ödüllendirmek, karşılığını vermek, öç almak anlamında;

הַגֵּנָה כְּתוּבָה לְפָנַי לֹא אֶחְשֶׂה כִּי אִם־שְׂלֵמֹתַי וְשִׁלְמֹתַי עַל־חֵיקֶם:

*Bu nedenle eskiden yaptıklarının karşılığını başlarına getireceğim.*¹⁸⁷

לִישָׁלִים חֲמָה לְצַרְיָו גָּמוּל לְאִיבָיו לְאִיִּים גָּמוּל יִשְׁלִם: כָּעַל גְּמֻלוֹת כָּעַל

Herkese yaptıklarının karşılığını verecek. Düşmanlarına öfkeyle,

*Hasımlarına ve kıyı halklarına cezayla karşılık verecek.*¹⁸⁸

יֵשׁ יִמְצָאנוּ: כִּי פָעַל אָדָם יִשְׁלֵם־לוֹ וְכֹאֲרָח אֵל

Çünkü O herkese yaptığığının karşılığını öder,

*Hak ettiğini başına getirir.*¹⁸⁹

h) Yerine getirmek, tamir etmek, tamamlamak anlamında;

כִּי יִשְׁלִים חֲקֵי וְכִהְיֶה רַבּוֹת עִמּוֹ:

*Benimle ilgili kararımı yerine getirir, Daha nice tasarısı vardır.*¹⁹⁰

i) Barış anlaşması, barışmak anlamında;

הַסְּפֹן־נָא עִמּוֹ וְשִׁלֵּם בָּהֶם תְּבוּאַתְךָ טוֹבָה:

¹⁸⁵ Levililer: 24-18

¹⁸⁶ Mezmurlar: 50-14

¹⁸⁷ Yeşaya: 65-6

¹⁸⁸ Yeşaya: 59-18

¹⁸⁹ Eyüp: 34-11

¹⁹⁰ Eyüp: 23-14

Tanrıyla dost ol, **barış** ki,
Bolluğa eresin.¹⁹¹

בְּרִצּוֹת יְהוָה דְּרִכֵּי־אִישׁ גַּם־אֹיְבָיו יִשְׁלַם אֹתוֹ:

RAB kişinin yaşayışından hoşnutsa
Düşmanlarını bile onunla **barıştırır**.¹⁹²

5- שְׁלֵם (shelem): Fiil olarak kullanılmış olup, tamamlanmış, tamama ermiş, sonlandırılmış anlamlarındadır:

דָּגָה פִּשְׁר־מִלְתָּא מִנְּא מְנַה־אַלְהָא מְלִכּוּתָּךְ וְהִשְׁלַמְהָ:

Bu sözcüklerin anlamı şudur: MENE: Tanrı senin krallığının günlerini saydı ve onu **sona erdirdi**.¹⁹³

6- שְׁלָם (shelam): Eril isim olarak kullanılmış olup, selâm anlamındadır:

כָּל־אֶ: ס פִּתְגָמָא שְׁלַחוּ עָלוּהִי וְכַדְנָה פְּתִיב בְּגוּהָ לְדַרְיוֹשׁ מִלְּפָא שְׁלָמָא

Gönderdikleri mektupta şöyle yazıyordu:
"Kral Darius'a içten **selâmlar**."¹⁹⁴

7- שְׁלֵם (shelem): Eril isim olup, arkadaşlık önermek, barış teklif etmek, adak sunmak anlamlarında kullanılmıştır:

עָלוּ עֲלֵת וַיִּזְכְּאוּ וְזָבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים וַיִּשְׁלַח אֶת־נַעֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּ

Sonra İsraili gençleri gönderdi. Onlar da RABbe yakmalık sunular sundular, **esenlik kurbanları** olarak boğalar kestiler.¹⁹⁵

ת שְׁלָמָיו: עַל־חֵלֶת לָהֶם חֲמִיץ יִקְרִיב קֶרְבָּנוּ עַל־זִבַּח תּוֹרָה

¹⁹¹ Eyüp: 22-21

¹⁹² Özdeyişler: 16-7

¹⁹³ Daniel: 5-26

¹⁹⁴ Ezra: 5-7

¹⁹⁵ Mısır'dan Çıkış: 24-5

*RABbe şükretmek için, esenlik sunusunu mayalı ekmekek pideleriyle birlikte sunacak.*¹⁹⁶

8- שלם (shalem): Sıfat olarak, mükemmel, eksiksiz, tam, tamam; güvenilir, emniyetli; barışçıl, dostça, vb. anlamlarda kullanılmıştır:

צֶדֶק יְהִי־לָךְ אִיפֹה שְׁלֵמָה וְצִדְקָתְךָ שְׁלֵמָה וְ

*Tartınız da ölçünüz de eksiksiz ve doğru olacak.*¹⁹⁷

הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלֵמִים הֵם אֲתָנוּ

«Bu adamlar bize **dostça** davranıyorlar» dediler...¹⁹⁸

וַיְבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שְׁכֶם

*Yakup **güvenlik** içinde Şekem'e vardı.*¹⁹⁹

9- שלם (Shalem): Özel isim, mekan ismi olarak kullanılmıştır:

וַיְהִי בְשָׁלֵם סֵכּוֹ וּמְעוֹנָתוֹ בְּצִיּוֹן

*Konutu **Şalemdedir**, Yaşadığı yer Siyonda.*²⁰⁰

10- שלם (shillem): Eril isim olarak, cezalandırma, karşılık verme anlamında kullanılmıştır:

לִי נָקָם וְשָׁלֵם

*Öç benimdir, **karşılığını ben vereceğim.***²⁰¹

¹⁹⁶ Levililer: 7-13

¹⁹⁷ Yasanın Tekrarı: 25-15

¹⁹⁸ Yaratılış: 34-21

¹⁹⁹ Yaratılış: 33-18

²⁰⁰ Mezmurlar: 76-2

²⁰¹ Yasanın Tekrarı: 32-35

11- **שלם (Shillem)**: Özel isim, şahıs ismi olarak kullanılmıştır:

וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצֵאל וְגוּנִי וְיֶסֶר וְשִׁלֵּם:

*Naftalinin oğulları: Yahseel, Guni, Yeser, ve Şillem.*²⁰²

2.2. YENİ AHİT'TE 'SLM' KÖKÜ

slm kökü Yeni Ahit'te 5 değişik formda 204 kere fiil, 184 kere isim olmak üzere toplam 388 kere kullanılmıştır. Dolayısıyla *slm* Yeni Ahit'te diğer kitapların aksine daha çok fiil formunda yer almıştır.

2.2.1. Arâmice (Süryânice) Sözlüklerde '*slm*' Kökü

“ܣ ܠ ܡ” kökü Arâmice (Süryânice) sözlüklerde şu anlamlarda kullanılmıştır:²⁰³

Tam olmak, bitirmek, yerine getirmek, tamamlamak, tamamlanmış; uzlaşmak, anlaşmak; selâmlamak, selâm vermek; devretmek, miras bırakmak, ulaştırmak; itaat etmek, teslim olmak; barış, huzur, anlaşma, huzur, esenlik, güvenlik, emniyet; sessizlik, sükûnet, derin uyku, hareketsizlik, uyuşukluk, baygınlık; bütün, tam, tamamen; miras, adet, gelenek; son, sonuç.

²⁰² Yaratılış: 46-24

²⁰³ Eberhard Nestle, *Syriac Grammar with Bibliography, Chrestomathy and Glossary*, Leamington, London, 1900; R. Payne Smith, *A Compendious Syriac Dictionary*, Clarendon Press, Oxford, 1903; J.P. Margoliouth, *Supplement to the Thesaurus Syriacus of R. Payne Smith*, Clarendon Press, Oxford, 1927; William Jennings, *Lexicon to the Syriac New Testament (Peshitta)*, Clarendon Press, Oxford, 1926.

2.2.2. Yeni Ahit'te 'slm' Kökünün Türevleri

Yeni Ahit'te 'slm' kökü; “مَعْلَمٌ” (mshlmna) 6 değişik çekimle 15 kere, مَعْلَمَةٌ (mshlmnwta) 2 değişik çekimle 8 kere, عَلِمَ (shlm) 44 değişik çekimle 200 kere, عَلِمَا (shlma) 8 değişik çekimle 163 kere, عَلِمْتُمْ (shlmwta) 2 kere olmak üzere toplam 388 kere kullanılmıştır.

2.2.3. Yeni Ahit'te 'slm' Kökünün Anlamları

Yeni Ahit'te 5 farklı formda toplam 388 kere geçen 'slm' kökü şu anlamlarda kullanılmıştır:

1- مَعْلَمٌ (mshlmna): Sıfat olarak kullanılmış olup, mükemmel, tam, yetkin veya hain, sözünde durmayan, ihanet eden anlamlarında kullanılmıştır:

وَمَا تَكُنْ لِي مَعْلَمًا فِي شَيْءٍ مِّنْ عَمَلِي

Bunlar sayesinde Tanrı adamı her iyi iş için donatılmış olarak yetkin olur.²⁰⁴

وَمَا تَكُنْ لِي مَعْلَمًا فِي شَيْءٍ مِّنْ عَمَلِي

مَعْلَمًا لِي فِي شَيْءٍ مِّنْ عَمَلِي

Başardıklarınızı yitirmemek ve ödülünüzü eksiksiz almak için kendinize dikkat edin.²⁰⁵

²⁰⁴ 2 Timothy: 3-17

²⁰⁵ 2 John: 1-8

כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמַע אֶת הַקּוֹל הַזֶּה וְיִשְׁמַע אֶת הַקּוֹל הַזֶּה
 וְיִשְׁמַע אֶת הַקּוֹל הַזֶּה וְיִשְׁמַע אֶת הַקּוֹל הַזֶּה
 וְיִשְׁמַע אֶת הַקּוֹל הַזֶּה

Oysa *mükemmel* yasaya, özgürlük yasasına yakından bakan ve ona bağlı kalan, unutkan dinleyici değil de etkin uygulayıcı olan adam, yaptıklarıyla mutlu olacaktır.²⁰⁶

חַיִּים אֲשֶׁר יִשְׁמַע אֶת הַקּוֹל הַזֶּה וְיִשְׁמַע אֶת הַקּוֹל הַזֶּה
 וְיִשְׁמַע אֶת הַקּוֹל הַזֶּה

Hain, aceleci, kendini beğenmiş, Tanrı'dan çok eğlenceyi seven...²⁰⁷

וְיִשְׁמַע אֶת הַקּוֹל הַזֶּה וְיִשְׁמַע אֶת הַקּוֹל הַזֶּה
 וְיִשְׁמַע אֶת הַקּוֹל הַזֶּה

O'nu *ele verecek olan* Yahuda, «Rabbi, yoksa beni mi demek istedin?» diye sordu. İsa ona, «Söylediğin gibidir» karşılığını verdi.²⁰⁸

וְיִשְׁמַע אֶת הַקּוֹל הַזֶּה וְיִשְׁמַע אֶת הַקּוֹל הַזֶּה
 וְיִשְׁמַע אֶת הַקּוֹל הַזֶּה

İsa'yı *ele veren* Yahuda, «Kimi öpersem, İsa O'dur, O'nu tutuklayın» diye onlarla sözleşmişti.²⁰⁹

²⁰⁶ James: 1-25

²⁰⁷ 2 Timothy: 3-4

²⁰⁸ Matta: 26-25

²⁰⁹ Matta: 26-48

أَلَمْ يَكُنْ يَدْعُو بَعْدَ مَا كَفَرَ بِاللَّهِ لِيُتَمَّ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ
 .حَكَاهُ قَوْمٌ

أَوَلَمْ يَكُنْ يَدْعُو بَعْدَ مَا كَفَرَ بِاللَّهِ لِيُتَمَّ لَعْنَةُ اللَّهِ

Çünkü temel atıp da işi bitiremezse, durumu gören herkes, 'Bu adam inşaata başladı, ama bitiremedi' diyerek onunla eğlenmeye başlar.²¹³

لَمْ يَكُنْ يَدْعُو بَعْدَ مَا كَفَرَ بِاللَّهِ لِيُتَمَّ لَعْنَةُ اللَّهِ

لَمْ يَكُنْ يَدْعُو بَعْدَ مَا كَفَرَ بِاللَّهِ لِيُتَمَّ لَعْنَةُ اللَّهِ

«Hepiniz için söylemiyorum, ben seçtiklerimi bilirim. Ama, 'Ekmeğimi yiyen bana el kaldırdı' diyen Kutsal Yazı'nın yerine gelmesi için böyle olacak.²¹⁴

أَوَلَمْ يَكُنْ يَدْعُو بَعْدَ مَا كَفَرَ بِاللَّهِ لِيُتَمَّ لَعْنَةُ اللَّهِ

.حَكَاهُ قَوْمٌ

«Ben suçsuz birini ele vermekle günah işledim» dedi.²¹⁵

لَمْ يَكُنْ يَدْعُو بَعْدَ مَا كَفَرَ بِاللَّهِ لِيُتَمَّ لَعْنَةُ اللَّهِ

لَمْ يَكُنْ يَدْعُو بَعْدَ مَا كَفَرَ بِاللَّهِ لِيُتَمَّ لَعْنَةُ اللَّهِ

Her durumda beni hatırladığınız ve size **iletmişim** öğretileri olduğu gibi koruduğunuz için sizi övüyorum.²¹⁶

لَمْ يَكُنْ يَدْعُو بَعْدَ مَا كَفَرَ بِاللَّهِ لِيُتَمَّ لَعْنَةُ اللَّهِ

Size **iletmişimi** ben Rab'den öğrendim.²¹⁷

²¹³ Luka: 14-29,30

²¹⁴ Yuhanna: 13-18

²¹⁵ Matta: 27-4

²¹⁶ Korintliler: 11-2

²¹⁷ Korintliler: 11-23

ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ
 ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ

*İmeneyus ve İskender bunlardandır. Küfür etmemeyi öğrensinler diye onları Şeytan'a teslim ettim.*²¹⁸

ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ

*Kudüs'te tutuklanıp Romalıların eline teslim edildim.*²¹⁹

ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ
 ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ

*Ona şu karşılığı verdiler: «Bu adam kötülük eden biri olmasaydı, O'nu sana getirmezdik.»*²²⁰

ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ
 ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ

*Bu kurala uyanların hepsine ve Tanrı'nın İsrailine esenlik ve merhamet olsun.*²²¹

ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ
 ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ ܘܢܝܢܝܢ

*Yine atalarımıza, 'Yalan yere ant içme, ama Rab'be içtiğin antları tut' denildiğini duydunuz.*²²²

²¹⁸ 1 Timothy: 1-20

²¹⁹ İşler: 28-17

²²⁰ Yuhanna: 18-30

²²¹ Galatyalılar: 6-16

²²² Matta: 5-33

هَوَّ اِسْمُ تَعَالَى مَكَرُ تَفْلُا اِسْمُ اَوَّلِ .

*Ama İsa yüksek sesle bağırarak son nefesini verdi.*²²³

4- **سَلَامٌ** (shlma): 8 değişik çekimle 163 kere kullanılmış olup, bütün, tamam, mükemmel, dostça, barış, huzur, esenlik, selâmlama anlamlarındadır:

اَسْمُ تَعَالَى اِسْمُ اَوَّلِ اِسْمُ تَعَالَى اِسْمُ اَوَّلِ اِسْمُ تَعَالَى اِسْمُ اَوَّلِ .

*Dosdoğru İsa'ya gidip, «Selâm, Rabbî!» diyerek O'nu öptü.*²²⁴

اَسْمُ تَعَالَى اِسْمُ اَوَّلِ اِسْمُ تَعَالَى اِسْمُ اَوَّلِ اِسْمُ تَعَالَى اِسْمُ اَوَّلِ .

Ne mutlu barışı sağlayanlara!

*Onlara Tanrı oğulları denecek.*²²⁵

اَسْمُ تَعَالَى اِسْمُ اَوَّلِ اِسْمُ تَعَالَى اِسْمُ اَوَّلِ اِسْمُ تَعَالَى اِسْمُ اَوَّلِ .

اَسْمُ تَعَالَى اِسْمُ اَوَّلِ اِسْمُ تَعَالَى اِسْمُ اَوَّلِ .

*İsa ona, «Kızım» dedi, «imânın seni kurtardı. Esenlikle git. İstrabın son bulsun.»*²²⁶

اَسْمُ تَعَالَى اِسْمُ اَوَّلِ اِسْمُ تَعَالَى اِسْمُ اَوَّلِ اِسْمُ تَعَالَى اِسْمُ اَوَّلِ .

Ey Rabbim, vermiş olduğun sözü tuttun;

*kulun olan ben artık huzur içinde ölebilirim*²²⁷

²²³ Markos: 15-37

²²⁴ Matta: 26-49

²²⁵ Matta: 5-9

²²⁶ Markos: 5-34

²²⁷ Luka: 2-29

سَلَامٌ كَثِيرًا مِّنْ رَبِّكَ سَلَامٌ كَثِيرًا مِّنْ رَبِّكَ سَلَامٌ كَثِيرًا مِّنْ رَبِّكَ
 سَلَامٌ كَثِيرًا مِّنْ رَبِّكَ سَلَامٌ كَثِيرًا مِّنْ رَبِّكَ سَلَامٌ كَثِيرًا مِّنْ رَبِّكَ

*Son olarak hoşça kalın, kardeşlerim. Yetkin olun, çağrıma kulak verin, düşüncelerinizde birlik olun, esenlik içinde yaşayın. Sevgi ve esenlik kaynağı olan Tanrı sizinle birlikte olacaktır.*²³³

2.3. YUNANCA VE LATİNCEDE ‘SLM’ KÖKÜNÜ KARŞILAYAN SÖZCÜKLER

Kitâb-ı Mukaddes’in ilk yüzyıllardan itibaren Yunanca ve Latince dillerinde yazılarak yaygınlaştığı bilinmektedir. Dahası Eski Ahit, Hz. İsa’dan yaklaşık iki yüzyıl önce Yunancaya çevrilmiştir. *Septuagint* adıyla bilinen bu çeviri Yeni Ahit’le birlikte kullanılarak yaygınlık kazanmıştır. Daha sonra bu kitapların Latince konuşulan toplumlar için kısmen Latince çevirileri yapılmış, ancak Kitâb-ı Mukaddes’in toplu bir çevrisi ancak MS 400 yılında Aziz Jerome tarafından gerçekleştirilmiş ve bu çeviriye *Vulgate* adı verilmiştir. Yunanca ve Latincenin modern Batı dillerine de kaynaklık teşkil ettiği ve özellikle dini terminolojinin oluşumunda belirleyici olduğu düşünüldüğünden, bu dillerde de *slm* kökünü ifade etmek üzere kullanılan kelimelerin belirlenmesi önem taşımaktadır.

2.3.1. Yunancada *slm* Kökünü Karşıllayan Sözcükler

Yunancada *slm* kökünü karşılamak üzere isim olan “εἰρήνη” (eirene) kelimesi kullanılmıştır. εἰρήνη, εἰρήνης, ἡ (kökü εἶρω olup) temel olarak εἰρήνη

²³³ 2 Korintliler: 13-11

kelimesini karşılamak üzere kullanılmıştır. Kelimenin türevleri ve kullanımları şöyledir:

1- “**ειρηνη**” (eirene) kelimesinin başlıca anlamları şunlardır²³⁴: Kendisi bulunmadan diğer iyiliklerin bir anlam ifade etmeyeceği iyiliğin özü; ruhsal, tanrısal, şeytani ve şehevi olanın korkusundan uzak; selâmlama, iyi niyet dileğinde bulunma, bütünlük, uyum, erdem, sağlık, barış; ulus olarak, toplum olarak bir sakinlik hali, herhangi bir savaş tehdidinin bulunmaması, toplumsal barış durumu; bireyler arasındaki barış, uyuşma, uzlaşma; güvenlik, emniyet, sükûnet, huzur, esenlik; kurtuluş, hidâyet.

και εξηλθεν αλλος ιππος πυρρος και τω καθημενω επ αυτω
εδοθη αυτω λαβειν την **ειρηνην** απο της γης και ινα αλληλους
σφαξωσιν και εδοθη αυτω μαχαιρα μεγαλ

*O zaman başka bir at, kızıl bir at çıktı ortaya. Ata binmiş olana,
dünyadan **barışı** kaldırma yetkisi verildi. Bunun sonucu olarak
insanlar birbirlerini boğazlayacaklar. Athya ayrıca büyük bir kılıç
verilmişti.*²³⁵

ει δε μηγε ετι αυτου πορρω οντος πρεσβειαν αποστειλας ερωτα
τα προς **ειρηνην**

*Eğer karşı koyamayacaksa, öbürü henüz uzaktayken elçiler gönderip
barış koşullarını ister.*²³⁶

δοκειτε οτι **ειρηνην** παρεγενομην δουναι εν τη γη ουχι λεγω
υμιν αλλ η διαμερισμον

²³⁴ Unknown, *Expository Glossary of Terms Used in Messianic Teaching*, Helderberg, South Africa, 2001; G.W.H. Lampe, *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford, Clarendon Press, 1961.

²³⁵ Esinleme: 6-4

²³⁶ Luka: 14-32

*Yeryüzüne **barış** getirmeye mi geldiğimi sanıyorsunuz? Size hayır diyorum, ben ayrılık getirmeye geldim.*²³⁷

ου γαρ εστιν ακαταστασιας ο θεος αλλ **ειρηνης** ως εν πασαις ταις εκκλησιαις των αγιων

*Çünkü Tanrı, karışıklık değil, **esenlik** Tanrısıdır.*²³⁸

ο δε ειπεν αυτη θαρσει θυγατερ η πιστις σου σεσωκεν σε πορευου εις **ειρηνην**

*İsa ona, «Kızım» dedi, «imânın seni kurtardı. **Esenlikle git.**»*²³⁹

2- “**ειρηνη**” (eirene) kelimesinden türeyen “**ειρηνευω**” (eireneuo) ise fiil olarak kullanılmış olup barış içerisinde olmak, barış içerisinde yaşamak anlamlarında kullanılmıştır:

καλον το αλας εαν δε το αλας αναλον γενηται εν τινι αυτο αρτυσετε εχετε εν εαυτοις αλας και **ειρηνευετε** εν αλληλοις

*Tuz yararlıdır. Ama tuz tuzluluğunu yitirirse, ona tekrar nasıl tat verebilirsiniz? İçinizde tuz olsun ve **birbirinizle barış içinde yaşayın!***²⁴⁰

λοιπον αδελφοι χαιρετε καταρτιζεσθε παρακαλεισθε το αυτο φρονειτε **ειρηνευετε** και ο θεος της αγαπης και **ειρηνης** εσται μεθ υμων

*Son olarak hoşça kalın, kardeşlerim. Yetkin olun, çağrıma kulak verin, düşüncelerinizde birlik olun, **esenlik içinde yaşayın**. Sevgi ve **esenlik** kaynağı olan Tanrı sizinle birlikte olacaktır.*²⁴¹

²³⁷ Luka: 12:51

²³⁸ 1 Korintliler: 14-33

²³⁹ Luka: 8-48

²⁴⁰ Mark: 9-50

²⁴¹ 2 Korintliler: 13-11

3- “**ειρηνη**” (eirene) kelimesinden türeyen “**ειρηνικος**” (eirenikos) ise sıfat olarak barışçıl, esenlik veren anlamlarında kullanılmıştır:

πασα δε παιδεια προς μεν το παρον ου δοκει χαρας ειναι αλλα
λυπης υστερον δε καρπον **ειρηνικον** τοις δι αυτης
γεγυμνασμενοις αποδιδωσιν δικαιοσυνης

*Terbiye edilmek önceleri hiç tatlı gelmez, acı gelir. Ama bu, böyle eğitilenler için daha sonra **esenlik veren doğruluğu** üretir.²⁴²*

η δε ανωθεν σοφια πρωτον μεν αγνη εστιν επειτα **ειρηνικη**
επιεικης ευπειθης μεστη ελεους και καρπων αγαθων αδιακριτος
και ανυποκριτος

*Ama gökten inen bilgelik her şeyden önce **barışçıl**, yumuşak ve uysaldır. Merhamet ve iyi meyvelerle doludur. Kayırcılığı ve ikiyüzlülüğü yoktur.²⁴³*

4- “**ειρηνη**” (eirene) kelimesinden türeyen “**ειρηνοποιεω**” (eirenopoieo) ise fiil olarak barış yapmak, barıştırmak anlamında kullanılmıştır:

και δι αυτου αποκαταλλαξαι τα παντα εις αυτον **ειρηνοποιησας**
δια του αιματος του σταυρου αυτου δι αυτου ειτε τα επι της γης
ειτε τα εν τοις ουρανοις

*O'nun çarmıhta akıtılan kanı aracılığıyla esenliği sağlamış olarak yerde ve gökte olan her şeyi O'nun aracılığıyla kendisiyle **barıştırmaya** razı oldu.²⁴⁴*

²⁴² İbraniler: 12:11

²⁴³ James: 3-17

²⁴⁴ Koleseliler: 1-20

5- “ειρηνη” (eirene) kelimesinden türeyen “ειρηνοποιος” (eirenopoios) kelimesi de barış yapıcı anlamında kullanılmıştır:

μακαριοι οι **ειρηνοποιοι** οτι αυτοι υιοι θεου κληθησονται

Ne mutlu barışı sağlayanlara!

*Onlara Tanrı oğulları denecek.*²⁴⁵

2.3.2. Latince *slm* Kökünü Karşılaman Sözcükler

Latince ‘*slm*’ kökünün içerdiği anlamları karşılamak üzere farklı köklerden türeyen kelimeler kullanılmıştır. Başlıcaları şunlardır:²⁴⁶

1- *quiesco, quiscere, quievi, quietus*: Fiil köklü bu kelime Latince en yaygın kelimeler arasında yer almaktadır. Anlamları; tarafsız olmak, nötr olmak; izin vermek, müsaade etmek; dinlenmek, sakinleşmek, huzur bulmak, sükûnet içerisinde olmak ve uyumak anlamlarındadır.

Nonne dissimulavi? nonne silui? nonne **quievi**? Et venit super me indignatio.

*Huzur yok, sükûnet yok, rahat yok,
Yalnız kargaşa var.*²⁴⁷

Ego Nabuchodonosor **quietus** eram in domo mea, et florens in palatio meo:

²⁴⁵ Matta: 5-9

²⁴⁶ T. Charlton Lewis, & Charles Short, *A New Latin Dictionary*, Oxford: Clarendon Press, 1891.

²⁴⁷ Eyüp: 3-26

Kral Nebukadnessar dünyadaki bütün uluslara ve her dilden şu bildiriği gönderdi: "Esenliğiniz bol olsun!"

2- otium, oti(i): İsim türündeki bu kelime de Latince de en sık kullanılan kelimelerden bir tanesidir. Başlıca anlamları; kolaylık, huzur, barış, güvenlik, sükûnet; tatil, boş zaman, aylıklık, başı boşluk, dinlenme; sakinlik, sükûnet, huzur.

Ecce haec fuit iniquitas Sodomae, sororis tuae: superbia, saturitas panis et abundantia, et **otium** ipsius, et filiarum ejus: et manum egeno et pauperi non porrigebant:

*'Kızkardeşin Sodom'un günahı şuydu: Kendisi de kızları da gururluydu, ekmeğe doymuşlardı, **umursamazlardı**. Düşküne, yoksula yardım elini uzatmadılar.*²⁴⁸

3- pax, pacis: İsim türündeki bu kelime de yaygın bir kelimedir. Barış, uyum anlamlarına gelmektedir.

...et **pacem** et **otium** dabo in Israel cunctis diebus ejus.

*Onun döneminde İsrail'in **barış** ve **güvenlik** içinde yaşamasını sağlayacağım.*²⁴⁹

4- concordia, concordiae: İsim türündeki bu kelime, uzlaşma, antlaşma, uyuşma, fikir birliği; dost, arkadaş; dostluk, arkadaşlık, uyuşma, birleşme anlamlarındadır.

²⁴⁸ Hezekiel: 16-49

²⁴⁹ Kronikler: 22-9

Foedus inter me et te est, pater quoque meus et pater tuus habuere **concordiam**: quam ob rem misi tibi argentum et aurum, ut rupto foedere, quod habes cum Baasa rege Israel, facias eum a me recedere.

“Babamla baban arasında olduğu gibi seninle benim aramızda da bir antlaşma olsun. Sana gönderdiğim bu altınlara, gümüşlere karşılık, sen de İsrail Kralı Baasa ile yaptığın antlaşmayı boz, topraklarımdan askerlerini çeksin.”²⁵⁰

5- **quies, quietis**: İsim türündeki bu kelime, sessiz, sakin, huzurlu, rahat anlamlarının yanı sıra uyku anlamında da kullanılmaktadır.

Filius, qui nascetur tibi, erit vir **quietissimus**: faciam enim eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum: et ob hanc causam Pacificus vocabitur:

Ama barışsever bir oğlun olacak. Onu her yandan kuşatan düşmanlarından kurtarıp rahata kavuşturacağım. Adı Süleyman olacak.²⁵¹

6- **pacifer, pacifier, pacifera, pacifera, paciferum, pacifeirum**: Sıfat olarak kullanılan ve diğerleri kadar yaygın olmayan bu kelimeler ise; huzur veren, esenlik veren, barış getiren, barışçıl, barış yanlısı, barış yapıcı anlamlarında kullanılmaktadır.

haec est lex hostiae **pacificorum** quae offertur Domino:

‘RAB’be sunulacak esenlik kurbanının yasası şudur:

²⁵⁰ 2 Kronikler: 16-3

²⁵¹ Kronikler: 22-9

7- *saluto, salutare, salutavi, salutatus*: Fiil türündeki bu kelimeler kurtulmak, felahe ermek, selâmlamak, iyilik ve esenlik dileğinde bulunmak anlamında kullanılmıştır.

inrantes autem in domum **salutate** eam

*Onun evine girerken, evdekilere **esenlik dileyin**.*²⁵²

Salutare tuum expectabo, Domine.

*“Ben senin **kurtuluşunu** bekliyorum, ya RAB.*²⁵³

8- *convenio, convenire, conveni, conventus*: Fiil olarak kullanılan bu kelime anlaşma, uzlaşma, fikir birliğine varma anlamlarında kullanılmıştır.

quae autem **conventio** Christi ad Belial aut quae pars fideli cum infidele

*Mesih ile Beliyal arasında ne **sözbirliği**, imân edenin imân etmeyenle ne paydaşlığı olabilir?*²⁵⁴

²⁵² Matta: 10-12

²⁵³ Yaratılış: 49-18

²⁵⁴ 2 Korintliler: 6-15

ise afetlerden kurtulmak anlamında kullanılmıştır. سَلَّمَ kelimesi ise vermek, teslim etmek anlamındadır. تَسَلَّمَ ise almak anlamındadır. التَّسْلِيمُ ise hem bir hükmü kabul etmek hem de barış anlamındadır. أَسَلَّمَ فِي الطَّعَامِ kullanımında ise أَسَلَّمَ az vermek anlamındadır. Yine وَأَسَلَّمَ أَمْرَهُ إِلَى اللَّهِ kullanımında ise Allah'ın takdirine teslim olmak anlamı ön plana çıkmaktadır. السَّلْمُ yine teslim olmak anlamına gelmektedir. أَسَلَّمَ ayrıca الإسلام kelimesindedir. اسْتَلَّمَ الْحَجْرَ kullanımında ise dokunmak anlamındadır.

2- سلم kökü ile ilgili olarak *el-Mu'cem 'ul-Vasit*'te şu bilgilere yer verilmektedir:²⁵⁶

سَلَّمَ – السَّلْمُ Yüksekçe tırmanmak için veya başka bir şeye ulaşmak için kullanılan şeyler. السَّلْمُ aynı zamanda müzik notalarını ifade etmek için kullanılır. Kelimenin çoğulu ise سَلَامٌ , سَلَالِيمُ şeklindedir. سَلَّمَ – السَّلْمُ Bu kelime sulh ve İslâm anlamındadır. Karşıt anlamlısı ise harptir. Enfal 61. âyette وَإِنْ جَاحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا yer alan ifade bu anlamı açıkça ortaya koymaktadır. سَلَّمَ kökünden türeyen المُسَالِمِ barışı seven, barış yanlısı kimse için kullanılır. Kelimenin mastarı السَّلْمُ şeklindedir. Çoğulu ise سَلَامٌ، وَسَلَامٌ şeklindedir. السَّلْمُ – سَلَّمَ Teslim olmak, savaşmadan esir olmak anlamındadır. سَلَّمَ Emrine uymak, itaat etmek, boyun eğmek, bir kimsenin hükmüne rıza göstermek, veya hükmünden hoşnut olmak anlamındadır. Ayrıca namazı bitirmek için selâm vermek, insanlara selâm vermek, bir iddianın doğruluğunu kabul etmek, düşman ordusunun galip geldiğini itiraf etmek, Allah'a teslim olmak, bir başkasına teslim olmak, Allah'ın bir kişiyi bir beladan kurtarması, esenliğe kavuşturması, bir şeyi başka bir kişiye vermek, teslim etmek anlamlarında da kullanılmaktadır. سَلَّمَ Bu kelime âfetlerden kurtulmak, esenliğe erişmek

²⁵⁶ *el-Mu'cem 'ul-Vasit*, Mısır Arap Dili Akademisi, Kahire – İstanbul, tsz.

anlamındadır. *سَلِمَ* , *سَلَامًا* , *وَسَلَامَةً* ise kurtulmak anlamına gelmektedir. İsim halinde ise *سَلِيمٌ* , *سَالِمٌ* olarak kullanılır. *سَلَّمَ* *بِالسَّلْمِ* “ağacın boyası ile deriyi tabaklamak” anlamında kullanılmıştır.

3- İbn Manzûr *Lisânu'l-Arab* adlı eserinde ‘*slm*’ kökünün Arapçadaki anlamlarını ifade etmek üzere Muhammed bin Yezid’in (h.286) görüşlerine başvurmuştur. Bu çerçevede ‘*slm*’ kökünün 4 farklı anlamda kullanıldığını belirtmiştir.²⁵⁷

a) **سَلِمَ fiili ve mastarı olan سلام** : Bu fiil güven içinde olmak, selâmete erişmek, esenliğe ermek, kurtulmak anlamlarındadır. İbn Manzûr’a göre kelimenin asıl anlamı *سَلَامَةٌ* kelimesinde karşılığını bulmakta ve her türlü afetten, kötülükten uzakta olmak anlamına gelmektedir. Yine ona göre, bu kelime eman anlamındadır. Allah’ın yürüyündeki emanını ifade eder. Zirâ emanın karşıt anlamlarının arasında da korku vardır.

b) **السلام Allah’ın ismi olarak**: İbn Manzûr Allah’ın ismi olarak kullanılan bu kelimenin “Allah’ın her türlü eksiklik ve afetten uzak olması” anlamını taşıdığını belirtmiştir.

c) **سَلَّمَ fiili ve mastarı olan سلام** : Bu fiil selâmlama eylemini anlatmak için kullanılmıştır. Arapça sözlüklerde bu kelimeyi karşılamak için kullanılan ve Kur’ân-ı Kerîm’de de yer alan bir diğer kelime ise *تَحِيَّةٌ*’dir. İbn Manzûr, “Selâm, kişinin dininin ve nefsinin bütün kötülüklerden uzak olması için dua etmektir” demiştir.

²⁵⁷ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, *slm* maddesi.

d) السَلْمُ kullanımında ise bir ağaç ismidir. Bu hiçbir zaman yeşillenmeyen ve yenilmeyen bir ağaç çeşididir. Bu ağaçla deri tabaklama işi de bu fiille ifade edilmiştir.

4- سلم kökü ile ilgili olarak *el-Mu'cem'ul-Mustalahat Fikhiyye*'de şu bilgilere yer verilmiştir:²⁵⁸

Sözlükte kelimenin anlamı teslim olmaktır. Aynı zamanda savaşmadan esir düşmek anlamına gelir. Arap dilinde bu kök aynı zamanda borç vermek anlamına da gelmektedir. Kelimenin istılah anlamı ise bir malın parasını ödeyip, malı daha sonra almak üzere anlaşmaktır.

5- سلم: *er-Râid*'de bu kökle ilgili olarak aynı bilgiler tekrar edilmiş olmakla birlikte ilave olarak سلمة kelimesine yer verilmiştir:²⁵⁹

سلمة çoğulu سلم , وسلام ilk anlamı taş, ikinci anlamı ise bedensel uzuvları yumuşak kadın anlamındadır. Ayrıca سلمته الحية ifadesinde “yılan soktu” anlamında kullanılmıştır.

6- Ebu Hilal el-Askeri, *el-Furuk fi'l-Luga* isimli eserinde سلامة kelimesinin هلاك kelimesinin karşıt anlamlısı olarak kullanıldığını belirtmiştir.²⁶⁰ Dolayısıyla bu mastar, her hangi bir zarardan, ziyandan, tehlikeden, kötülükten, sıkıntıdan, tehditten emin olmak, esenlik içerisinde olmak, barış ortamında olmak anlamına gelmektedir.

²⁵⁸ Mahmud Abdurrahman Abdülmün'im, *age*.

²⁵⁹ Mesûd Cubrân, *age*.

²⁶⁰ Ebu Hilal el-Askeri, *el-Furuk fi'l-Luga*, s.103.

7- İbn Faris, *Mu'cemu'l-Makayısı'l-Luga* isimli eserinde سلام kelimesinin “hastalıklardan uzak olmak” anlamına geldiğini söylemiştir.²⁶¹

8- Ezheri, bir ağacın bu isimle (السَّلم) adlandırılmasını açıklamak için, “Bu güçlü ve büyük ağaç olduğu için her türlü afetten uzaktır. Bu nedenle bu adı almıştır” demiştir.²⁶²

9- Fîruzâbâdi, إسلام kelimesinin Allah’ın emirlerine ve hükümlerine teslim olma, boyun eğme, Allah’ın kaza ve kaderine rıza gösterme, anlamlarında kullanıldığını belirtmiştir. Bu anlamları ile bu kelime İstislâm kelimesi ile aynı anlamlara gelmektedir. İstislâm kelimesinde boyun eğme, itaat etme anlamının yanı sıra daima yolun ortasından gitme anlamı da dikkat çekicidir.²⁶³

3.1.2. Osmanlıca ve Türkçe Sözlüklerde *slm* Kökü

Osmanlıca ve Türkçe sözlüklerde *slm* kökünün türevleri ve Türkçe karşılıkları şunlardır.²⁶⁴

- 1) **Eslem:** En selâmetli, en emin, en doğru, en sağlam.
- 2) **İslâm:** Allah-u Teâlâ’nın Hz. Muhammed (sav)’i tebliğine memur kıldığı din, Müslümanlık.
- 3) **Müsaleme:** Barış içinde olma, barışıklık.

²⁶¹ İbn Faris, *Mu'cemu'l-Makayısı'l-Luga*, III, 90.

²⁶² Ezheri, *Tehzibu'l-Luga*, XII,446.

²⁶³ el-Fîruzâbâdi, Mecdu'd-Dîn Muhammed b. Yâkub, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, Dâru İhyâi't-Turasi'l-Arabiyye, Beyrut, 1997, II, 1478.

²⁶⁴ Şemseddin Sami, *Kamus-u Turki*, Tercuman Gazetesi Yay. İstanbul, 1985; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi Yay., Ankara, 1993; *Büyük Türkçe Sözlük*, TDK.

4) **Müsellem:** Verilmiş, teslim edilmiş; şüphe götürmez, doğruluğu ve hakikiliği herkesçe tasdik edilmiş.

5) **Müslim, Müslüman:** İslâm dininde olan, Muhammedî, Müslim, Müselman, mümin; İslâm dinine bağlı, dindar; *mec.* doğru, insaf ve merhamet sahibi kimse.

6) **Sâlim (çoğulu sâlimin):** Sağ, sağlam; eksiksiz, sakatı ve noksanı bulunmayan; korkusuz, emin anlamlarındadır. Sâlimen gramerde içinde illet harfi bulunmayan kelime; sağlam, sıhhatli olarak; emniyetle, güvenle demektir.

7) **Selâm:** Barış, huzur, rahatlık; fani, gelip geçici olmama, zevalsizlik; aşinalık, bildik; sonun iyi ve hayırlı çıkması; söz veya işaretle nezaket gösterisi yapma, esenleme, merhaba.

8) **Selâmet:** Korku, tasa ve endişeden uzak olma, esen olma; kurtuluş, esenlik, felah; düşüncenin veya cümlenin düzgün ve doğru olması.

9) **Selem:** Peşin para ile veresiye mal alma; ürem, faiz; im, belirti.

10) **Selim:** Sağlam, kusursuz, doğru, dürüst; tehlikeli ve ölümcül olmayan, sonu iyi olacak hastalık, iyicil.

11) **Sellem:** “Selâmete erdirsin” anlamında dualarda geçmektedir.

12) **Silm:** Barış, barışıklık, asayiş.

13) **Süllem (çoğulu selâlim):** Merdiven, basamak.

14) **Tesellüm:** Verilen bir şeyi almak, teslim almak. (Teslim tesellüm: verme ve alma)

15) **Teslim:** Bir emaneti sahibine geri verme; bir şeyi yeni sahibine verme; bırakma, terk etme; kendini Allah’ın kaderine bırakma; selâm verme, selâm ile dua etme; afetten masum kılma, *mec.* bir şeyin hakikatini kabul etme.

16) **Teslimat:** Teslim edilen eşyalar veya yatırılan paralar; teslim etme işi.

17) **Teslimiyet:** Boyun eğme, itaat etme, kendini verme.

3.2. KUR'ÂN'DA 'SLM' KÖKÜNÜN TÜREVLERİ

Kur'ân- Kerim'de *slm* kökünün 16 değişik formu 140 kere tekrar etmiştir. Bu formlar, kullanıldıkları âyetler ve anlamları şunlardır:

1- **سَلَّمَ** fiil formunda (fiil 2) 6 kere kullanılmıştır. Bu kullanımlar ve anlamları şöyledir:

a) Ödemek anlamında:

وَأِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ

...Eğer çocuklarınızı emzirtmek isterseniz, vereceğiniz ücreti güzelce **ödediğiniz** (teslim ettiğiniz) takdirde size bir günah (sorumluluk) yoktur.²⁶⁵

b) Teslim olmak, itaat etmek, boyun eğmek anlamında:

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا

مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

²⁶⁵ Bakara: 233

*Hayır! Rabbine yemin olsun ki onlar, aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem yapıp, sonra da verdiği hükme, hiçbir burukluk hissetmeksizin tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe imân etmiş olmazlar.*²⁶⁶

c) Kurtarmak, korumak anlamında:

إِذْ يُرِيكُهُمُ اللَّهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلًا وَلَوْ أَرَاكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشَيْتُمْ وَالتَّنَازَعُ عَنْكُمْ فِي الْأَمْرِ وَلَكِنَّ اللَّهَ
سَلَّمَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

*Hani Allah sana onları uykunda az gösteriyordu. Eğer onları çok gösterseydi elbette çekinecek ve savaş hususunda aranızda ihtilafa düşecektiniz. Fakat Allah sizi bundan **kurtardı**. Çünkü O, kalplerde olanı hakkıyla bilendir.*²⁶⁷

d) Selâm vermek, esenlik dilemek (tahiyye) anlamında:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ذَٰلِكُمْ
خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

*Ey imân edenler! Kendi evlerinizden başka evlere izin almadan ve o evin halkına **selâm vermeden** girmeyin. Bu sizin için daha hayırlıdır. Umulur ki öğüt alırsınız.*²⁶⁸

Yine 24:61 ve 33:56 âyetlerinde de aynı anlamda kullanılmıştır.

²⁶⁶ Nisâ: 65

²⁶⁷ Enfâl: 43

²⁶⁸ Nûr: 27

2- **سَلَّمَ** fiil formunda (fiil 4) 22 kere kullanılmıştır.

a) Allah'a teslim olmak, itaat etmek, boyun eğmek anlamında 21 kere kullanılmıştır:

إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمِ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

Rabbi ona “Teslim ol” dediğinde, “Âlemlerin Rabbine teslim oldum” demişti.²⁶⁹

2:112, 3:20 (3 kere), 3:83, 4:125, 5:44, 6:14-71, 16:81, 22:34, 27:44, 31:22, 37:103, 39:54, 40:66, 48:16, 49:14 ve 72:14 âyetlerinde de bu anlamda kullanılmıştır.

b) İslâm'ı seçmek, İslâm'ı kabul etmek, İslâm'a girmek anlamında:

يَمُنُونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمُنُوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ
إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

İslâm'a girdikleri için seni minnet altına sokuyorlar. De ki: “Müslümanlığınızı benim başıma kakmayın. Eğer doğru kimselerseniz biliniz ki, sizi imâna erdirdiği için asıl Allah size lütufta bulunmuştur.”²⁷⁰

²⁶⁹ Bakara: 131

²⁷⁰ Hucurât: 17

3- السَّلَام nominal isim formunda 40 kere kullanılmıştır.

a) Selâm vermek eyleminin ismi olarak:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَامَ
لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

Ey imân edenler! Allah yolunda sefere çıktığınız zaman, gerekli araştırmayı yapın. Size selâm veren kimseye, dünya hayatının geçici menfaatine (ganimete) göz dikerek, “Sen mü’min değilsin” demeyin.²⁷¹

b) Barış, kurtuluş, huzur, sükûnet, esenlik, güvenlik, emniyet, selâmet anlamında:

يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ
وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

Allah, onunla rızasını isteyenleri selâmet yollarına iletir ve onları izniyle, karanlıklardan aydınlığa çıkarıp kendilerini dosdoğru bir yola iletir.²⁷²

Ayrıca 6:54-127, 7:46, 10:10-25, 11:48-69 (2 kere), 13:24, 14:23, 15:46-52, 16:32, 19:15-33-47-62, 20:47, 21:69, 25:63, 25:75, 27:59, 28:55, 33:44, 36:58, 37:79-109-120-130-181, 39:73, 43:89, 50:34, 51:25 (2 kere), 56:26 (2 kere)-91 ve 97:5 âyetlerinde de bu anlamda kullanılmıştır.

²⁷¹ Nisâ: 94

²⁷² Mâide: 16

c) Sıfat formunda Allah'ın adı olarak esenlik veren anlamında:

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيَّمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ
سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ

*O, kendisinden başka ilah olmayan Allah'tır. Meliktir, kuddüstür, selâmdır, mümindir, azizdir, cebbardır, mütekebbirdir, onların ortak koştuklarından sübhândır.*²⁷³

4- **سَلَمٌ** isim formunda barış, teslimiyet, birisine mutlak bağlılık anlamında 5 kere kullanılmıştır.

فَإِنْ اعْتَرَفْتُمْ لَكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلْوَكُمْ وَالْقَوَا إِلَيْكُمْ السَّلَامُ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا

*Eğer onlar sizden uzak durur, sizinle savaşmayıp size **barış** teklif ederlerse; Allah, onlara saldırmak için size bir yol (yetki) vermemiştir.*²⁷⁴

4:91 âyetinde de aynı anlamda kullanılmıştır.

الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ فَأَلْفَوْا السَّلَامَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوءٍ بَلَى إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا
كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

*Kendilerine zulmederken meleklerin canlarını aldıkları kimseler: “Biz hiçbir kötülük yapmıyorduk”, diyerek **teslim olurlar**. (Melekler onlara şöyle der:) “Hayır, aksine Allah sizin yaptıklarınızı çok iyi bilir.”*²⁷⁵

16:87 âyetinde de aynı anlamda kullanılmıştır.

²⁷³ Haşr: 23

²⁷⁴ Nisâ: 90

²⁷⁵ Nahl: 28

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا
الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

*Allah, sahipleri geçimsiz olan bir adamla, yalnızca bir kişiye **bağlı** bir adamı örnek olarak verir. Bu ikisi eşit midir? Hamd Allah'a mahsustur. Ancak onların çoğu bilmezler.*²⁷⁶

5- السَّلْمُ isim formunda barış anlamında 2 kere kullanılmıştır:

وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

*Eğer onlar **barışa** yanaşırlarsa sen de yanaş ve Allah'a tevekkül et, çünkü O, işitendir, bilendir.*²⁷⁷

47:35 âyetinde de aynı anlamda kullanılmıştır.

6- السَّلْمُ isim formunda merdiven anlamında 2 kere kullanılmıştır:

وَإِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ
السَّمَاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِآيَةٍ

*Eğer onların yüz çevirmeleri sana ağır geldiyse, bir delik açıp yerin dibine inebiliyorsan, veya bir **merdiven** kurup göğe çıkabiliyorsan, öyleyse onlara bu mucizeleri getir!*²⁷⁸

²⁷⁶ Zümer: 29

²⁷⁷ Enfal: 61

أَمْ لَهُمْ سُلْمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلَيَأْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ

*Yoksa onların, kendisi vasıtasıyla (vahyi) dinleyecekleri bir merdivenleri mi var? (Eğer varsa) dinleyenleri, açık bir delil getirsin!*²⁷⁹

7- السُّلْمُ özel isim olarak 1 kere İslâm dinini anlatmak üzere kullanılmıştır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السُّلْمِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ

*Ey imân edenler! Hepiniz topluca İslâm'a girin. Şeytana tabi olmayın. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır.*²⁸⁰

8- سَلِيمٌ isim olarak 2 kere kullanılmış olup, kusursuz, mükemmel, sağlam, temiz anlamında kullanılmıştır:

إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ

*Ancak Allah'a selim (temiz, sağlam, mükemmel) bir kalp ile gelenler hariç.*²⁸¹

37:84 âyetinde de benzeri şekilde ve anlamda kullanılmıştır.

²⁷⁸ En'âm: 35

²⁷⁹ Tûr:38

²⁸⁰ Bakara: 208

²⁸¹ Şu'arâ: 89

9- مُسَلَّمَةٌ edilgen ortaç (partisip) olarak 3 kere kullanılmıştır:

a) Kusursuz, mükemmel anlamında:

قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولَ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لَا شِيبَةَ فِيهَا قَالُوا
الآنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ فَذَبْحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ

“Rabbim diyor ki; o, çift sürmek, ekin sulamak için boyunduruğa vurulmamış, **kusursuz**, hiç alacası olmayan bir sığırdır” dedi. Onlar ise, “Şimdi tam doğrusunu bildirdin” dediler ve sonunda o sığırı kestiler. Az daha bunu yapmayacaklardı.²⁸²

b) Ödenen, verilen anlamında aşağıdaki âyette 2 kere kullanılmıştır:

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَفْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَأً وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ
مُسَلَّمَةٌ إِلَىٰ أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَدَّقُوا فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ
مُؤْمِنَةٍ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَىٰ أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ

Bir mü'minin bir mü'mini yanlışlık haricinde öldürmesi asla caiz değildir. Kim bir mü'mini yanlışlıkla öldürürse, bir mü'min köleyi azad etmesi ve öldürülenin ailesi vazgeçmezse diyet **ödenmesi** gerekir. Öldürülen mü'min düşman olan bir topluluktan ise, mü'min bir köle azad etmek gerekir. Eğer sizinle aralarında barış antlaşması bulunan bir topluluktan ise ailesine verilecek bir diyet **ödenmesi** ve mü'min bir köle azad edilmesi gerekir.²⁸³

²⁸² Bakara: 71

²⁸³ Nisâ: 92

10- **الإِسْلَام** fiilden türemiş isim (4. form) olarak kullanılmıştır:

a) Özel isim formunda ve İslâm dinini ifade etmek üzere 6 kere kullanılmıştır:

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ

*Şüphesiz Allah katında din **İslâm**'dir.*²⁸⁴

3:85, 5:3, 6:125, 39:22 ve 61:7 âyetlerinde de aynı anlamda kullanılmıştır.

b) İsim olarak 2 kere kullanılmıştır:

يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ

*Bir şey söylemediklerine dair Allah'a yemin ediyorlar. Hâlbuki o küfür sözünü söylediler ve **islâmlıklarından** (müslüman olduktan) sonra inkâr ettiler.*²⁸⁵

يَمُنُونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمُنُوا عَلَيَّ إِسْلَامِكُمْ

*Teslim (Müslüman) olmalarını senin başına kakıyorlar. De ki: "**İslâmlüğünü** (Müslüman olmanızı) benim başıma kakmayın"...*²⁸⁶

²⁸⁴ Âl-i İmrân: 19

²⁸⁵ Tevbe:74

²⁸⁶ Hucurât: 17

11- مُسْلِمُونَ etken ortaç (partisip) olarak (4. form) kullanılmıştır:

a) İsim olarak, teslim olanlar, müslüman olanlar anlamında 24 kere kullanılmıştır:

أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ
وَالِئِنَّ أَبَانِكَ إِِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

Yoksa Ya'kub ölecek iken siz orada mıydınız? O zaman oğullarına:

“Benden sonra kime kulluk edeceksiniz?” diye sormuş, onlar da:

“Senin ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilahı olan tek Allah'a

kulluk edeceğiz; biz ancak O'na teslim olanlarız”, dediler.²⁸⁷

2:128-132-136, 3:52-64,80-84-102, 5:11, 7:126, 10:84, 11:14, 12:101, 15:2, 21:108, 27:31-38-42-81, 28:53, 29:46, 30:53 ve 43:69 âyetlerinde de benzer şekillerde ve anlamda kullanılmıştır.

b) Özel isim olarak, Müslümanlar anlamında 14 kere kullanılmıştır:

فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْنَاكُمْ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِي إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَأَمْرٌ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

“Eğer yüz çeviriyorsanız, ben sizden bir ücret istemedim. Benim ecrim ancak

Allah'a aittir. Bana Müslümanlardan olmam emredildi.”²⁸⁸

3:163, 10:90, 16:89-102, 22:78, 27:91, 33:35, 39:12, 41:33, 46:15, 51:36, 68:35 ve 72:14 âyetlerinde de aynı anlamda kullanılmıştır.

²⁸⁷ Bakara: 133

²⁸⁸ Yunus: 72

c) Sifat olarak ise 1 kere kullanılmıştır:

مَا كَانَ إِبْرَاهِيمَ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

*İbrahim ne Yahudi ne de Hıristiyandı. Fakat o gerçek bir Hanif Müslüman idi ve müşriklerden de değildi.*²⁸⁹

12- مُسْلِمَاتٍ etken ortaç (partisip) olarak (4. form) 2 kere kullanılmıştır:

a) Sifat olarak müslüman, teslim olan anlamında 1 kere kullanılmıştır:

عَسَى رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَنَّ أَنْ يُبْدِلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكَ مُسْلِمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَائِبَاتٍ
عَابِدَاتٍ سَائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَأَبْكَارًا

*Eğer o sizi boşarsa, belki Rabbi ona sizden daha hayırlı, müslüman (teslim olan), inanan, sebatla itaat eden, tövbe eden, ibadet eden, oruç tutan, dul ve bakire eşler verir.*²⁹⁰

b) Sifat olarak müslüman, teslim olan anlamında 1 kere kullanılmıştır:

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ
وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ
وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ
أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

Şüphesiz müslüman erkeklerle müslüman kadınlar, mü'min erkeklerle mü'min kadınlar, itaatkâr erkeklerle itaatkâr kadınlar, sadık erkeklerle

²⁸⁹ Âl-i İmrân: 67

²⁹⁰ Tahrîm: 5

*sadık kadınlar, sabreden erkeklerle sabreden kadınlar, Allah'a derinden saygı duyan erkekler, Allah'a derinden saygı duyan kadınlar, sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkeklerle oruç tutan kadınlar, namuslarını koruyan erkeklerle namuslarını koruyan kadınlar, Allah'ı çokça zikreden erkeklerle çokça zikreden kadınlar var ya, işte onlar için Allah bağışlanma ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.*²⁹¹

13- مُسْلِمَةً etken ortaç (partisip) olarak (4. form) 1 kere teslim olmuş anlamında kullanılmıştır:

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ
التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

*“Rabbimiz! Bizi sana teslim olmuş kimseler kıl. Soyumuzdan da sana teslim olmuş bir ümmet kıl. Bize ibadet yollarını göster ve tövbemizi kabul et. Çünkü sen, tövbeleri çokça kabul edensin, çok merhametli olansın.”*²⁹²

14- مُسْتَسْلِمُونَ etken ortaç (partisip) olarak (10. form) 1 kere teslim olmuş anlamında kullanılmıştır:

بَلْ هُمْ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ

*Hayır, bugün onlar teslim olmuş kimselerdir.*²⁹³

²⁹¹ Ahzâb: 35

²⁹² Bakara: 128

²⁹³ Sâffât: 26

3.3. TEFSİRLERDE ‘*SLM*’ KÖK VE TÜREVLERİNİN ANLAMLARI

Kur’ân-ı Kerîm’de ‘*slm*’ kökünün türevlerini aktarıldıktan sonra, bu bölümde ise belli başlı tefsir kaynaklarında bu kökün türevlerine yüklenen anlamlar ve bunlarla ilgili tartışmalara yer verilmiştir. Burada bütün kullanımlar tek tek incelenmemiş olup, kullanım biçimine ve anlamına göre gruplandırmalar yapılmış ve belli başlı tefsirlere başvurulmuştur. Böylelikle tefsir geleneği içinde bu türevlere dair kapsayıcı bir değerlendirme yapılarak, yapılacak semantik analiz için de bir arka plan oluşturulmuştur.

‘*slm*’ kökünden türevleri ve bunlara dair müfessirlerin değerlendirmeleri aşağıda sıralanmıştır: :

1- *slm* kökünün tahiyye (selâmlaşma) anlamında ve dua maksadıyla kullanılması:

Kurtûbî, ‘tahiyye’ kelimesinin, hayat kelimesi ile aynı köktün olduğunu bilerterek, bu kelimenin “mülk, beka, hediye, bereket, esenlik, bolluk, bereket, bir şeyin artıp çoğalması” anlamlarında kullanıldığını belirtmiştir.²⁹⁴

Elmalılı ise tahiyye ile ilgili görüşlerini şu şekilde dile getirmektedir:²⁹⁵

Tahiyye lugatte mülk ve bulunduğu durumda kalma mânâsına gelir. Nasıl ki şair; “Onunla Numân’ın yanına gidiyorum. Ordu ile onun mülkü üzerinde yerleşinceye kadar.” demiştir ki, “onun mülkü üzerine” demektir. Bir kimseye diye dua etmeye de tahiyye denilir ki

²⁹⁴ el-Kurtûbî, *el-Camiu li-Ahkami’l-Kur’ân*, Buruç Yayınları, İstanbul 1997, III, 297-298.

²⁹⁵ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, Feza Gazetecilik Yay., İstanbul, 1992.

“Allah ömürler versin” veyahut “Allah seni mülk sahibi yapsın” veya “Mülkünde daim kılsın” mânâlarına gelir.

Câhiliyye devrinde Araplar selâm yerinde derlerdi. Sonraları bizde yaygın olan “Allah ömürler versin” ifadesi bu selâmın bir canlandırılması olmuştur. Fakat bunlar bir dua olmakla beraber mutlak surette hayırlı bir dua değildir. Çünkü ömür, hayat, mülk mutlaka selâmet ve mutluluğu gerektirmez, felaket içinde de geçebilir. Bundan dolayı bu şekilde selâm, aslında noksan bir selâmdır, hepsinin başı baş sağlığıdır. “Allah ömürler versin” denildiği zaman, muhatap bu mânânın kastedildiğini farz ederek hoşlanabilirse de bu bir gaflettir. Çünkü söyleyenin niyeti belli değildir. Veyahut hiç düşünmemiştir. Bunun için İslâm dini, bu noksan tahiyyeleri selâma çevirmiş ve yerine dünya ve ahiret selâmeti ve barışı yayan dua ve iltifatını yerleştirmiş olduğundan İslâm’da selâm olmuştur. Bunun için “Size bir selâm verildiği vakit.” demek olur.

Selâm bir tahiyye ve iltifattır. Fakat her tahiyye ve iltifat selâm değildir.

Tahiyye, önceleri “uzun hayat dileme” anlamında bir temenni ifadesi olarak kullanılırken, daha sonra geniş bir anlam kazanarak “Allah’tan esenlik dileme” ifadesi olarak her türlü selâmlaşma ve dua için kullanılmaya başlanmıştır.²⁹⁶

وَإِذَا حُيِّتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا²⁹⁷

Müfessirler yukarıdaki âyette tahiyyenin selâmlaşma anlamında kullanıldığında görüşbirliği içerisindedir. Bu müfessirlerden bir tanesi olan Râzî, bu âyette iki husus üzerinde durmuştur:²⁹⁸

- a) “Allah-u Teâlâ bir önceki âyette cihadı emrettikten sonra, savaş esnasında karşı taraf bir konuda anlaşma isterse mü’minlerinde buna rıza

²⁹⁶ el-Beydâvî, Kadı Nasruddin, Ebi Saîd Abdullah, *Envaru’-t-Tenzil ve Esrâru’-t-Te’vîl*, Dâru’l-Fikr, Beyrut, 1996, II, 229

²⁹⁷ Nisâ: 86

²⁹⁸ er-Râzî, *age.*, IV, 161.

göstermeleri anlatılmaktadır.” Bunu Enfâl suresinin “Eğer barışa yanaşırlarsa sende yaş ve Allah’a güven; O her şeyi işitendir, bilendir”²⁹⁹ âyetiyle bağlantılı olarak ifade etmektedir. İslâm’ın savaştan amacının zulmü ve saldırı ihtimalini ortadan kaldırmak, meşru savunmada bulunmak olduğu ifade edilmek istenmektedir. Bu zaruretler yüzünden başvurulmuş savaş, karşı tarafın zulüm ve saldırıdan vazgeçerek barışa yönelmesiyle gereksiz hale geleceği için buna olumlu cevap verilmesi, barışmak isteyenle barışılması emrolunmuştur.³⁰⁰

- b) “Savaş esnasında düşmanlardan biriyle karşılaşır, onun selâm vermesine rağmen öldürülmesi hadiseleri sıkça olabilecek olaylardır. Bu şekilde ister Müslüman olsun, ister olmasın selâm verdiği takdirde, ondan daha güzeliyle selâmlamak ve ona zarar vermemek gerektiğini anlatan âyette, Allah-u Teâlâ bunu emretmektedir. Böyle bir durumda karşı taraf kafirse bu selâm kişiye bir zarar vermez, fakat Müslümansa zarar görmesi veya öldürülmesi şeklindeki bir günah engellenmiş olacaktır. Çünkü âyetin devamında belirtildiği gibi “Allah her şeyin hesabını arayandır.”

“Tahiyye” kelimesinden kasdın “selâm” değil, “hediye” olduğunu söyleyenler de çıkmıştır. Bu anlamı benimseyenler, misliyle karşılık verilmesi lafzını delil olarak kullanmıştır. Yine de müfessirlerin ekserisi bu anlamı benimsememiştir.³⁰¹

²⁹⁹ Enfal: 61

³⁰⁰ Hayrettin Karaman, Mustafa Çağırıcı, İ. Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur’an Tefsiri*, DİB, II, 554.

³⁰¹ el-Kurtûbî, *age.*, III, 297.

Selâma misliyle veya daha güzel karşılık verilmesini açıklamak üzere aşağıdaki rivâyet nakledilmiştir.³⁰²

Bir adam Rasulullah'a gelir ve "selâmun aleyküm" der. Hz.Peygamber cevaben "aleyküm selâm ve rahmetullah" der. Diğer bir adam gelerek "es-selâmu aleyküm ve rahmetullah" diye selâm verir. Rasulullah buna da "ve aleyküm selâm ve rahmetullah ve berakâtüh" şeklinde cevap verir. Üçüncü bir şahıs gelerek selâm lafzı üzerine "rahmetullah ve berakâtüh"ü ekleyerek selâm verince Hz. Peygamber, bir önceki şahsa verdiği cevabı verir. Bunun üzerine adam: "Neden benim verdiğim selâmın aynısıyla yetindin. Allah-u Teâlâ'nın dediği nerde kaldı?" diyerek âyet-i kerimeyi okur. Efendimiz cevaben: "Sen bana fazla bir şey bırakmadın, bende sana misliyle cevap verdim" buyururlar.

Bu ifadeden hareketle misliyle veya daha güzel karşılık vermeden anlaşılan selâm ifadesine rahmet ve bereket kelimelerinin ilave edilmesidir. Bunun ötesinde selâmlaşmaya ilavelerde bulunmak, "aleyküm selâm ve rahmetullah ve berakâtüh" ifadesinin üzerinde artırımlara gitmek ise doğru değildir.³⁰³

Taberî diyor ki:³⁰⁴ "Eğer denilecek olursa ki Allah Teâlânın kitabında emredildiği üzere selâm almak farz mıdır" Cevaben denilir ki: "Evet, selef âlimlerinden bir topluluk, bu görüştedir. Nitekim Cabir b. Abdullh ve Hasan-ı Basri bunlardandır. Hasan-ı Basri, "Selâm vermek nafîle bir amel ise de onu almak farzdır." demiştir. Resulullah, müminleri, aralarında selâmı yaymaya teşvik etmiş ve buyurmuştur ki: "Sizler imân etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de imân etmiş

³⁰² Buhâri, Edep, 38; Müslim, Selâm, 6-12.

³⁰³ Muhammet Bilal Tolan, *agt.*, 31.

³⁰⁴ Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Taberî Tefsiri*, Hisar Yayınevi: 3/52-53.

olmazsınız. Size, yaptığımız takdirde, birbirinizi sevmiş olacağınız bir şeyi göstereyim mi Aranızda selâmı yayın.”³⁰⁵ Müslüman olmayan kimselere selâm verilmez. Şâyet onlar selâm verirlerse, verilecek cevapta “Selâm” kelimesi kullanılmaksızın sadece “Ve aleyke” denir. Bu hususta Peygamber efendimiz buyuruyor ki: Size ehl-i kitap selâm verdiğiinde “Ve aleyküm” deyin.³⁰⁶

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ
مُؤْمِنًا تَبْغُونَ عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ مَغَانِمٌ كَثِيرَةٌ كَذَلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْكُمْ
فَتَبَيَّنُوا إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا³⁰⁷

Yurakıdaki âyetin nüzul sebebi bağlamında, ismi hakkında farklı rivâyetler bulunan (Buhârî, “Tefsîr”, 4/17; Taberî, V, 222 vd.; Râzî, XI, 2 vd.) bir sahâbî, karşısındaki şahıs selâm verdiği –bir rivâyete göre– kelime-i tevhidi telaffuz ettiği halde, “ölümden kurtulmak için ve korkusundan böyle yapıyor” diyerek onu öldürmüştü. Hz. Peygamber durumu öğrenince çok üzölmüş ve “ Kalbini mi yardım, Sâmimi olmadığımı nereden biliyorsun?” diyerek öldüren sahâbîye çıkışmıştı. Âyetin bu ve benzeri olaylar üzerine geldiği zikredilmiştir.

Bu âyette geçen selâm kelimesini, “barış” mânâsına gelen “selem” veya “silm” şeklinde okuyanlar da vardır,³⁰⁸ bu takdirde mânâ şöyledir: “Size barış teklif edenleri, size teslim olanları öldürmeyin.” Bir kimse müslümanlara selâm verdiği, kelime-i tevhidi okuduğu ve müslüman olduğunu söylediği, savaştan vazgeçip

³⁰⁵ Müslim, K. el-İman, bab: 93, Hadis no: 54/Tirmizi, K. el-Kıyame, bab: 56 H.no: 2510 İbn-i Mace, K. el-Mukaddîme, bab: 9 H.no: 68

³⁰⁶ Buhari, K. el-Mürteddîn, bab: 4

³⁰⁷ Nisâ: 94

³⁰⁸ Muhammed Esed, *age.*, 160.

müslümanlara teslim olduğu, barış teklif ettiği takdirde onu öldürmek câiz değildir.³⁰⁹

İbn Abbâs, bu âyette geçen kelimenin karşılığının “selâm vermek” olduğunu söylemekte ve söz konusu öldürülen kişinin kendisine rastlayan Müslüman gruba selâm verdiği halde Müslüman grubun onu öldürdüklerini söylemektedir.³¹⁰

Taberî bu kelimenin mânâsının “Tevhid inancına boyun eğmek, müslümanların dininde olduğunu ifade etmek ve teslim olmak” demek olduğunu söylemiştir. Zirâ bu kelimenin bu kıraat şekliyle okunmasını kabul edip mânâsının da “Teslim olmak” demek olduğunu söylemek âyetin nüzul sebebi olarak zikredilen görüşlerin hepsini kuşatmış olur. Çünkü bu görüşlerden bazıları, öldürülen kimsenin, teslim olup kelime-i şهادet getirdiğini, diğerleri, öldürülen kişinin “Ben müslümanım” dediğini başka bir grup ise onun “Selâmün aleyküm” diye selâm verdiğini söylemişlerdir. Teslim olmak, selâm vermek de dahil tüm görüşleri kuşatmaktadır.³¹¹ Elmalılı da bu âyetin tefsirinde selâm vermenin aynı zamanda bir teslimiyet ifadesi olduğunu belirtmektedir.³¹²

Beğavi, bazı kimselerin bu kelimeyi “teslim olma, itaat etme, boyun eğme” anlamında ele almış olsalar bile buradaki mânânın, hitap anlamında İslâm’ın selâmı olduğunu ifade etmektedir.³¹³ Râzî’ye göre buradaki kullanımdan kastedilen, inkıyad ve istislâmdır. Ancak hitap manasında “selâm” olarak okuyanlar da vardır. Her ikisi de doğrudur. Buna göre birincisi, kendisini ve malını korumak ve

³⁰⁹ Karaman, vd. *age.*

³¹⁰ İbn Abbas, 265.

³¹¹ Taberî, *age.*, 72-76.

³¹² Elmalılı, *age.*

³¹³ Beğavi, *Tefsîru'l-Beğavî -Meâlimü't-Tenzil*, DKİ, Beyrut Lübnan II, 269.

sığınmak için Müslümanları, onların selâmı ile selâmlamaktır. İkincisi, bu kelimenin aslı selâmettir ve o kişi bununla selâmet talep etmektedir.³¹⁴

Ancak müfessirlerin büyük bir çoğunluğu buradaki kullanımın “selâm vermek” anlamında alınması gerektiği konusunda birleşmiştir.³¹⁵

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا
ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ³¹⁶

Yukarıdaki âyette ise selâm kelimesinin kendisi tahiyeye anlamıyla kullanılmış olmakla birlikte aynı zamanda izin amacını taşımaktadır. Câhiliye dönemi ile İslâm’ın ilk yıllarında insanlar birbirlerinin evlerine girerken “iyi sabahlar, iyi akşamlar” gibi iltifat cümleleri kullanmakla birlikte bu konularda muaşeret kurallarına yeterince önem verilmiyor, baskın yapar gibi evlere girenler oluyor, sık sık rahatsız edici, hatta utanç verici durumlarla karşılaşılıyordu.³¹⁷ Böylelikle bu âyet sosyal hayatta bir norm olarak selâmlaşmayı belirli bir kaideye bağlamış ve düzene sokmuştur.

Tahiyyenin bir başka anlam alanında ise dua yer almaktadır. Aslında Kur’ân tahiyyenin anlam alanını genişleterek zamanla selâmlaşmaya dönüşmekle birlikte, dua maksatlı kullanımı ön plana çıkmıştır. Şöyle ki;

³¹⁴ Râzî, *age.*, XI, 3.

³¹⁵ Kurtûbî, Suyûtî, İbn Kesîr, Sabûnî, Alûsi, başta olmak üzere birçok müfessir, diğer anlamlara da göndermede bulunmakla birlikte, “selâm vermek” anlamını tercih etmiştir.

³¹⁶ Nûr: 27

³¹⁷ er-Râzî, *age.*, X, 197.

قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا³¹⁸

Bu âyetin öncesi ve sonrası ışığında Hz İbrahim'in durumu irdelendiğinde, kendisinin babasıyla tartışmaya ve çekişmeye girmekten imtina ettiği, babasının tehdit ve eziyetlerine karşı sabır göstererek, ona “Selâm üzerine olsun” diyerek dua etmeye başladığını görmekteyiz. Aslında böylelikle o şunu demektedir: “Allah’a seni bağışlaması için dua edeceğim. Sapıklığa dalıp şeytanı dost edinmeden dolayı azaplandırmamasını, sana acımasını ve hidâyet vermesini dileyeceğim. Şâyet benim senin yanında bulunmam ve seni imâna çağırmam rahatsız ediyorsa, senden de kavminden de uzaklaşacağım. Yalnız Rabbime ibadet edeceğim ve yalnız ondan dileyeceğim. Dua sebebiyle Rabbimin beni geri çevirmeyeceğini umarım.”³¹⁹

وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ أَنَّهُ مَنْ

عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ³²⁰

Yukarıdaki âyette de, selâmlama ifadesi dua amaçlı olarak kullanılmıştır. Zeccâc, âyette geçen “selâmun aleyküm” ifadesinin “gerek dininiz ve gerekse nefsiniz konusunda her türlü tehlikeden uzak olun” manasında bir dua veya “selâmetin çoğulu” olduğunu söylemektedir.³²¹ Benzer şekilde, “Günahlarınıza Allah’ın bir emanı olsun. Allah günahlarınızı bağışlasın” diye anlamak da mümkündür.³²²

³¹⁸ Meryem: 47

³¹⁹ Kutup, *age.*, IX, 517.

³²⁰ En’am: 54

³²¹ Râzî, *age.*, V, 6.

³²² Vehbe ez-Zuhaylî, *et-Tefsîru 'l-Münîr fi 'l-Akîdeti ve 'ş-Şerîati ve 'l-Menheci*, Dâru'l-Fikr, Dimeşk, 2003, IV, 229.

2- *slm* kökünün esenlik, huzur, barış, sükûnet, güvenlik, emniyet, felah, kurtuluş, selâmet vb. anlamlarda kullanılması:

Kelimenin bu anlamdaki kullanımında selâm ile selâmet kelimesi arasında yakın bir bağ kurulmuştur. Hatta bazı müfessirler, selâm ile selâmetin aynı anlamda olduğunu öne sürmüştür.³²³ Diğer yandan İbn Manzûr ise selâm kelimesinin selâmetin çoğulu olduğunu belirtmiş ve cennete “dâru’s-selâm” denilmesinin de cennette birçok selâmetin bulunuyor olmasından kaynaklandığını ifade etmiştir.³²⁴

Ancak Zebîdî ise konuya farklı yaklaşmış ve selâm kelimesinin selâmetle aynı anlamda olmadığını, çok daha geniş bir anlam alanına tekabül ettiğini belirtmiştir.³²⁵ “Lügat âlimleri selâm ile selâmetin aynı manada olduğu kanısındalar. Eğer Arap kelimini ve te’nis ta’sının anlama kattığı sınırlamayı düşünürlerse aralarında büyük bir farkın olduğunu göreceklerdir...” Yine Zebîdî, Allah’a “es-Selâm” denilmesinin doğru olduğu halde “selâmet” denilmesinin uygun olmamasının sebebini şöyle açıklamaktadır: “Çünkü selâm, kendisinden emin olunandır. Yani insanlar, Allah’tan gelecek herhangi bir zulüm, haksızlık ve kötülükten emin ve güvendedirler. Selâmette olan ise başkasından emin olandır. Yani haksızlık, hastalık, ve sıkıntılara maruz kalma ihtimaline açık kimseler için kullanılır.”

فَأْتِيَاهُ فَقُولَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ قَدْ جِئْنَاكَ بَابِئِهِ مِنْ رَبِّكَ
وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى³²⁶

Râzî, bu âyetteki selâm kelimesinin dünya ve ahiretteki her türlü cezadan, tehlikeden, endişeden güvende olmayı ifade ettiğini belirtmektedir.³²⁷ İbn Kesîr,

³²³ Örn. Kurtûbî ve Râzî

³²⁴ İbn Manzûr, *age.*, VI, 342.

³²⁵ Zebîdî, *age.*, XVI, 348.

³²⁶ Taha: 47

âyetteki “hidâyete tabi olana selâm olsun” denilerek, doğrudan doğruya “hidâyete tabi ol kurtul” şeklinde emir içerikli bir sözle Firavun’un hedef alınmadığını, böylelikle bu söz üzerine azgınlığını artırıp, kibrini harekete geçirmesinin engellenmek istendiğini dile getirmektedir. Belki o da doğru yolu izleyerek selâmete kavuşur. Nitekim bir sonraki âyette de aynı metot takip edilerek “Doğrusu bize, yalanlayıp sırt çevirene Allah’ın azap edeceği vahyolundu” buyrulmaktadır.³²⁸ Kurtûbî de bu âyette ki selâm kelimesinin bir karşılaşma veya hitap sözü olmadığını ve bu nedenle de tahiyye anlamında olamayacağını belirtmektedir.³²⁹ Sabûnî de müfessirlerin buradaki selâmdan selâm vermeyi anlamadığını, Zirâ bu sözün konuşmanın başı olmadığını vurgulamaktadır. Buradaki selâmdan kasıt, Allah’ın azab ve öfkesinden kurtulmak, güvende olmaktır.³³⁰

يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ
وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ³³¹

Burada geçen “sübül-üs selâm”, Allah’ın dosdoğru bir yolu olan ve kurtuluşa erdiren İslâm dinidir.³³² Bu yol kurtuluşa götüren, güvenliğe, emniyete kavuşturan, esenlik ve bahtiyarlık yoludur. Esed, buradaki kurtuluş fikri ile Hristiyanlığın kurtuluş fikrinin örtüşmediğinin altını çizmektedir.³³³ “Hristiyani kurtuluş kavramı, “ilk günah” doktrinin Hristiyanlıkta haklı gösterdiği, ama İslâm’ın haklı görmediği

³²⁷ Râzî, *age.*, VIII, 55.

³²⁸ İbn Kesîr, *age.*, III, 208.

³²⁹ Kurtûbî, *age.*, VI, 203, 204.

³³⁰ Muhammed Ali esSabûnî, *Safvetü’t Tefasir/ Tefsirlerin Özü*, Ensar Neşriyat, İstanbul 1995, IV,31.

³³¹ Mâide: 16

³³² Taberî, *age.*, 3/252, Sabûnî: *age.*, 2/84.

³³³ Esed, *age.*, 188-189.

peşin bir günahkarlık durumunun varlığını kabul eder. Bu nedenle kurtuluş kavramı tam olarak ‘selâm’ kelimesinin anlamını karşılamaz. Selâmın batı dillerindeki en yakın karşılığı ruhsal barış ve tatminkârlık fikrini ifade eden Almanca *heil*, Fransızca *salut* kelimeleridir.”

لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ³³⁴

Buradaki “*dâru’s-selâm*” terkininde de aynı anlam öne çıkmaktadır. “Selâmet/esenlik yurdu” olarak çevrilen bu tabiri, müfessirler genellikle cennet anlamında yorumlamakla beraber, bu tabirden Müslümanların doğru inançları ve temiz yaşayışları sayesinde gerçekleştirecekleri düzenli, huzurlu, güvenli ve mutlu bir ülke veya dünya şeklinde de anlamını çıkarmanın da mümkün olduğu belirtilmektedir.³³⁵ Benzeri şekilde Esed de bu tabirle sadece cennet temsilinde işaret edilen öte dünyadaki nihai esenlik ortamının değil, fakat aynı zamanda gerçek mü’minin bu dünyadaki ruh durumunun, yani onun Allah’la, tabi çevresiyle ve kendisiyle barış ve bağdaşım içindeki huzurlu, güvenli ruh durumunun anlatıldığını belirtmektedir.³³⁶

İbn Kesîr bu tabirle ilgili şöyle demektedir: “Müminler girmiş oldukları peygamberin yolu ve izi olan doğru yolda selâmette oldukları için, Yüce Allah burada cenneti دَارُ السَّلَامِ yani “selâmet yurdu” diye niteledi. Müminler bu yola girmekle, eğrilik afetlerinden selâmet buldukları gibi, *dâru’s-selâm* olan cennete de

³³⁴ En’am: 127

³³⁵ Karaman, vd. *age.*, 144.

³³⁶ Esed, *age.*, I, 398.

girerler.³³⁷ Elmalılı, bu terkipteki selâm ifadesinin, Allah'ın güzel ismi olan es-Selâm, selâmet manasındaki masdar ve selâm verme anlamlarının her üçüyle de ilişkilendirerek, “Bu üç manadan her biriyle her korkudan sâlim ‘selâmet evi, selâmet vatani’ demek olur” demektedir.³³⁸ Râgıb el-İsfahânî ise, gerçek esenliğin ancak cennette bulunabileceğini, çünkü sonsuz sürekliliğin, ihtiyaç bırakmayan zenginliğin, zillete yer vermeyen şeref ve üstünlüğün, ârızasız bir sıhhatin sadece orada mevcut olduğunu belirterek, bu nedenle cennete bu ismin verildiğini söyler.³³⁹ Mevdûdî ise, “*Dâru's-selâm*, eksiksiz huzur ve mutluluğun yeri olup sakinlerinin her tür belâ ve zavallılıktan bütünüyle uzak bulunduğu Cennet'tir” demektedir.³⁴⁰

3- *slm* kökünün teslim olmak, sulhe ermek, itaat etmek, boyun eğmek, vb. anlamında kullanılması:

إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ أَوْ جَاءُوكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ أَنْ يُقَاتِلُوكُمْ
أَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتِلُوكُمْ فَإِنْ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَالْقَوَا
إِلَيْكُمْ السَّلْمَ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا³⁴¹

Yukarıdaki âyette geçen *slm* kökü hakkında müfessirler iki farklı anlam üzerinde yoğunlaşmıştır. Müfessirlerden bir grup³⁴² bu kelimeye teslim olmak, itaat etmek anlamını verirken, diğer bir grup³⁴³ ise bundan maksadın sulh etmek

³³⁷ İbn Kesîr, *age*. I/618.

³³⁸ Elmalılı, *age*.

³³⁹ el-İsfahânî, *age*., s. 269.

³⁴⁰ Mevdûdî, *age*.

³⁴¹ Nisâ: 90

³⁴² Zemâhşerî, Nisâburi, İbn'ül Cevzî, Râzî

³⁴³ Taberî, İbn Ebi Hatim, Beğavi, Suyûtî, İbn Kesîr

olduğunu dile getirmiştir. Diğer yandan Alûsî ve Sabûnî ise teslim olmak ve sulh etmek anlamlarının her ikisini de benimsemiştir.

قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سُنُدَعُونَ إِلَىٰ قَوْمٍ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسَلِّمُونَ فَإِنْ
 تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا وَإِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا³⁴⁴

Taberî, “savaşmaya çağırıldığımız kişileri öldürünüz ya da savaş yapmadan Müslüman olmayı kabullenirlerse onları öldürmeyiniz” anlamını vererek ‘*slm*’ kökünü “Müslüman olmak” diye yorumlamaktadır.³⁴⁵ Râzî ve Kurtûbî de buradaki kelimeyi “Müslüman olmak” anlamında kabul etmektedir.³⁴⁶ İbn Kesîr ise “teslim olup dine girmek” anlamında olduğunu söylemektedir.³⁴⁷

Zemâhşerî ve İbnu’l Cevzî ise, bu âyette geçen *slm* kökünün “itaat etmek ve boyun eğmek” anlamında olduğunu belirterek, “onlar itaat edip size boyun eğene dek onlarla savaşın” anlamında emir olduğunu söylemektedirler.³⁴⁸

Alûsî ise, buradaki emirin, “siz ölünceye kadar ya da onlar teslim olana kadar” demek olduğunu söylemektedir. Alûsî, “eğer buradaki *أَوْ يُسَلِّمُونَ* anlamı, ‘onlar müslüman olana kadar savaşın’ olsaydı o zaman bu âyetteki emir, bütün kavimler için geçerli umumi bir emir olurdu” demektedir.³⁴⁹ Mevdûdî ise buradaki

³⁴⁴ Fetih: 16

³⁴⁵ Taberî, XXI, 269.

³⁴⁶ Fahrüddin er-Râzî, XXVIII, 93; Kurtûbî, XIX, 312.

³⁴⁷ İbn Kesîr, III, 334.

³⁴⁸ Zemâhşerî, V, 541; İbnu’l Cevzî, VII, 432.

³⁴⁹ Alusi, XXVI, 104.

ifadeden ya “Onlar müslüman olsunlar” ya da “Onlar İslâmi idareye itaat etsinler” anlamında olduğunu belirtmektedir.³⁵⁰

³⁵¹ وَمَنْ يُسَلِّمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ

Taberî, bu âyette geçen *slm* köküne, “uluhiyetini mutlak bir şekilde kabul ederek ve boyun eğerek Allah’a ibadet eden kişi” anlamını vermektedir.³⁵² Beğavi ise, dinini Allah’a has kılmak ve Allah’ın emirlerine boyun eğmek ya da tüm işlerini Allah’a teslim etmek şeklinde açıklamaktadır.³⁵³ Zemâhşerî, benliğini, nefsini, bütün işlerini Allah’a teslim etmek ve Sâmimi bir şekilde davranmak ve Allah’a tevekkül etmek olduğunu söylüyor.³⁵⁴

Râzî ise, şirk karşısında Allah yolunda mücadele eden, Allah’a inanan ve O’nun emirlerine karşı boyun eğen ve dolayısıyla tam anlamıyla teslim olma durumuna işaret etmek olduğunu söylemektedir.³⁵⁵ Kurtûbî de, “ibadetlerini Sâmimi olarak Allah için yapan ve tek kastı ve muradı Allah olan kimse”, şeklinde anlamlandırmaktadır.³⁵⁶

³⁵⁰ Mevdûdî, *age.*

³⁵¹ Lokman: 22

³⁵² Taberî, *age.*, XVIII, 569.

³⁵³ Beğavî, *age.*, VI, 291.

³⁵⁴ Zemâhşerî, *age.*, V, 19.

³⁵⁵ Râzî, *age.*, XXV, 154.

³⁵⁶ Kurtûbî, *age.*, XVI, 487.

İbn Kesîr, bunun, amellerinde sâmimi olmak, Allah'ın emirlerine itaat etmek ve ona boyun eğmek, hükümlerine ittiba etmek, olduğunu söylemektedir.³⁵⁷ Alûsî, “kendini bütün efal ve hallerinde Allah'a teslim etmektir” diye açıklamaktadır.³⁵⁸

Sabûnî de Allah'a itaati kabul etmek ve onun emirlerine boyun eğmek, Allah için ibadetlerinde Sâmimi olmak şeklinde anlamaktadır.³⁵⁹ Mevdûdî ise bununla birlikte ameli olarak “Allah'ın itaatkar kulu” tavrının benimsenmesinin istendiğini dile getirmektedir.³⁶⁰

4- *slm* kökünün Allah'ın güzel isimlerinden bir tanesi (*Es-Selâm*)

olarak kullanılması:

Kur'ân-ı Kerîm'de geçen Allah'ın güzel isimlerinden bir tanesi de “es-Selâm”dır.³⁶¹ “Es-Selâm” ismi şerifi mastar olup, “esenlik kaynağı, esenlik veren, selâmete çıkarıcı, eksikliklerden, noksanlıklardan, beladan, ayıptan beri olan” anlamlarına gelmektedir.³⁶² Bu kelime mastar olmakla birlikte, mubalağa ifade etmesi için sıfat olarak kullanılmıştır.³⁶³ Mevdûdî de bu ismi açıklarken, bir yandan “esenlik veren”, diğer yandan “kusurlardan münezzehe olan” anlamını vurgulamıştır.³⁶⁴ “Es-Selâm”; emniyet, esenlik, selâmet veren demektir. Sözelimi bir kimseye çok güzel demekle, o kimsenin güzelliğinin timsali olduğu vurgulanmış

³⁵⁷ İbn Kesîr, *age.*, II, 11.

³⁵⁸ Alusi, *age.*, XXI, 95.

³⁵⁹ Sabûnî, *age.*, II, 495.

³⁶⁰ Mevdûdî, *age.*

³⁶¹ Haşr: 23

³⁶² İbn Manzûr, *age.*, VI, 342.

³⁶³ Beyzâvî, *Hazîn*, 4/72.

³⁶⁴ Mevdûdî, *age.*

olmaktadır. Allah baştan başa selâmet veren olduğundan dolayı es-Selâm'dır. O'ndan kötülük gelmesi veya kendisinde zaaf ve noksanlık olması, ya da kemalinin zeval bulması mümkün değildir. O tüm bunlardan münezzehtir.” Elmalılı da ismin iki boyutuna yer vermiştir.³⁶⁵ “Öyleki selâm, her selâmetin kaynağı, kendisi ayıbdan, kusurdan, eksiklikten, yokluktan kısacası her tehlikeden sâlim olduğu gibi, selâmet umulan, selâmet arayanları selâmete erdirecek olan da O'dur.”

5- *slm* kökünün İslâm dininin adı olarak kullanılması:

Son ilahî din, insanlığın ebedî kurtuluşunun anahtarı olan ve tek hak din olarak günümüze tevarüs eden din de adını ‘slm’ kökünden türeyen İslâm kelimesinde bulmuştur. Kur’ân-ı Kerîm’de *İslâm* kelimesi yalın olarak 6 âyette, iyelik ekiyle birlikte 2 âyette olmak üzere toplam 8 âyette yer almıştır:

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا
بَيْنَهُمْ وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ³⁶⁶

Taberî bu âyette yer alan “din” ve “İslâm” kelimeleri ile ilgili olarak şunları söylemektedir:³⁶⁷ “Burada zikredilen “din” kelimesinin asıl mânâsı “itaat etmek ve boyun eğmek”tir. “İslâm” kelimesinin mânâsı da “Zelil bir şekilde boyun eğmek ve teslim olmak”tır. Bu mânâlara göre âyetin izahı şöyledir: “Allah katında gerçek itaat, dillerin ve kalblerin boyun eğerek Allaha kulluklarını ikrar etmeleri, emir ve yasaklarında zelil bir şekilde itaat etmeleridir. Bu hususta böbürlenmemeleri,

³⁶⁵ Elmalılı, *age.*

³⁶⁶ Al-i İmran: 19

³⁶⁷ Taberî, *age.*, 2/233-234.

itaatten ayrılmamaları herhangi bir yaratığını ilahlıkta ve rablıkta ona ortak koşmamalarıdır.”

Elmalılı da bu âyetin tefsiri konusunda *slm* kök anlamlarına yer vererek, bunların hepsinin arasında bir bağlantı olduğunu belirtmektedir.³⁶⁸

...lûgat anlamıyla İslâm kelimesi, *sil*m, *sel*m, *selâmet* köklerinden gelir; hemzesi duhul veya müteaddi (geçişli) fiil yapmak için kullanılır. Kapsamlı ve pek temiz bir kelimedir ki, silme (barışa) ve selâmete girmek veya koymak veya selâmet temin eden teslimiyet, karşılıklı olarak barış içine girmek, hasılı sâlim olan mânâlarına gelir ki, hepsinde selâmet ve sâlimiyet gayesiyle bir bağlılık ve uyumluluk mânâsı vardır.

Bu sûretle dinin özü, bu tevhid inancı çerçevesinde, her yönüyle ve gerçek anlamıyla İslâm'dır. “Kendisinden başka ilah olmayan” Allah'ın emrettiği gerçek dindarlığın gereği de bu tevhide şehadet ve bu tevhid çerçevesinde bir olan Allah'a teslimiyet ve itaattir. Hakkiyle kurtuluş, felah ve selâmet ve hayır ve mutluluk ancak bu ihlasta, bu bağlılıktadır. Allah katında din, halis din olan “Allah'a teslimiyettir”. Allah'dan başka ilâh ve ilâhlar tanıyan veya gerçeği bildiği halde, dine bağlanmayı gerçekten başka bir şey sanan, din ile ilim, Hak Teâlâ ile en yüce hayır arasında didişme var zanneyleyen veyahut hayırla şer çatışmasının çözümüne Allah Teâlâ'nın hâkim olmadığını, O'nun hükmünün dışında herhangi bir şey kalabileceğini farzeden velhasıl Hakk'tan gelmeyen ve Hakk'ın âyetlerinden çıkarılmayan dinlerin, bağlılıkların ve dindarlıkların hiçbiri insanlara selâmet ve seadet bahşedecek hak din değildir. Allah Teâlâ'ya ortak tasavvuru, muhal ve batıl olan birşey olduğu gibi, İslâm'dan başka bir hak din tasavvur etmek de batıldır.

Âyetin açıklamalarının devamında Elmalılı, İslâmın istilah anlamında da teslimiyet ve selâmet anlamları arasındaki bağlantı üzerinde durmakta ve böylelikle İslâm kelimesinin din kelimesi ile örtüştüğünü belirtmektedir:

Özetleyecek olursak, din ve dindarlığın bütün mânâsı, itaat ve bağlılık anlamıyla selâmetin sağlanmasında toplanır. İslâm'ın mânâsı da faydalı bir selâmet, katıksız bir teslimiyet ve bağlılıkta toplanır. Şu halde din kavramı, mutlak anlamıyla ele alındığı zaman bile mutlak

³⁶⁸ Elmalılı, *age*.

olarak İslâm kelimesiyle eşit ve eş anlamlıdır. Hangi din ele alınacak olsa, onun özünün teslimiyet ve boyun eğmekten ibaret olduğu görülür. Zahir din, İslâm'ın dış görünüşü; batın din İslâm'ın içyüzü; tam din, dışyüzü ve içyüzü ile hakiki İslâm; batıl din yalan ve yanlış bir İslâm; hak din, hak bir İslâm'dır. Hakikaten selâmet bahşeden hak bir İslâm ise ancak hakiki tevhid inancına dayanan bir İslâm'dır. Hakiki tevhid ise, şeriki ve ortağı bulunmak ihtimali bile olmayan, ezel ve ebed bakımından hayy ve kayyum bir ilâh tanımak ve ancak O'na şehadet etmektir. Böyle bir ilâh ise ancak Allah Teâlâ'dır. Evvel ve âhir bütün izzet ve hakimiyeti şahid ve meşhud olan zat-ı ehadîyyetinde toplayıp, kendisinden başka ilâhları nefyetmiş, O'ndan başka tanrılık iddia eden veya tanrılık nisbet edilenlerin hepsinin acz ve zavallılığını daima göstermiş ve göstermekte bulunmuş ve herhangi bir zamanda tevhid nizamından çıkmak isteyenleri perişan eylemiş ve her türlü mutluluğu tevhid yolundan bahşeylemiş, velhasıl diye ilâhlıkta birliğe kendisi de şehadet etmiş olmakla Allah'ın birliğine şehadet ile hakiki İslâmın, Hak Teâlâ'nın dini olduğunda hiç şüphe yoktur. Hakiki din kurucusu olan Allah Teâlâ'nın İslâmını, melekler ve ilim sahipleri gibi, kendi birliğine imân ve ihlâs ile bağlananları rahmeti ile selâmete çıkarmak, kulların İslâmı da Allah'a kendilerini teslim ederek bu selâmet yoluna girmek demektir. İşte İslâm dini, Allah ile kullar arasındaki bu birlik ilişkisidir.

Sabûnî ise İslâm kelimesinin lügat anlamındaki teslim olmanın, güçlü bir biçimde tam manasıyla itaat anlamına geldiğini belirtmekte, bir kimsenin bir şeyi başkasına tahsis etmesine “سلم الشيء لفلان” denildiğini bildirmektedir.³⁶⁹ Dolayısıyla İslâm, dini ve inancı bütünüyle Allah tahsis etmek anlamına gelmektedir. Aşağıdaki âyette de aslında bu mânâ vurgulanmıştır:

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ³⁷⁰

³⁶⁹ Sabûnî, *age.*, II/357

³⁷⁰ Al-i İmran: 85

Yukarıdaki âyetlerde geçen İslâm kelimesinin genel anlamda Hz Adem'den bu yana Allah'ın gönderdiği bütün ilahî mesajları, özel anlamda ise bu mesajın son halkasını oluşturan “İslâm dinini” kastettiği vurgulanmıştır.³⁷¹

Râgıb, “İslâm” kelimesinin şeriatta iki ayrı anlama geldiğini kaydetmektedir:³⁷²

a) İmanın altında olan İslâm; bu dil ile ikrardır ve bununla kan korunur. İman bulunsun bulunmasın sonuç değişmez. Aşağıdaki âyeti kerimede bu anlamda kullanılmıştır:

قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ نُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ
وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ³⁷³

b) İmanın üstünde olan İslâm; bunda dille ifade ile birlikte hem kalben imân, hem vefa hem de Allah'ü Teâlâ'ya bütün kaza ve kaderinde teslim olma vardır, ki yukarıda zikrettiğimiz Al-i İmran 85. âyette de bu anlamda kullanılmıştır.

Sinanoğlu, İslâm kelimesinin geçtiği 8 âyette fiil olarak farklı mânâları barındığını belirtmekte ve bu fiilin isme dönüşerek Allah katındaki hak dinin karşılığı olarak kullanıldığını belirtmektedir:³⁷⁴

Fiil halinde geçtiğinde daha çok “Allah'a yönelmek” (meselâ bk. el-Bakara 2/112; Lokmân 31/22), “O'na teslim olmak” (el-Bakara 2/131; el-Mü'min 40/66), “tevhid inancına sahip bulunmak” (el-Enbiyâ

³⁷¹ Hamdi Döndüren, *Meal, Tefsir, Ansiklopedik İndeks*, Yeni Şafak, İstanbul, I/109.

³⁷² Râgıb, *Müfredat*, 240.

³⁷³ Hucurat: 14

³⁷⁴ Mustafa Sinanoğlu, *İslam Ansiklopedi*, İslam maddesi., 2001, 23:1-2.

21/108), “Allah’a teslimiyetin gereğini yapmak” (ez-Zümer 39/54) mânalarında kullanılmıştır.

Kur’ân’da İslâm, Allah katındaki hak dinin karşılığı ve özel adı olarak belirlenmiş, ondan başka hiçbir dinin Allah tarafından kabul edilmeyeceği vurgulanmıştır (Âl-i İmrân 3/19, 85). Ayrıca müslümanlara din olarak İslâm’ın uygun görülmesi, hidâyete erme yönünde Allah’ın yardım ve desteğinin en üst düzeyi şeklinde nitelendirilmiştir (el-Mâide 5/3). Gerçek ve dosdoğru din anlamındaki “dîn-i kayyım, sırât-ı müstakîm” gibi Kur’ânî terkipler, İslâm’a tekabül eden aslî dini tanıtma amacını taşıırken Hz. İbrâhim için “hanîf” ve “müslim” vasıflarının yan yana ve eş anlamlı kullanılması da (Âl-i İmrân 3/67) İslâm’ın saf tevhid inancının ve hak dinin devamı olduğunu göstermektedir.

IV. BÖLÜM GENEL DEĞERLENDİRME

slm kökü kutsal kitaplarda kendisinden odak terimlerin türediği önemli bir köktür. Son ilahî dine isim de olan bu kök, Kur'ân-ı Kerîm'le birlikte Kitâb-ı Mukaddes'te de sıklıkla yer almıştır. Hatta kullanım sayısı ve çeşitliliği açısından bu kökün en fazla Eski Ahit'te tekrar ettiği görülmektedir.

Tablo 4. Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'ân-ı Kerîm'de *slm* kökünün sayısal dağılımı

<i>slm kökü</i>				
	Eski Ahit	Yeni Ahit	Kur'ân-ı Kerîm	Toplam
İsim Türevleri	373	184	28	585
Fiil Türevleri	137	204	112	453
Toplam Kullanım	510	388	140	1038

slm kökünün sayısal dağılımı incelendiğinde en fazla Eski Ahit'te (510 kere) kullanıldığı, en az ise Kur'ân'da kullanıldığı (140 kere) görülmektedir. Kur'ân'daki kullanımların büyük bir çoğunluğu fiil olarak yer almakta, bu da kökün daha çok eylemlilik halini yansıttığını göstermektedir. Eski Ahit'te ise daha çok isim olarak kullanılmaktadır. Yeni Ahit'te isim ve fiil kullanımı birbirine yakındır. Rakamlarda da görüleceği üzere Kur'ân öncesi vahiy metinlerinde bu denli sıklıkla kullanılan bir kökün bu kaynaklarda da incelenmesi, kelimenin kök anlamına ulaşılabilmesi ve anlam alanının belirlenebilmesi açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Sâmi dillerinin bütününde *slm* kökü kullanılmıştır:

- Akkadça: (šalāmu)
- Amharice: ሰ ሳ ም (säsam)
- Arapça: سلام (salām)
- Maltaca: silem, sliem
- Arâmice:
 - Suryanice: ܫܠܡܐ (šlāmā')
 - Yahudi Aramicesi: שלמה (šlāmā')
- Güney Arapçası: ሰ ሳ ም, (slm)
- Ge'ezce: ሰ ሳ ም (sälam) (salām)
- İbrânice: שלום (shalóm)
- Mehri: (səlōm)
- Finikçe: ܫܠܡ (šlm)
- Tigrinya: ሰ ሳ ም (sälam)
- Ugaritçe: (šlm)

Proto-semitik dilde (ki kanımızca Arapçadır³⁷⁵) *slm* kökünün “bütün, tam, bozulmamış, kusursuz, emniyetli, güvenilir” mânâlarında olduğu kaydedilmişse de³⁷⁶, *slm*'nin etimolojik incelemesi yapıldığında kök anlamı üzerinde tam bir uzlaşma yoktur. İbn Manzûr kök anlamı olarak “البراءة” (berâat) kavramını tercih etmektedir. Yani, “herhangi bir şeyden kurtulmak” anlamındadır.³⁷⁷ Dolayısıyla kök

³⁷⁵ Bu kanaate ulaşmamızın temel nedeni, Tablo 2 ve Tablo 3’de ortaya koyulduğu gibi proto-semitik dilin ses ve harfleriyle en çok örtüşen ve en az ses kaybı olan dil Arapçadır. Bunun ötesinde yapı bakımından en zengin dil de Arapçadır.

³⁷⁶ Wikipedians, *Islam*; Rajki, András, *Arabic Dictionary (with etymologies)*, 2005.

³⁷⁷ İbn Manzûr, *age*.

anlamı olarak tebrî olmak, arınmak, aklanmak, temizlenmek anlamları da dikkate alınabilir. Lane, bu kökün “herhangi bir zarardan, noksanlıktan, tehlike veya kusurdan uzak olmak, kurtulmak veya emniyette olmak” anlamında olduğunu belirtmektedir.³⁷⁸ İsfahânî de bu kök için, “içten veya dıştan olan her türlü kötülük, zarar ve noksanlıklardan uzak olmak” anlamını benimsemekte, içsel taraf için;

إِلَّا مَنْ آتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ³⁷⁹

dışsal taraf için de;

قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولَ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ مُسَلِّمَةٌ لَا شِيَةَ فِيهَا قَالُوا الْإِنِّ جِئْتِ بِالْحَقِّ فَدَخَلُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ³⁸⁰

âyetlerini örnek olarak göstermektedir.³⁸¹

Aslında tam da bu noktada şu hadis hatırlanarak, “kötülüklerden, zarardan, noksanlıktan, tehlikeden güvende, uzak olmak” anlamının vurgulanması mümkün olacaktır:

الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ³⁸²

Bu hadiste müslümanın, elinden ve dilinden insanların güvende olduğu kimse olduğu belirtilmektedir. Bu çerçevede olmak üzere Arapçada “savaş” kelimesinin karşıt anlamı da *silm* (barış) kelimesi ile ifade edilmiştir. Böylelikle

³⁷⁸ Lane’s Lexicon, 4/136.

³⁷⁹ Şuara: 89

³⁸⁰ Bakara: 71

³⁸¹ İsfehani, *age.*, 315.

³⁸² Buhari: İman, 3.

kökün genişlemiş anlamları olarak, esenlik, barış, huzur, sükûnet, emniyet, güvenlik, vb. terimleri ortaya çıkmıştır. Dilin yaşayan bir varlık olduğu dikkate alındığında, tarihsel akış içerisinde kökün yeni anlamları da içermesi ve anlam genişlemesine uğraması doğal bir sonuçtur.

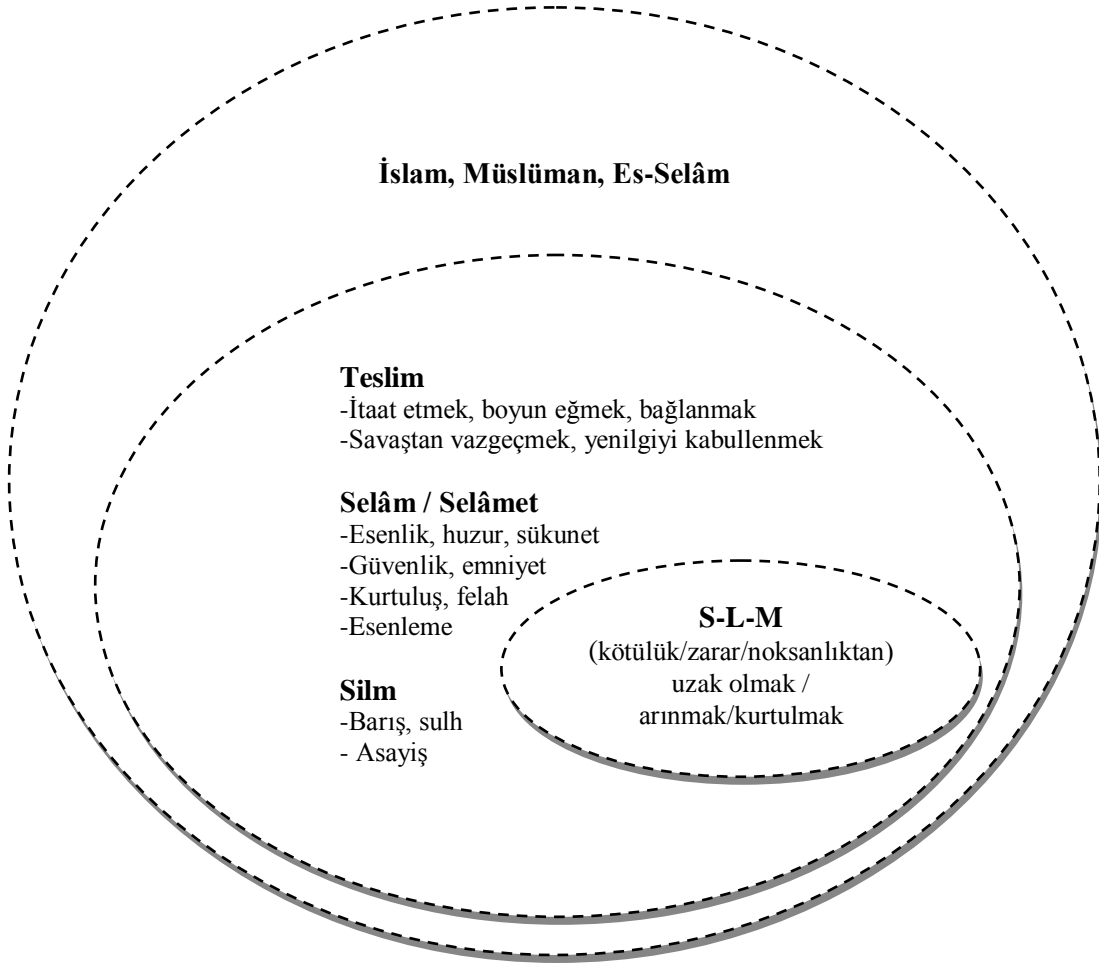
Kelimenin etimolojik tahlilini yapan ilk âlimlerden olan Kûteybe ise, *s-l-m* seslerinden oluşan *selm* ya da *silm* kökünün “boyun eğmek” anlamında olduğunu belirtmekte ve daha geniş olarak bu kökün “iradi olarak boyun eğmek suretiyle barış ortamına girmek” anlamını haiz olduğunu kaydetmektedir.³⁸³ Dolayısıyla Kûteybe de itaatla başlattığı anlamlandırmayı barış ile sonlandırmakta ve aynı kök anlama ulaşmaktadır.

Aslında itaat anlamı kökten ziyade türetilmiş formlarda (سَلَّمَ / أسلم) daha belirgin bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu köklerden türetilen “İslâm” ve “İstislâm” kelimeleri ise mutlak itaati ve bağlılığı ifade etmektedir.

İzutsu’ya göre câhiliye döneminin hâkim telakkisi olan şirk inancının aksine Kur’ân’ın mesajıyla Allah, kâinatın mutlak hâkimi ve tek rabbi olarak kabul edilmiş; O’na yapılan kulluk ise itaat, teslimiyet ve tevazu ifade eden terimler arasında en önemlisi olan, “kişinin bilerek ve sâmimiyetle kendisini Allah’a teslim etmesi” anlamına gelen İslâm terimiyle belirtilmiştir. İtaat ve teslimiyeti anlatan *huşû*, *tazarru* gibi diğer Kur’ân terimlerinden farklı olarak İslâm, eskiden başlayıp devam eden bir şeye değil yeni başlayan bir dönüşüme işaret etmektedir. Bu durumda müslim de Allah’a kayıtsız şartsız teslim olmak suretiyle atılım cesaretini gösteren

³⁸³ İbn Kuteybe, *Te’vilü müşkili’l-Kur’ân* (nşr. Seyyid Ahmed Sakr), Kahire 1393/1973, 479.

kimsedir.³⁸⁴ İslâm'ın din olarak tarifinde Allah'ın birliği ilkesinin yanı sıra O'na bütün kuşkulardan arındırılmış bir teslimiyetle bağlanma vurgusu önemli bir yer tutmaktadır.³⁸⁵

Şekil 1. Kur'ân'da *slm* Kökünün Anlam Katmanları

Yukarıdaki şekil incelendiğinde *slm* kökünün başlangıç anlamı olan “her türlü kötülük, zarar, noksanlıktan uzak olmak, arınmak, kurtulmak (beraat)” anlamının farklı formlara büründüğünde bu kök anlamı ile irtibatı koparmadan anlam genişlemesine uğradığı görülmektedir. İkinci katmanda ise anlam

³⁸⁴ İzutsu, *age.*, 187-207.

³⁸⁵ Sinanoğlu, *age.*, 2.

genişlemesine uğrayarak kökün, *teslim*, *selâm*, *selâmet*, *silim* biçimlerinde yeni anlamları ihtiva ettiği görülmektedir. Son katmanda ise kök ve türev anlamların gelişerek/genişleyerek, Yüce Yaratıcıyı (*Es-Selâm*), vahiyle düsturlarını belirlediği dini (*İslâm*) ve bu dinin münsetiplerini (*Müslüman*) tanımlanmak üzere ıstılah manası öne çıkan kelimeler görülmektedir.

Tablo 5. *slm* Kökünün Kutsal Kitaplardaki Ortak ve Farklı Kullanımları

Eski Ahit	Yeni Ahit	Kur’ân-ı Kerîm
<i>Ortak kullanımlar</i>		
Sayısal olarak tamamı İyilik, sağlık, bolluk, refah Güvenlik, huzur, esenlik (Bir kişiye veya tanrıya) güvenmek Ateşkes, barış Tamamlamak, sona erdirmek Sağlam, sıhhatli Selâmlamak Mükemmel, eksiksiz, tam Barışçıl, dostça	Mükemmel, eksiksiz, tam, yetkin Bitirmek, tamamlamak, yerine getirmek İletmek, teslim etmek Barış, esenlik, huzur Selâmlamak	Ödemek, teslim etmek Teslim olmak, boyun eğmek, itaat etmek Selâm vermek, esenlik dilemek Barış, kurtuluş, huzur, sükûnet, emniyet, güvenlik Birine bağlı olmak Temiz, sağlam, mükemmel Kusursuz, mükemmel Ödemek, yerine getirmek
<i>Farklı kullanımlar</i>		
Öç, hesap, rüşvet Karşılık vermek Geri vermek Adak sunmak Borç ödemek Telafi/tazmin etmek Adağını yerine getirmek	Ele vermek Gelenek Hain Son nefesini vermek (ölmek) Andını yerine getirmek Söz birliği, uzlaşma	Kurtarmak, korumak İslâm’a girmek, İslâm’ı seçmek İslâm Müslüman Merdiven, basamak
<i>Yunanca ve Latincedeki karşılıkları ve anlamları</i>		
Latince <i>quiesco</i>: rahat, huzur, esenlik <i>otium</i>: huzur, barış, başıboşluk, vurdumduymazlık, umursamazlık <i>pacis</i>: barış, güvenlik, esenlik <i>concordia</i>: uzlaşma, anlaşma, barış, arkadaşlık <i>saluto</i>: selâmlama, kurtuluş <i>convenio</i>: söz birliği		Yunanca “<i>ειρήνη</i>” (<i>eirene</i>): barış, esenlik, güvenlik

Bu tablo incelendiğinde Kur’ân yanı sıra, Eski Ahit ve Yeni Ahit’te ortak anlamda kullanılan tüm türevlerin, kelimenin yukarıda belirlenen kök anlamı ve ikinci katmandaki alt anlamları ile örtüştüğü görülmektedir. Ancak bununla birlikte her üç kutsal kitapta da, *slm* kökü özel anlamlar kazanmış ve farklılaşmıştır. Bu farklılaşmanın en önemlisi, Kur’ân’ın ilkelerini izah etmek üzere nâzil olduğu dinin adına dönüşmesidir.

Dolayısıyla, kelimenin birincil anlamları olan “esenlik, barış, itaat”, Kur’ân terminoloji içerisinde olgunlaşmış ve “İslâm” kelimesi meydana gelmiştir. Bu dönüşümün izi Kur’ân’da da sürülebilmektedir. Şöyle ki nüzul sırası açısından Kur’ân’da *slm* kökü ilk olarak Kadir suresinde kullanılmıştır:

سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطَلَعِ الْفَجْرِ³⁸⁶

Bu âyette selâm kelimesi, tamamıyla kök anlamı ile uyumlu bir anlamda; her türlü endişe, zarar, ziyandan uzakta olma, esenlik anlamında kullanılmıştır. Diğer yandan Kur’ân’da bu kök son olarak Mâide suresinde kullanılmıştır:

يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ
وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ³⁸⁷

Kur’ân’da son kez yer aldığı “Sübül-üs Selâm” tamlaması ile kullanılan kök, tam olarak “İslâm dinini” ifade etmek üzere kullanılmıştır. Müfessirler buradaki ifadede kastın İslâm dini olduğunda hemfikir olmuştur.

³⁸⁶ Kadir: 5

³⁸⁷ Mâide: 16

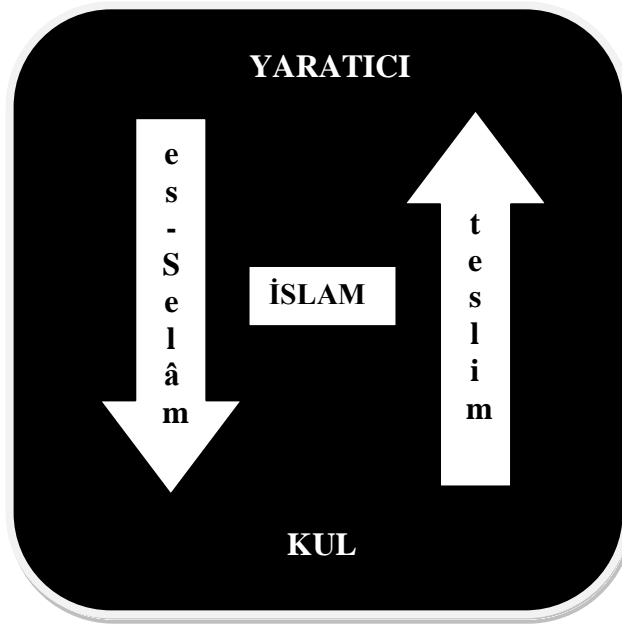
SONUÇ

Araştırmamızın girişinde, *slm* kökünün semantik incelemesinin yapılabilmesi için Kur'ân öncesi vahiy birikiminden yararlanmanın ve Sâmi dil geleneğini bir bütün olarak kabul etmenin önemini vurgulayıp, bu yaklaşımı benimsediğimizi ifade ettikten sonra, bu kökün Kur'ân'dan daha sıklıkla Eski Ahit ve Yeni Ahit'te kullanıldığını belirledik. Arapça, Süryânice, İbrânice, Latince ve Yunanca sözlükler üzerinde etimolojik, leksikolojik incelemeler yapmanın yanı sıra kutsal metinlere başvurarak, *slm* kökünün ilk ve doğru anlamına ulaşmaya gayret ettik.

Yukarıda şekil üzerinde gösterildiği gibi (Şekil 1), *slm* kök anlamı ve birincil anlamları açısından kutsal metinlerde paralel bir kullanıma sahiptir. Bununla birlikte Kur'ân kelimesinin anlam alanını genişletmiş ve İslâm dinini tanımlamak üzere bu kökü kullanmıştır. Diğer yandan kökün her üç dilde de farklı türevlerinin ve yan anlamlarının bulunduğunu da belirtmek gerekmektedir (Örneğin; İbrânicede “öç”, Süryânicede “gelenek” ve Arapçada “merdiven” anlamlarında kullanılmıştır.)

Şüphesiz ki *slm* kökünü en önemli kılan şey, bu kökün gelişerek İslâm dininin adına dönüşmesidir. Dinin doğru anlaşılabilmesi, anlatılabilmesi ve yaşanabilmesi için, öncelikli olarak bu dinin isminin doğru anlamının belirlenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede İslâm kelimesinin Kur'ân'da yer alan önemli “odak” terimlerden bir tanesi olduğunu belirtmek doğru olacaktır. Ayrıca Allah'ın güzel isimlerinden bir tanesi olan “es-Selâm” ve İslâm dinine tabi olanları ifade etmek üzere kullanılan “Müslüman” kelimeleri de aynı kökten türeyen ve Kur'ân'ın anlam haritasının belirlenmesinde önemli yer tutan diğer odak terimlerdir.

Böylelikle Kur’ân öncesinde “her türlü endişe, zarar, ziyandan uzakta olma, esenlik durumu” anlamında kullanılan *slm* kökü, Kur’ân’la birlikte bir dizi önemli anlam alanını kapsar hale gelmiştir. Bunlardan en önemlileri ise yukarıda da belirtildiği gibi Kur’ân’i ıstılahta odak terime dönüşen “İslâm”, “Müslüman” ve “es-Selâm” kelimeleridir. Bu kelimeler aynı zamanda İslâm dinindeki kul ve yaratıcı ilişkisinin niteliğini açıklığa kavuşturmaktadır:

Şekil 2. İslâm’da Yaratıcı- Kul İlişkisi

Yukarıdaki şekilde İslam zemini üzerinde yaratıcının kullarıyla olan ilişkisi resmedilmiştir. Bu ilişkide, İslâm dini kulun yaratıcısına “selim” bir kalp ile “teslimiyeti”ni ifade ederken, yaratıcı da “es-Selâm” ismini tecelli ettirerek kulunu dünyada ve ahirette “selâmete” (esenlik ve kurtuluşa) eriştirmektedir. Nitekim Yüce Allah Kur’ân’da son buyruklarını tamamlarken³⁸⁸, kullarına şöylece seslenmektedir:

³⁸⁸ Süddî’ye göre, dinin (İslâm’ın) tamamlandığını bildiren bu ayet, Veda Haccı sırasında Arafat’ta inmiş ve bundan sonra hiçbir helal-haram hükmü indirilmemiştir. Taberî, Allah Resulünün bu ayetin nüzulundan 81 gün sonra vefat ettiğini kaydetmektedir. (İbn Kesîr, *Tefsir*, 5/3; Buhari, *Tefsir*, 5/2)

أَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا³⁸⁹

Mevdûdî, bu âyetin tefsirinde, Allah'ın kullarına; “Sizin için hayat tarzı olarak İslâm'dan razı oldum; çünkü itaatinizle ve bağlılığınızla, kabul etmiş olduğunuz İslâm'a içten inandığınızı uygulamada da gösterdiniz. Sizi her türlü kölelik ve bağımlılıktan kurtardığımdan, günlük yaşantınızda Benden başkasına teslim olmanız için hiçbir sebep kalmamıştır” demektedir. Aslında buradaki açıklamadan hareket edecek olursak, kullar yaratıcıya bağlılık ve tam bir teslimiyet göstermekle, aynı zamanda bütün yaratılmış vasıtalara, kişilere, kurumlara, doktrinlere karşı da her türlü kölelik ve bağımlılıktan kurtulmaktadır ki, bu da *slm* kökünün ilk anlamıyla oldukça uyumludur. Dolayısıyla kulun Allah'a teslimiyeti ile gerçek anlamda özgürleşmesi ve bir bireye dönüşmesi arasında doğru bir orantı kurulabilir.

İşte yaratıcıyla ilişkisi bu denli insicamlı bir düzenle ve mükemmeliyetle biçimlendirilen kulun sosyal yaşamına da yine “selâm” ile müdahale edilmektedir. Yaratıcısına selim bir kalp ile teslim olarak, onun es-Selâm sıfatının üzerine yansımaları temin eden kulları, aynı zamanda toplumla ilişkilerini de mükemmel bir seviyede düzenlemek için selâma başvurmalıdır. Kur'ân öncesinde tahiyye (uzun/sağlıklı ömür dileme) ile sınırlı olan selâmlaşma, Kur'ân'la birlikte geniş bir mânâ kazanmıştır. Bu geniş mânâ içerisinde, “sevgi, empati, merhamet, anlayış, tevazû” gibi birçok ûlvi ahlaki değer de barınmaktadır. Böylelikle selâm, kulların hem dünya hem de ahiret saadetini, selâmet ve sâimliğini isteyen sözlü bir duaya ve eylemli bir toplumsal huzur ve barış niyazına dönüşmüştür.

³⁸⁹ Mâide: 3

Sonuç olarak, *slm* kökünün hem Kur'ân-ı Kerîm'de hem de Kitâb-ı Mukaddes'te kök anlamını koruyarak genişlediğini ve son ilahî dine, bu dinin müntesiplerine ve Yüce Yaratıcının kendisine isim olmak suretiyle odak terimlere dönüştüğünü vurgulamak doğru olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abduh, Muhammed ve Rıza, Reşid, *Tefsiru'l Menar-Tefsiru'l Kur'âni'I-Hâkim-*, Daru'l-Menar, Mısır 1954.
- Abduh, Muhammed, çev. Abdulkadir Şener ve Mustafa Fayda, “Fatihatu'l-Kitâb (Fatiha Tefsiri)”, *Ankara Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1970.
- Abdurrahman, Aliye, “Vahiy Geleneğinde Emr Kökünün Semantik Açıdan İncelenmesi”, *Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara 2002.
- Abdülmün'im, M. Abdurrahman, *Mu'cemü'l-mustalahat ve'l-elfazi'l-fikhiyye*, Kahire: Dar'ül fazile.
- Adam, Baki, “Kur'ân'ın Anlaşılmasında Tevrât'ın Rolü”, *İslâmî Araştırmalar*, c. 9., Ankara.
- Akça, Nermin, “Vahiy Geleneğinde Abd Kökünün Semantik Açıdan İncelenmesi”, *Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara, 2004.
- Akdemir, Salih, *Kur'ân Çevirilerinde Yöntem Sorunu*, Yayınlanmamış Kitap.
- Akdemir, Salih, “Kur'ân-ı Kerîm'de Geçen Köklerin Gerçek Anlamlarının Belirlenmesinde Art-Süremlî Semantik Araştırmaların Önemi”, *Yayınlanmamış Makale*, Ankara 2002.
- Aksan, Doğan, *Anlambilim: Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Engin Yay., Ankara 1999.
- Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil – Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yay., Ankara 1995.

- Arslan, Elif, “Vahiy Sürecinde HNF Kökünün Semantik Açısından İncelenmesi”, *Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara 2012.
- el-Askeri, Ebu Hilal, *el-Furuk fi'l-Luga*. trs.
- Aysever, R. Levent, “Söz’ün Yurtsuzluğu”, *Adam Sanat*, Sayı 211, Ağustos 2003.
- Başkan, Özcan, *Lengüistik Yöntemi*, Çağlayan Kitâbevi, İstanbul 1967.
- Beeston, A. F. L., Johnstone, T. M., Serjeant, R. B., Smith, G. R., *Arabic Literature to the End of The Umayyad Period*, Cambridge University Press, Cambridge 1983.
- Beğavi, *Tefsîru'l-Beğavî -Meâlimü't-Tenzîl*, DKİ, Beyrut Lübnan.
- Belâsi, Muhammed es-Seyyid Ali, “Arap Dili Semantiği” çev. Celalettin Divlekçi, *SDÜİFD*, 1997, sayı:4
- Belâzûri, çev. Mustafa Fayda, *Fütühu'l-Buldan*, Ankara 1987.
- Benli, Yusuf, “Cabir b. Hayyan Külliyyatının Kültürel Kaynakları”, *I. Uluslararası Katılımlı Bilim, Din ve Felsefe Tarihinde Harran Okulu Sempozyumu*, Şanlıurfa 2006.
- Bergstrasser, Gotthelf, *Introduction to the Semitic Languages*, Eisenbrauns, Winona Lake 1983.
- el-Beydâvî, Kadı Nasruddin, Ebi Saîd Abdullah, *Envaru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vîl*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1996.
- Bolay, S. Hayri, *Felsefî Doktrinler ve Terimler Sözlüğü*, Akçağ, Ankara 1997.
- Brown, Driver, Briggs and Gesenius, “Hebrew Lexicon entry for shalam”. *The KJV Old Testament Hebrew Lexicon*, 6 May 2014
<<http://www.biblestudytools.com/lexicons/hebrew/kjv/shalam.html>>.

Buhari, *es-Sahih*, trs.

Carter, M. G, "Language and Law in the Sahibi of Ibn Fâris" *Zeitschrift für Arabische Linguistik*, 1993.

Ceviz, Nûrettin, Yıldız, Musa, "Arapçanın İbranicenin Gelişmesine Katkısı", *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, Yıl: V, sayı 16, Kış 2005.

el-Cevzi, Abdurrahman b. Ali, *Zadu'l-Mesir fi İlmi't-Tefsir*, Beyrut 1404.

Chierchia, Gennaro, *Meaning and Grammar: An Introduction to Semantics*, MIT Press Cambridge, Mass 1990.

Cubrân, Mesûd, *er-Râid- Mu'cemu'l-Luğaviyyûn e'l-Asriyyun*, Daru'l-İlmi'l-Melayin, Beyrut 1967.

Cündioğlu, Dücane, *Anlamın Tarihi*, Kitâbevi, İstanbul trz.

Cündioğlu, Dücane, "Boşa konuşabilirsin fakat boşu konuşamazsın", *Yeni Şafak Gazetesi*, 12 Şubat 2005.

Cündioğlu, Dücane, *Kur'ân Çevirilerinin Dünyası*, Kaknüs Yay., İstanbul 1999.

Çakır, Cemal, "Anlamın Bağlam Açısından İncelenmesi: Kökanlambilim ve Artanlambilim", *Gazi Üniv. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 24, Sayı 3, Ankara 2004.

Çakır, Cemal, "Bağlam", *Felsefe Ansiklopedisi 2*, Etik Yayınları, İstanbul 2004.

Dartma, Bahattin, "Kur'ân Kelimesinin Semantik Analizi Üzerine", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt 4 Sayı 3, 2004.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi Yay., Ankara, 1993.

Dilaçar, Agop, *Dil, Diller ve Dilcilik*, TDK Yay., Ankara 1968.

Diyanet İşleri Başkanlığı, *İslam Ansiklopedisi*.

Doğan, Mehmet D., *Büyük Türkçe Sözlük*, İz Yayıncılık, İstanbul 1996.

Döndüren, Hamdi, *İnsanlığa Son Çağrı – Kur’ân’ı Kerim*, Yeni Şafak, İstanbul 2003.

Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Taberî Tefsiri*, Hisar Yayınevi, İstanbul.

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, Feza Gazetecilik Yay., İstanbul, 1992.

Esed, Muhammed, *Kur’ân Mesajı – Meal Tefsir -*, İşaret Yayınları, İstanbul 1997.

Expository Glossary of Terms Used in Messianic Teaching, Helderberg, South Africa, 2001

Ezheri, *Tehzibu’l-Luga* , XII,446.

Fahrudin er-Razî, *Tefsir-i Kebir Mefâtihi’l-Gayb*, Akçağ Yayınları, Ankara 1989.

Faraci, Fiona, *Dilbilim – Bilinçdışı İlişkisi*, 21 Mayıs 2014, <http://www.aymavisi.org/psikoloji/dilbilim%20ve%20bilincalti%20iliskisi.html>

Fazlurrahman, çev. Alparslan Açıkgenç, *Ana Konularıyla Kur’ân*, Ankara Okulu Yay., Ankara 1996.

el-Fîruzâbâdi, Mecdu’d-Dîn Muhammed b. Yâkub, *el-Kâmûsu’l-Muhît*, Dâru İhyâi’t-Turasi’l-Arabiyye, Beyrut, 1997, II, 1478.

Galanti, Avram, “Türkiye ve Sâmi Dilleri” (sad.:Nûrettin Ceviz-Musa Yıldız), Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi, Yıl: IV, sayı 15, Güz 2004

Gezgin, Ali Galip, “Kur’ân’da Semantik ve Yöntem ve Kur’ân’da Kavm Kelimesinin Semantik Analizi”, *Süleyman Demirel Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi*, Isparta 1999.

- Gökkır, Necmettin, “Kur’ân-ı Kerim’de Farklı Kültürlere Ait Kavramlar”, 275, *IÜİFD*, 1, 1999
- Gözeler, Esra, “Sâmî Dini Geleneğinde ‘Salat’, ‘Savm’ ve ‘Zekat’ Kavramlarının Semantik İncelemesi”, *Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara 2005.
- Gruendler, Beatrice, *The Development of the Arabic Scripts*, Scholar Press, Atlanta, Georgia 1993.
- Hatiboğlu, Vecihe, *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 1972.
- Hetzron, Robert, *The Semitic Languages*, Routledge, London 1998
- el-Hûlî, Emîn, çev. Mevlüt Güngör, “Tefsir ve Tefsirde Edebi Tefsir Yöntemi”, *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, c. 2, sayı 7, Ankara 1998.
- İbn Cinni, *el-Hasâis*, tah. Muhammed Ali en-Neccâr, Daru’l-Kütübi’l-Mısrıyye, Kahire 1952
- İbn Faris, *Mu’cemul-Makayısı’l-Luga*, III, 90.
- İbn Hazm, *el-İhkam fi Usûli’l-Ahkam*, Mısır 1345.
- İbn Kesîr, *Tefsir*, yy., tsz.
- İbn Kûteybe, *Te’vîlu Muhtelifi’l-Hadis*, Beyrut 1985.
- İbn Kûteybe, *Te’vîlü müşkili’l-Şur’ân* (nşr. Seyyid Ahmed Sakr), Kahire 1393/1973.
- İbn Manzûr, *Lisânü’l-lisân: Tehzîbu Lisânu’l-Arab*, Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, Beyrut 1993.
- İbn Sa’d, *Tabakat*, Beyrut 1985.
- İbnu’l-Cevzî, *Kit. el-Kussâs*, el-yazma, Leydin mecmua no. 988, vr. 20a.

- İçöz, Ayşe, “Arap Dilinde Hidayet-Dalalet, Salât ve Selâm Kelimelerine Semantik Yaklaşım”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 2008.
- İzutsu, Toshihiko, çev. Selahattin Ayaz, *Kur’ân’da Dini ve Ahlakî Kavramlar*, Pınar Yay., İstanbul 1991.
- İzutsu, Toshihiko, çev. Süleyman Ateş, *Kur’ân’da Allah ve İnsan*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul tsz.
- James R. Hurford, Breandan Heasley, *Semantics: a course book*, Cambridge University Press, 1983
- Jastrow, Marcus, *Dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi, and the Midrashic Literature*, Pardes Publishing House, New York 1950.
- Jennings, William, *Lexicon to the Syriac New Testament (Peshitta)*, Clarendon Press, Oxford, 1926.
- Kafes, Mahmut, “İbn Faris’in es-Sâhibi fî Fıkhılluga ve Seâlibî’nin Fıkhılluga ve Sırru’l-Arabiyye Adlı Eserlerinin İçerik ve Metod Yönünden Karşılaştırılması”, *İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Şarkiyat Dergisi*, 2009
- Karaman, Hayrettin, Çağırıcı, Mustafa, Dönmez İ. Kafi, Gümüş, Sadrettin, *Kur’an Tefsiri*, DİB, Ankara.
- Keckes, I., (ed.) *Lexical Merging, Conceptual Blending, and Cultural Crossing, Intercultural Pragmatics*, Volume 1-1, 2004.
- Kenneth, J. Thomas, “The Place of the Bible in the Muslim-Christian Relation”, *The Bulletin*, Kasım-Aralık 1991
- Kıran, Zeynel, *Dilbilime Giriş*, yay.haz. Ayşe Kıran, Seçkin Yayınları, Ankara 2002

- Kister, M. J., çev. Cemal Ağırman, “İsrailoğullarından Nakilde Bulunma Meselesi”, *Cumhuriyet Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20 Ekim 2006, <http://www.cumhuriyet.edu.tr/akademik/fak_ilahiyat/der51/07.htm>
- Kocabaş, Şakir, *İslâm'da Bilginin Temelleri*, İz Yay., İstanbul 1997.
- Koç, Mehmet Akif, “Sebeb-i Nüzule Bağlı Anlamın Aşılmasını Kolaylaştıran Bir Unsur Olarak ‘Kur’ân Metni’ ”, *İslâmîyat*, Cilt 7 Sayı 1.
- Koç, Nurettin, *Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, İnkılap Yay., İstanbul 1999.
- Korkmaz, Zeynep, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK yay., Ankara 1992.
- Kumru, Mustafa, “Vahiy Sürecinde Hak Kökünün Semantik Açından İncelenmesi”, *Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara 2007.
- el-Kurtûbî, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'ân*, Buruç Yayınları, İstanbul 1997.
- Kutscher, Eduard Yechezkel, *A History of the Hebrew Language*, The Magnes Press, The Hebrew University, Jerusalem 1984.
- Lampe, G.W.H., *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford, Clarendon Press, 1961.
- Lane, Edward William, *An Arabic-English Lexicon*, London: Willams & Norgate 1863.
- Lewis, Charlton, T. & Short, Charles, *A New Latin Dictionary*, Oxford: Clarendon Press, 1891.
- Margoliouth, D.S., çev. Suat Ertüzün, *İslâmîyet Öncesi Arap-İsrailoğulları İlişkileri*, Kaknüs Yay., İstanbul 2003.
- Margoliouth, J.P., *Supplement to the Thesaurus Syriacus of R. Payne Smith*, Clarendon Press, Oxford, 1927

- Martin, Lee Roy, "A Comparative Analysis of Two Approaches to Greek: The Traditional Approach and the Linguistic Approach", May 1990.
- Mevdudî, Ebu'l-Ala, *Tefhimu'l Kur'ân – Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri*, İnsan Yayınları, İstanbul 1991.
- Moscatti, S., Spitaler, A., Ullendorff, von Soden, E., W., *An Introduction to the Comparative Grammar of Semitic Languages*, Otto Harrassowitz Wiesbaden, 1980.
- Mutahhari, Murtaza, "Understanding the Uniqueness of the Qur'an", *Al-Tawhid, Vol I No. 1-3 (Muharram - Rajab 1404 AH)*.
- Naveh, Joseph, *Early History of the Alphabet*, The Magnes Press, Jerusalem 1982.
- en-Neccar, Muhammed Ali, *el-Mu'cem'ul-Vasît*, Mısır Arap Dili Akademisi, Kahire – İstanbul, tsz.
- Nestle, Eberhard, *Syriac Grammar with Bibliography, Chrestomathy and Glossary*, Leamington, London, 1900
- Newman, Selig, *An English and Hebrew Lexicon*, University of Toronto, 1932.
- Nicholson, Reynold A., *A Literary of the Arabs*, Cambridge University Press, Cambridge 1969.
- Nişaburi, Mahmud b. Ebi'l-Hasan b. el-Hüseyin, *Vadahü'l-burhan fi müşkilatil Kur'an*, Darü'l-Kalem, 1990.
- Okumuş, Mesut, "Kur'ân'da 'Birr' Kavramı Üzerine; Semantik Bir Analiz", *Dini Araştırmalar*, 2002/5 .
- Owens, R. E., *Language Development: An Introduction*, Columbus Merrill Publishing Company, 1988.

- Özdemir, Ahmet, “Kur’ân-ı Kerim’de *SLM* ve *SLH* Köklerinin Semantik İncelemesi”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi*, Ankara, 2013.
- Özdemir, Metin, “Anlam Kaymasına Uğrayan Kur’ân’î Bir Kavram; Fâsık”, *Cumhuriyet Üniv. İlahîyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, Sivas 1998.
- Özerkan, Şengül A., *Medya, Dil ve İletişim*, Martı Yay., İstanbul 2001.
- Özkan, Musafa F., “Geçmiş Dönem Arap Yarımadasında Dil”, 14 Eylül 2006, <<http://www.patikalar.net/tefus1.htm>>
- Özkırımlı, Atilla, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, İnkılap Yay., İstanbul 1990.
- Özsoy, Ömer, *Kur’ân’ın Metinleşme Tarihi*, İlahîyat, Ankara 2002.
- Paçacı, Mehmet, *Kur’ân ve Ben Ne kadar Tarihseliz*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2002.
- Palmer, Frank R., çev. Ramazan Ertürk, *Semantik Yeni Bir Anlambilim Projesi*, Kitâbiyât, Ankara 2001.
- er-Râgıb el-İsfahânî, *Mufredatu Elfazi’i-Kur’ân*, neşr. Safvan Adnan Davudi, Daru’l-Kalem, Dimeşk 1992.
- Rajki, Andras, *Arabic Dictionary (with etymologies)*, byy., 2005.
- er-Râzî, Ebû Bekr Muhammed b. Zekeriyâ, *Muhtâru’s-Sihâh : Mu’cemü’r-Razî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1980.
- Riazi, Abdolmehdi, “The Invisible in Translation: The Role of Text Structure”, *The First International Conference on Language, Literature, and Translation in the Third Millennium*, Bahrain University, March 16-18, 2002.
- Robinson, Edward, *A Hebrew English Lexicon of the Old Testament*, Oxford, Univeristy Press, 1906

- es-Sabûnî, Muhammed Ali, *Safvetü't Tefasir – Tefsirlerin Özü*, Ensar Neşriyat, İstanbul 1995.
- Sakallı, Tuna, *Anlam ve Dil*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2001.
- Sâmî, Şemseddin, *Kamus-u Türki*, Tercüman Gazetesi Yay. İstanbul, 1985
- Saussure, Ferdinand de, *Cours de Linguistique Générale*, Payot, Paris 1965.
- Sav, Bahattin, “Anlam Değişmeleri Üzerine Artzamanlı Bir İnceleme”, *Gazi Üniv. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 23, Sayı 1, Ankara 2003.
- Selçuk, Engin, “Batı Türkçesinde Anlam Değişmeleri”, *Sakarya Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya 2000.
- Sinanoğlu, Mustafa, *İslam Ansiklopedi*, “İslam maddesi”, 2001.
- Smith, R. Payne, *A Compendious Syriac Dictionary*, Clarendon Pres, Oxford, 1903.
- Smith, R., *The Religions of Semities*, Meridian Books, New York 1957.
- Soysaldı, H. Mehmet, *Kur’ân Semantiği Açısından İnançla İlgili Temel Kavramlar*, Çağlayan Yay., İzmir 1997.
- Soysaldı, Mehmet, “Kur’ân’ı Doğru Anlamada Semantik Yöntemün Önemi”, *Kur’ân Dil - Dilbilim ve Hermenötik Sempozyumu*, 17-18 Mayıs 2001, Van 2001.
- Speyer, Heinrich, “Semitic Languages and Literature”, *The Universal Jewish Encyclopedia*, New York 1948.
- es-Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr, *el-Muzhir fi'l-Lügati ve'l-Edeb*, Dârü'l Kutubi'l-İlmiye, Beyrut 1998, c. 1 s. 12.
- es-Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr, *ed-Durru'l-mensûr*. yy., tsz.
- et-Tâberî, *el-Muntehâb min zeyli'l-muzeyyel*, Kahire 1358/1939.

- Thayer and Smith. "Greek Lexicon entry for Semaino". "The NAS New Testament Greek Lexicon", 1999, 12 Mayıs 2014, <http://www.biblestudytools.com/lexicons/greek/nas/semaino.html>
- Tolan, M. Bilal, "Kur'ân'da Selâm Kavramının Semantik Analizi", *Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Elazığ 2006.
- Türkmen, Mutlu, "Kur'ân-ı Kerim ve Kitâb-ı Mukaddes'te *brk*, *sbh* ve *qds* Köklerinin Semantik İncelemesi", *Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara 2007.
- Vardar, Berke, *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*, Multilingual Yay., İstanbul 1998.
- Versteegh, C.H.M., *Arabic Grammer and Qur'anic Exegesis in Early Islam*, E.J. Brill, Leiden. New York. Köln 1993.
- Wright, Edwina Maria, "Studies in Semitic historical semantics: Words for 'man' and 'woman' ", *Harvard University Unpublished PhD Thesis*, 1996.
- Yakıt, İsmail, "Doğru Bir Kur'ân Tercümesinde Semantik Yöntemin Önemi", *Süleyman Demirel Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 1, Isparta 1995.
- Yakıt, İsmail, "Kur'ân'da İnsanın Yaratılışı ve Evrimi", *Ufuk Çizgisi*, Yıl 1, Sayı 6, İstanbul 1990.
- ez-Zemâhşerî, Mahmûd b. Ömer, *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvil fî Vucuhi't-Te'vîl*, *Daru'l Fikr*, yy., tsz.

ÖZGEÇMİŞ

Bochra REFAS, 1989 yılında Cezayir'in Telagh şehrinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladıktan sonra, Sidi Bel Abbas'te bulunan Celali El-Yabis Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Endüstriyel Otomasyon bölümünden mezun oldu.

2011 yılında Türkiye'ye yerleşti. Aynı yıl Gazi Üniversitesi TÖMER'de Türkçe öğrenimi gördü. 2012 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Tefsir Bilim Dalında yüksek lisansa başladı. Öğrenciliği döneminde iki ayrı Uluslararası Kongreye katılarak, Kur'an ve semantik konuları üzerinde sunum yaptı.

REFAS, evli olup Ankara'da yaşamaktadır.

REFAS, Bochra, *Kur'ân-ı Kerim ve Kitâb-ı Mukaddes'te 'slm' Kökünün Semantik İncelemesi*, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Salih AKDEMİR, VI+149 s.

ÖZET

Bu araştırmanın konusu, son ilahi din olan *İslâm*'a da adını vermiş olan *slm* kökünün semantik araştırmasının yapılmasıdır. Bu amaçla araştırmada diakronik (art-süremlî) semantik yöntemi kullanılmış, materyal olarak da Kur'ân'la birlikte Kitâb-ı Mukaddes'e, bu kitapların tefsirlerine ve sözlüklere başvurulmuştur. Araştırma çerçevesinde Sâmi dil geleneği bir bütün olarak görülmüş ve bu çerçevede kutsal metinlere kaynaklık eden dillerin tümü kullanılmıştır.

Araştırmanın ilk bölümünde semantik bilimi ve Sâmi dilleri ile ilgili teorik bilginin yanı sıra, bunların Kur'ân tefsirinde kullanılmasının önem ve faydaları üzerinde durulmuştur. Araştırmanın ikinci bölümünde ise Eski Ahit'te ve Yeni Ahit'te '*slm*' kökünün kullanımlarına yer verilmiş ve bu kullanımların bu kitapların ifade edildiği diller olan İbranice, Süryanice, Latince ve Yunanca dillerindeki anlam alanları belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde ise Kur'ân'da bu kökün kullanımları ve tefsir geleneğinde bu kullanımlarla ilgili detaylı tartışmalara yer verilmiştir. Bu bölümde ayrıca Osmanlıca ve Türkçe sözlüklere de başvurularak Türkçeye aktarımı esnasında anlam değişimi olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın son bölümünde ise '*slm*' kökü ile ilgili genel bir değerlendirme yapılarak, bu kökün karşılık bulduğu anlam sahası ve bu sahadaki başlıca terimlerin anlamları üzerinde durulmuştur.

REFAS, Bochra, *Semantic Analysis of the Root 'slm' in the Holy Qur'an and Holy Testament*, Master of Arts Thesis, Advisor: Prof.Dr. Salih AKDEMİR, VI+149p.

ABSTRACT

This thesis covered the semantic analysis of the root '*slm*' from which the name of the last divine religion, *Islam*, was derived. For this purpose, diachronic semantic method was applied, and besides Holy Qur'an, Holy Testament, their exegesis, and vocabularies were used as the research materials. Within this research, the semitic languages were accepted as a whole, and all the languages of holy texts were included.

In the first chapter of the thesis, besides theoretic information on the science of semantics and semitic languages, the importance and benefits of using these materials in Qur'anic studies were discussed. Then, in the second chapter, the examples and forms of the root '*slm*' in Old Testament and New Testament were listed, and their meanings in Aramaic, Syriac, Latin and Greek Languages were explored.

In the third chapter, detailed discussions on this root in Qur'an and its exegesis were given. Also in this chapter, Ottoman and Turkish translations of the root were examined. In the last chapter, the root of '*slm*' was discussed within supplied information, and its extent of meaning, and the meanings of the main concepts derived from this root were evaluated.